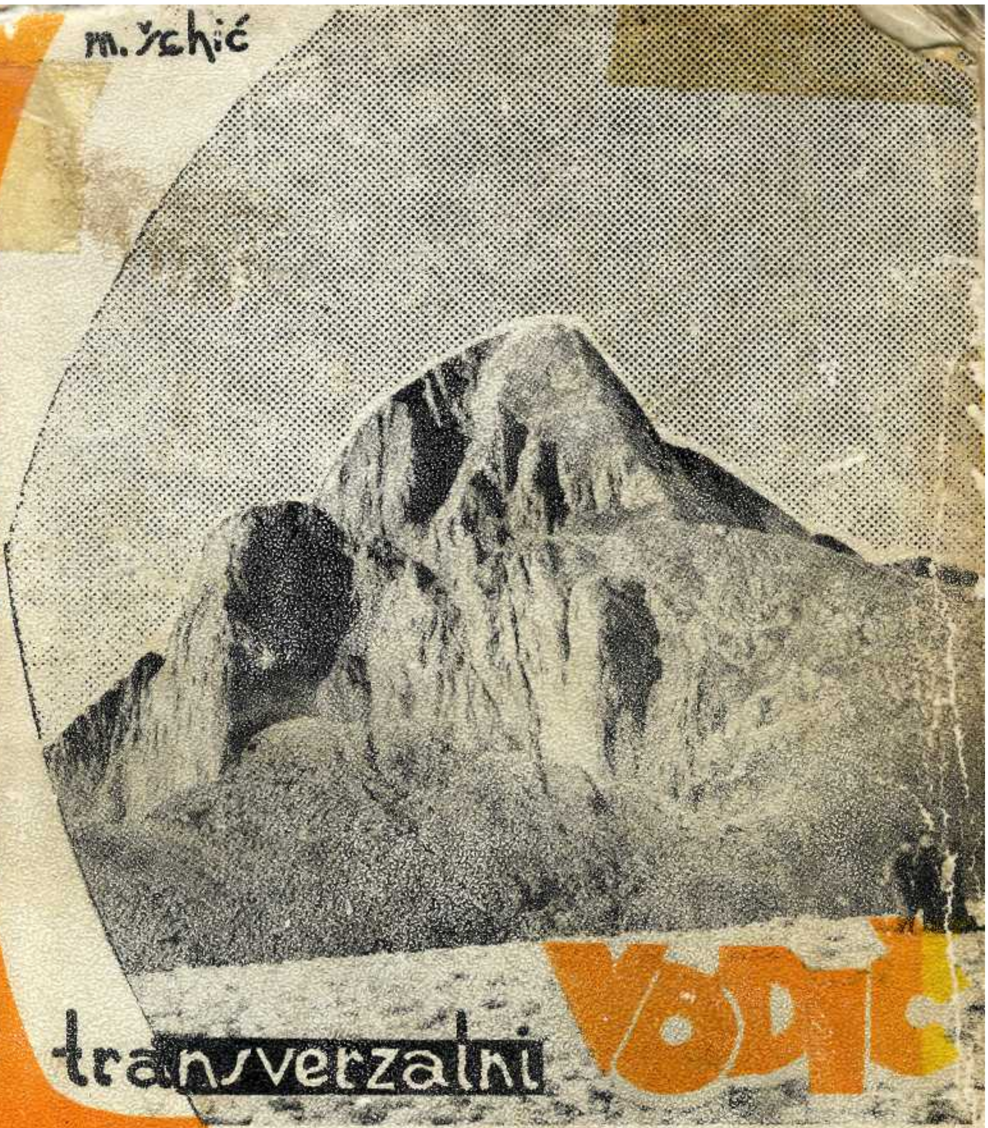
m. šehić

transverzalni vodič po planinama bosne i hercegovine

PO PLANINAMA BOSNE I HERCEGOVINE

PLANINARSKI SAVEZ BOSNE I HERCEGOVINE

TRANSVERZALNI VODIČ PO PLANINAMA BOSNE I HERCEGOVINE

S ARAJEVO
1975.

SADRŽAJ

UVOD

Ideja o uspostavljanju Republičke transverzale stara je više od deset godina. Naime, neposredno nakon uspostavljanja prvih planinarskih transverzala u SR Bosni i Hercegovini: Bjelašničke i Sarajevske, istaknut je prijedlog da postoje svi uslovi da se uspostavi jedinstvena Republička transverzala.

Medjutim, na realizaciju ove ideje čekalo se dugo, iz slijedećih razloga. Uspostaviti Republičku transverzalu na principu na kojem su uspostavljene, recimo, Bjelašnička ili Sarajevska, gdje su pojedine planine povezane markiranim putem, kojeg se svaki obilaznik mora pridržavati, bilo bi veoma teško s obzirom na veliko područje koje bi transverzala obuhvatila. Mora se takodje uzeti u obzir da je planinarstvo u pojedinim krajevima Bosne i Hercegovine slabo razvijeno, da nema planinarskih društava, pa prema tome ni planinarskih objekata, ni staza. Tako se pitanje uspostavljanja Republičke transverzale odgadjalo. Godine 1968. to pitanje postaje ponovo aktuelno, a početkom 1969. godine dolazi do osnivanja Komisije za transverzale i markacije pri Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine. Odmah po osnivanju pomenute komisije napravljen je plan kontrolnih tačaka, koji je upućen svim planinarskim društvima u Bosni i Herce-godini kako bi se ispitalo mišljenje o uspostavljanju transverzale. Naime, po o-vom planu za Republičku transverzalu je predložen niz planinarskih i turističkih tačaka koje bi bile potpuno samostalne. Izbor pravca i redoslijed obilaska prepušten je slobodnoj volji obilaznika. Svaka KT nosi odredjeni broj bodova, zavisno o udaljenosti i težini pristupa, potrebi popularisanja pojedinih predjela itd. Tako obilaznici nisu obavezni da se kreću po nekoj odredjenoj stazi, nego sami biraju prilazne puteve sakupljajući bodove. Preko jednog vikenda obilaznik odlazi na Prenj, drugi put na Treskavicu, treći put posjećuje neku turističku tačku itd. Cilj da planinari i ostali ljubitelji prirode što bolje upoznaju ljepote naše zemlje je postignut, a da nije povrijedjena ni sloboda kretanja. Odziv planinarskih društava na ovakav prijedlog za uspostavljanje transverzale bio je potpun. Stizale su brojne primjedbe, predlagane su nove KT, što je Komisija za transverzale, svakako, imala u vidu. Osim toga, planinarska društva su se obavezala na obnavljanje postojećih i markiranje novih puteva, kao i njihovo održavanje. Od posebne važnosti je to bilo za planine Zapadne Bosne.

PD ,,K!ekovača" iz Prijedora preuzima obavezu markiranja Grmeča, Klekovače, Šatora i Dinare. PD "Plješivica" iz Bihaća preuzima obavezu markiranja Plješivice i Osječenice. PD „Energoinvest" iz Sarajeva, Vitoroga i Cincara, a PD „Famos" iz Hrasnice obavezalo se na markiranje Vrana, LjubuSe i Raduše. Radničko omladinsko planinarsko društvo „Igman" iz Sarajeva preuzima obavezu markiranja Crvu ja.

PD „Prenj" radi na obnavljanju markacija na Prenju, Čvrsnici, Veležu, a prvi put isto društvo markira i Čabulju. I ostala društva rade na obnovi markacija, pa se slobodno može reći da je uspostavljanje ove transverzale djelo

svih planinarskih društava u Bosni i Hercegovini. Osim toga planinarska društva šalju opise puteva do kontrolnih tačaka. Za nekoliko opisa autori su naznačeni: Ekrem Gacić, Junuz Karadžić, Petar Simoneti, Velimir Novaković, Ibro Mehiče-vić, Aleksandar Obradović, Paša Grbo, Muhamed Hadžiabdić, Edo Pavlović, Ma-to Čorić, Mehmed Salkić, Josip Šrempf, Enver Mešanović, Miroslav Miličević i Jure Šapina, dok su ostali opisi stigli u ime društva.

Na kontrolnim tačkama Plješivica, Velež i Vlašić (TV releji) postoje pečati, jer fotografisanje nije dozvoljeno, ali bi ipak obilaznici umjesto njih trebalo da odaberu druge KT, a posebno se to odnosi na KT Stolice na Majevi-ci, gdje pristup u posljednje vrijeme nije dozvoljen.

Kontrolne tačke su u vodiču opisane istim redom kao i u dnevniku transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine". Pravila transverzale data su u cjelini. Obilaznik će plaćati svaku značku po 30 dinara, izuzev Počasne značke sa zlatnim vijencem, koja će se uz diplomu dodjeljivati besplatno. Transverzala „Po planinama Bosne i Hercegovine" puštena je u obilazak na Kozari prilikom otvaranja XI sleta planinara Jugoslavije, održanog od 26 - 29.7.1972. godine. Dnevnik transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine" može se dobiti u Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sitne Milutinovića 10/1 i u svim planinarskim društvima Bosne i Hercegovine. S obzirom da su svi planinarski objekti u BiH KT transverzale „Po planinama BiH", obilazniku može dobro poslužiti Vodič po kućama i domovima Bosne i Hercegovine autora Šefke Ha-džialića, a može se nabaviti u PS BiH.

S obzirom da u vodiču nisu date skice prilaznih puteva, na kraju opisa kod svake KT naznačena je sekcija - specijalna karta Geografskog instituta JNA razmjere 1:100.000.Za sve transverzale Bosne i Hercegovine potrebno je oko 25 sekcija pomenute razmjere. Planinari se često koriste i sekcijama razmjere 1: 50.000. Ove karte ne sadrže ništa više detalja, jedino su veće razmjere i čitkije od onih koje su naznačene u vodiču, a umjesto jedne sekcije razmjere 1:100.000, treba nositi četiri razmjere 1:50.000. Pomenute karte se mogu nabaviti preko planinarskih društava kod Geografskog instituta JNA u Beogradu.

Dat je i kratak opis ostalih transverzala u Bosni i Hercegovini, pa planinari mogu usporedo sa transverzalom „Po planinama Bosne i Hercegovine" obilaziti druge lokalne transverzale. Za sve ove transverzale postoje dnevnici uz koje se dobije uputstvo za obilazak i skica puta.

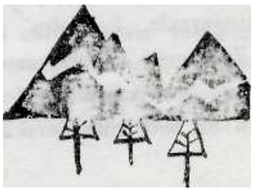
Na kraju je dat kratak opis ostalih transverzala u Jugoslaviji. Za transverzale Slovenije najpogodnije je da planinari nabave sve dnevnike, posebno ako ranije nisu bili u toj Republici.

Naime, na području SR Slovenije ukrštava se 15 planinarskih transverzala sa mnogo zajedničkih tačaka. Sve transverzale imaju posebne pečate koji se priznaju samo u toj transverzali. Sličan je slučaj i u SR Hrvatskoj. Ukoliko je obilazak ranije obišao neku od transverzala one se ne priznaju u republičkoj „Po planinama SR Hrvatske".

Kod transverzala Srbije nema dodirnih KT, dok se kontrolne tačke kod transverzala a BiH priznaju za republičku transverzalu „Po planinama Bosne i Hercegovine", bez obzira kada je obilaznik te transverzale obišao. Prema svemu iznesenom, ovaj vodič je informativnog karaktera i cilj mu je da planinare bar donekle upozna koje su transverzale uspostavljene u Bosni i Hercegovini i ostalim socijalističkim republikama.

Komisija za transverzale i markacije PS BiH

Komisija za propagandu PS BiH

RIJEČ AUTORA

U uvodu je rečeno kako je nastajala republička planinarska transverzala „Po planinama Bosne i Hercegovine".

Preostalo je da se zahvalim članovima Komisije za transverzale i markacije PS BiH koji su mnogo pomogli da se štampa ova skromna publikacija. U toku uspostavljanja republičke planinarske transverzale ‚JPo planinama Bosne i Hercegovine" trebalo je obići sve predložene kontrolne tačke, odabrati najbolji put i obaviti niz drugih poslova čisto praktične naravi. Taj dio posla o-bavio sam sa svojim planinarskim prijateljem Zvonkom Skokovićem, a čije su osim toga, i brojne primjedbe ušle u vodič. Veliku pomoć pružio mi je tadašnji predsjednik PS BiH Šefko Hadžialić. Sav posao oko štampanja dnevnika uglavnom je njegovo djelo, dok su u vodiču korišteni njegovi opisi za planine Vran, Ljubušu i Radušu (takodje i markiranje pomenutih planina) kao i jednog dijela turističkih kontrolnih tačaka, te izradi daljinara kod lokalnih transverzala. Korišten je takodje i vodič transverzale „Sutjeska" autora Ešrefa Korjenića, a odnosi se na planine Maglić i Zelengoru sa bližom okolinom. Tadašnji sekretar PS BiH Franjo Zrinušić izradio je prvi prijedlog za sistem bodovanja kontrolnih tačaka, koji je kasnije prihvaćen od svih planinarskih društava Bosne i Hercegovine.

Takodje se zahvaljujem svim onim prijateljima i znancima, planinarima i drugima koji su svojim savjetima, primjedbama i prijedlozima pomogli da dodje do izdavanja ovog vodiča.

Takodje izražavam svoju zahvalnost onim mnogobrojnim planinarima, od kojih mnogi više nisu medju živima, koji su na indirektan način doprinijeli da se uspostavi transverzala po planinama Bosne i Hercegovine, jer su u prije mnogo godina započeli sa pionirskim radom otkrivanja ljepota planina naše uže domovine - Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, čijim stazama se kreće i ova transverzala.

Mehmed Sehić

PRAVILA
TRANSVERZALE „PO PLANINAMA BOSNE I HERCEGOVINE"

Član 1.

Planinarsku transverzalu „Po planinama Bosne i Hercegovine" uspostavio je Planinarski savez Bosne i Hercegovine.

Uspostavljanje transverzale ima za cilj da se planinarima i drugim ljubiteljima prirode učine što pristupačnijim planine i planinske ljepote, turistička mjesta, objekti i znamenitosti, mjesta značajna iz narodne revolucije, prirodne ljepote i kulturno-istorijske tekovine naroda i narodnosti Bosne i Hercegovine.

Član 2.

Danom usvajanja ovih pravila Transverzala ima 130 kontrolnih tača-ka (KT) sa ukupno 470 bodova. Svaki novoizgradjeni planinarski objekat (dom, kuća i sklonište) automatski postaje KT transverzale. Iznos bodova za svaku novu KT iz prethodnog stava odrediće Komisija za transverzale Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine.

Član 3.

Za obilazak Transverzale uspostavljaju se tri stepena značke, i to: bronzana, srebrna i zlatna.

Za osvajanje bronzane značke potrebno je sakupiti 100 bodova, s tim što je obavezno obići jednu KT, čija vrijednost iznosi 10 bodova.

Za osvajanje srebrne značke potrebno je, pored uslova za bronzanu značku, sakupiti još 100 bodova, s tim što je obavezno obići još dvije KT, čija vrijednost iznosi po 10 bodova i najviši vrh Bosne I Hercegovine - Magllć (2386 m).

Za osvajanje zlatne značke potrebno je, pored usiova za srebrnu značku; sakupiti još 100 bodova, s tim što je obavezno obići još šest KT, čija vrijednost iznosi po 10 bodova.

Član 4.

Obiiaznicima koji pored uslova za zlatnu značku sakupe još 100 bodova Planinarski savez Bosne i Hercegovine dodijeliće svoje najveće priznanje - Počasnu značku sa zlatnim vijencem, koja se, inače, dodjeljuje samo članovima i organizacijama za izuzetne zasluge u razvoju planinarstva.

Član 5. Vrijeme obilaska

transverzale nije ograničeno.

Član 6.

Obilazak KT dokazuje se pečatom planinarskog objekta ili fotografijom, na kojoj se mora jasno vidjeti obilaznik i predio KT.

Fotografija je uzeta kao dokaz obilaznika zbog toga što na odredjenom broju KT nema pečata, niti ih je moguće obezbijediti, kao i zbog želje da se obilaznici podstaknu na bavljenje foto-amaterstvom. Priznaće se samo one fotografije na kojima se jasno vidi obilaznik u prednjem planu, a u pozadini, po mogućnosti, cijeli objekat, i to sa one strane gdje je glavni ulaz. Ako je fotografija s planinskog vrha, na njoj se mora vidjeti onaj detalj koji označava vrh (stup, trigonometrijska tačka, ili oznaka nadmorske visine, odnosno naziv vrha). Tekst koji je štampan malim slovima ispod naziva KT u dokumentaciji obilaznika u isto vrijeme je i opis šta se mora vidjeti na fotografiji.

Član 7.

Obilaznicima koji su prije ili poslije uspostavljanja transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine" obišli neku postojeću transverzalu (Bjelaš-ničku, Sarajevsku, Igmanskog marša, Bitovnja - Pogorelica - Vranića, Kozarsku, Tuzlansku i Sutješka) ili novoformiranu koju verifikuje Planinarski savez Bosne i Hercegovine priznaju se one KT koje su istovremeno i KT transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine". Kao dokaz obilaska pomenutih transverzala služiće ovjeren dnevnik o izdavanju značke od strane organizatora te transverzale.

Član 8,

Dnevnik transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine" može se dobiti u svim planinarskim društvima BiH i Planinarskom savoiu Bosne i Hercegovine.

Da bi dobio odgovarajuću značku transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine", obilaznik šalje Planinarskom savezu dnevnik Transverzale, a ako svoj obilazak neke KT dokazuje na osnovu člana 7. Pravilnika, onda mora poslati i dnevnik odgovarajuće transverzale.

Nakon prijema dokaza Planinarski savez Bosne i Hercegovine će svim obilaznicima vratiti dokumentaciju i uručiti odgovarajuću značku.

Član 9.

Popis KT objavljen u dnevniku transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine" je sastavni dio ovih pravila.

Član 10.

Obilaznici obilaze Transverzalu na svoju odgovornost. Planinarski savez Bosne i Hercegovine preporučuje da se KT obilaze grupno i da se KT iznad 1500 m n/v ne obilaze zimi.

Član 11.

Jedna kontrolna tačka može se bodovati samo jedanput.

Član 12.

Ova pravila usvojena su na sjednici Predsjedništva Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, održanoj 29. maja 1972. godine.

Planinarski savez Bosne i Hercegovine

PREPORUKA UREDNIKA

Stvaranje transverzale kroz planine Bosne i Hercegovine iziskivalo je mnogo truda, te je stoga to bio i prilično dugotrajan proces. Razne korisne primjedbe i prijedlozi od strane mnogih saradnika bile su i uzrokom da se stalno mijenjao broj kontrolnih tačaka posebno što se tiče lokacija i karakteristika (vrhovi, kuće, muzeji, prirodne ljepote i sl.). To je bio i osnovni uzrok da redni brojevi kontrolnih tačaka u dnevniku transverzale više regiona nemaju logi -čan slijed. Radi toga je i u ovom vodiču zadržan isti redosljed kao i u transverzalnom dnevniku, jer u suprotnom bi moglo doći do zabune.

U cilju da obilaznici transverzale što racionalnije iskoriste vrijeme kada se odiuće da obidju kontrolne tačke pojedinih regiona, u nastavku će biti dat približno najoptimalniji plan kretanja sa osnovnim ciljem da obilaznik, npr. za vrijeme jednog vikenda ili višednevnog kretanja obidje što više kontrolnih tačaka. To znači da se što manje mora vraćati ili da mu se eventualno ne dogodi da je na jednom užem regionu izostavio kontrolnu tačku koja se možda nalazila na generalnom pravcu kretanja.

Radi lakšeg snalaženja u slijedećem opisu primijenjen je princip:

Imena mjesta i geografskih pojmova biće pisana normalno sa početnim velikim slovom, geografsko ime mjesta ili područja, gdje se nalazi kontrolna tačka biće cijelo pisano velikim slovima. Sam naziv kontrolne tačke velikim slovima podvučen. U zagradi se nalazi broj KT,

xxx

ISTOČNA BOSNA.

Sarajevo-Trnovo-selo Jažići ispred Kalinovika - MILJEVINA - PJE SČANE PIRAMIDE (KT-3). Eventualno prije odlaska sa Miljevinu od Jažića -selo Jelašca šumskom cestom - Badanj vrelo - pješice Jablan vrelo - LELIJA (KT-4). Od Miljevine - FOČA - MUZEJ U FOČI (KT-l) - PL.KUĆA ZABRAN (KT-2) - TJENTIŠTE - SPOMENIK (KT-9) - šumskom cestom DRAGOŠ SEDLO - PRAŠUMA PERUĆICA (KT-5) - šumskom cestom Mrkalj klade - HA -DŽIĆA RAVAN - PL. KUĆA „SAVA KOVAČEVIĆ .(KT-6) - nazad do Mrkalj klada - Stubice - MAGLOĆ: (KT-7) - nazad istim putem Tjentište - Čemerno -šumskom cestom BORILOVAC - BORILOVAČKO JEZERO. (KT-11)

ŠTIRINSKO JEZERO (KT-12) i nazad prema želji. Uz vlastiti automobil i više vremena Tjentište - Goražde - VIŠEGRAD MOST NA DRINII (KT-10) - Rogatica - ŽEPA - MOST NA ŽEPI (KT-8). Obilazak cijele regije moguć je i obratno, tj. Sarajevo - Rogatica - ŽEPA - MOST NA ŽEPI (KT-8) VIŠEGRAD - MOST NA DRINI (KT-10) - Goražde - Foča - sve dalje kao opisano kod povratka -FOČA - PJEŠČANE PIRAMIDE (KT-3) - MILJEVINA - Jelašca - dalje kao opisano za LELIJU (KT-4)

SJEVEROISTOČNA BOSNA

S obzirom da se u ovaj region može doći sa vise strana postoji i više varijanti racionalnog obilaska. Za planinare koji polaze iz pravca Sarajeva preporučuje se:

Sarajevo - Kladanj - Stupari - seio Olovci - zaseok Prosjek – JAVORJE (KT-13) - povratak do Stupara - Tuzla - Lukavac - SVATOVAC (KT-14) - Lukavac - TUZLA – MUZEJ ISTOČNE BOSNE (KT-19) - Lužnjak - Sočkovac - PLANINARSKA KUĆA NA VRELU (KT-17) - PL. KUĆA NA KRALJICI(KT-16) -Doboj – PL. KUĆA NA PRESLICI (KT-131) planirati prema prilici.

Preostale dvije KT pojedinačno ili zajedno. Tuzla - Priboj - STOLICA (KT-15) - Priboj - Zvornik - Milići - Srebrenica - šumski put LOVAČKA KUĆA BIJELE VODE (KT-18). Napomena: Iako sarajevski planinari do KT-20 KUĆA NA BIJAMBARAMA mogu doći na jednodnevni izlet isti obilazak se može planirati prilikom polaska na obilazak sjeveroistočne Bosne. tj. Sarajevo - Nišići - Krivajevići – PL KUĆA BIJAMBARE (KT-20) i nastavak kao gore opisano.

CENTRALNA- JOSNA

S obzirom da Sarajevo predstavlja polaznu točku za obilazak mnogih KT prvo treba u samom gradu obići kontrolne tačke KP-55, 56, 57, 58, 59, 60 i sa malo truda i KT KOZIJA ĆUPRIJA (KT-61). Dalje u nastavku će biti date preporuke po pojedinim užim planinskim regionima i to:

1) KT-20, 21 i 22 kao što je opisano
2) Za KT na Bjelašnici i Igmanu: Sarajevo - Pazarić - ŠAVNICI (KT-23) PODGRADINA (KT-24) - STANARI (KT-25) - SITNIK (KT-26) - HRANISAVA (KT -27) - KRVAVAC (KT-28) - OBSERVATORIJA (KT-29) - moguće dalje Lukavac -

Šabići - Tušila - Mandino Vrelo - Veliko jezero – VRH DŽAMIJA (KT-71). p$_o$. godno je sa Bjelašnice nastaviti sa obilaskom KT na Igmanu. JAVORNJK (KT-37) VELIKO POLJE (KT-36) - MALO POLJE| (KT-38) – HRASNIČKI STAN (KT-35) – VRELO BOSNE (KT-62). Obilazak KT na Igmanu moguće je i u obratnom pravcu. Sve KT obići sa kolima u to uključiti i Opservatoriju. Sve u jednom danu. Za drugi dan ostaje Bjelašnica.

3) Sarajevo - TREBEVIĆ - žičarom PL DQM VASO MISKIN CRNI (KT-67) – PL. DOM ĆELINA (KT-66) moguće dalje pješice na JAHORINU - PL. DOM PARTIZAN (KT-39) – GORNJA STANICA USPINJAČE STARE (KT-40) - Bistrica - RAVNA PLANINA - PI. KUĆA J. DJONLIĆ. (KT-51) – PL. KUĆA TEKSTILAC (KT-52).

4) KT-41 kao opisano.

5) KT-53 i 54 kao opisano.

6) Sarajevo - Crepoljsko - BUKOVIK – PL. DOM BUKOVIK (KT-32) - PL. DOM SKAKAVAC (KT-63) moguće je povezati i PL. DOMA NA OZRENU (KT-47). Ili cijelu ovu dionicu u obratnom smjeru.

7) Sarajevo - Ćatići - KRALJEVA SUTJESKA - SAMOSTAN (KT-42) PL. DOM BOBOVAC (KT-43) - STARI GRAD BOBOVAC (KT-33) - PERUN - PL. DOM J AVORJE (KT-49). Obilazak ovih KT moguće je i u obratnom smjeru. U tu grupu spada i BUDOŽELJ – PL. DOM BUDOŽELJ (KT-30).

8) Sarajevo - Trnovo - selo Turovi - TRESKAVICA – PL. KUĆA SUSTAVAC (KT-68) - KOZJA LUKA – PL. DOM JOSIP SJGMUND (KT-69) – VRH TRESKAVICE. (KT-70).

9) Sarajevo - VISOKO – PL. KUĆA ZBILJE (KT-72) - Kiseljak - FOJ-NICA - SAMOSTAN U FOJNICI (KT-34) - šumskim putem do lovačke kuće u Jezernici - PROKOŠKO JEZERO - PLANINARSKI DOM (KT-76) - VRH NADKRSTAC (KT-77). U ovu regiju treba planirati i obilazak Most Prije Fojnice - šumskom cestom Bakovići - Gojevice - Dusina - POGORELICA – PL. DOM (KT-50) - VRH SMILJEVA KOSA (KT-78).

10) Iz bilo kog pravca do Viteza - ZABRDJE —PL. DOM KRUŠČICA (KT-44) - Novi Travnik selo RANKOVIĆI - CARSKI HRAST (KT-46) -
Travnik - STARIGRAD (KT-65) - Turbe - Paklarevo - VLAŠIĆ – PL. DOM GALICA (KT-73) – PL. DOM DEVEĆANI (KT-74) - VRH PALJENIK (KT-75)

11) Kontrolne tačke u regiji Zenice kao što je opisano (KT-45), KT-64), (KT-48).

12) Bugojno –PL. DOM DUBOKA (KT-31), može se planirati za obilazak KT u Zapadnoj Bosni ili sa KT-105 RADUŠA.

i

HERCEGOVINA

1) Sarajevo - Trnovo - Kalinovik Ulog - CRVANJ - VRH ZIMOMOR (KT-79). Teško je ovu KT ukomponovati u obilazak drugih KT jedino dalje od Uloga - Nevesinje - Mostar.

2) Konjic - BORAČKO JEZERO (KT-97) – VODOPAD ŠIŠTICA (KT-98).

3) Obilazak KT na Prenju kao što je opisano KT-99 - 104.

4) JABLANICA - MOST IV NEPRIJATELJSKE OFANZIVE (KT-88) - dalje prema Doljanima - PLASA - CREPULJA (KT-84) – PL. KUĆA-VILINAC (KT-85) - DIVA GRABOVICA - LOVAČKA KUĆA TISAMA (KT-86). Prilaz ovoj regiji može se obaviti i ovako: Jablanica - Doljani - RisOvac - BLIDINJE JEZERO (KT-87) - VELIKI VRAN (KT-109). Sa Sovičkih vrata do KT-84 i 85.

5) MOSTAR obići (KT-91-94). Iz Mostara - ČABULJA šumskim putem VRH VELIKA VLAJNA (KT-80) - selo Poljice VELEŽ - VRH TELEĆA LASTVA (KT-108).

Mostar - VRELO BUNE (KT-95) - Blagaj - STARI GRAD (KT-96) -POČITELJ .(KT-81) - MOGORJELO. (KT-82) - cestom prema Ljubuškom - VODO-PAD KRAVICE (KT-90) nazad za Čapljinu - prema Stocu - RADIMLJE (KT-I06) - STOLAC - HELENISTIČKA GRADINA (KT-I07) nazad za Čapljinu - HUTOVO BLATO (KT-83).

KT-89 kao što je opisano, teško se uklapa u širi plan. KT-105

kao opisano, takodje se teško uklapa u širi plan.

ZAPADNA BOSNA

KT-111 i 112 kao što je opisano. Možemo planirati i KT na Kozari. Banja Luka - PRIJEDOR.MUZEJ (KT-128) - Kozarac - KOZARA – Pl. KOTLOVAČA (KT-123) - SPOMENIK.NA MRAKOVICI (KT-124).

JAJCE – MUZEJ AVNOJ-A (KT-119) – VODOPAD PLIVE (KT-120) –PL. KUĆA ĆUSINA. (KT-121) - MRKONJIĆ GRAD – MUZEJ ZAVNOBIHA (KT-125) - Mlinište - šumska cesta - Okretaljka – VRH VITOROG (KT-130) - selo Pribelja - GLAMOČKO POLJE - SPOMENIK (KT-117) - selo Gornje Peulje - ŠATOR - ŠATORSKO JEZERO (KT-129) - povratak u selo Peunje - selo Kazanci -DINARA – VRH TROGLAV (KT-115) - nazad za Livno - Kablići - putem za Cincar šumu – CINCAR VRH (KT-114).

Ako se ide automobilom Mrkonjić grad - B. Petrovac - selo Oštrelj -šumskim putem KLEKOVAČA MALA (KT-122) - Povratak istim putem - DRVAR - TITOVA PEĆINA (KT-116) - Bos. Petrovac - Kopljuh-selo Solomuni GRMEČ –CRNI VRH (KT-118) - nazad istim putem B.Petrovac - selo Kolunić - VRH VELIKA OSJEČENICA (KT-126) - BIHAĆ - MUZEJ POUNJA (KT-113) - selo Zavalje - PLJEŠIVICA - TV RELEJ VRH (KT-127).

Razumljivo je da će neki obilaznici pojedinih regija, gdje se nalazi više KT dolaziti i iz drugih pravaca nego je to dato u iznesenom prijedlogu plana kretanja, ali će ipak isti moći poslužiti za racionalno planiranje, jer su KT regionalno koncentrirane.

Sa željom za što uspješniji obilazak Transverzale po planinama BiH

GLAVNI I TEHNIČKI UREDNIK
Drago Božja

ISTOČNA BOSNA

KT – 1 Muzej u Foči, 440 m - 2 boda

KT 2 Planinarska kuća „Zabrana", 620 m - 2 boda

Prva kontrolna tačka transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine" je zavičajni muzej u Foči, gradiću koji leži na ušću Ćehotine u Drinu. Spominje se od 1459. godine, a iz NOR-a poznat je, iz medju ostalog, po tome što su ovdje doneseni „Fočanski propisi" 1942. godine, a iste godine u Foči je završen legendarni Igmanski marš proletera.

Da bi ovjerili dnevnik, treba posjetiti muzej koji se nalazi u centru grada, u zgradi nekadašnjeg hotela i sjedišta Vrhovnog štaba. Pored muzeja, preporučljivo je posjetiti poznatu Aladža džamiju, izgradjenu 1550. godine, čija je unutrašnjost oslikana brojnim arabeskama, Sahat kulu (1760.g), te spomen -bolnicu Igmanaca.

U Foči treba posjetiti i planinarsku kuću „Zabrana". Prilaz kući je od gradske pijace, a zatim pored džamije i posljednjih kuća do raskrsnice puteva, gdje treba skrenuti nekoliko metara udesno, a zatim, uspinjući se stazom kroz šumu, za manje od pola sata dolazi se do planinarske kuće. Pod u-pravom je PO „Zelengora" iz Foče, a otvara se po potrebi. Sekcija, Sarajevo.

KT 3 Pješčane piramide, 909 m (Foča - Miljevina) - 2 boda

Na zadnjem dijelu trase Igmanske transverzale koja vodi cestom od Miljevine do Foče u lokalitetu Pirni do nalaze se nedaleko od ceste sa lijeve strane pješčane piramide. Nastale su na dva oveća brda djelovanjem prirodnih uticaja snijega, kiše i sunca. Piramide imaju crveno-smedju boju, a po svojim šiljcima i raznim drugim oblicima podsjećaju na alpske vrhunce u minijaturi. Piramide su od Foče udaljene oko 9 kilometara. Sekcija, Sarajevo.

KT - 4 Lelija, 2.032 m - 10 bodova

Za ljubitelje planinarstva na Leliji je najzanimljiviji njen vrh, sa koga se pružaju izvanredni vidici na okolne planine.

Za planinare koji polaze iz Sarajeva najpodesnije je da se preve-

zu do Jažića, poznatog sela sa pilanom 1,5 km prije Kalinovika, a zatim cestom koja vodi u Miljevinu i Foču doći do raskršća. Odvajamo se desno prema selu Jelašcu. Ukoliko polazimo iz Kalinovika, poći ćemo cestom koja vodi prema Sarajevu, pa na kilometar i po treba skrenuti udesno pored vojnog objekta, te starim putem doći do sela Jelašca (ovaj put je markiran). Od sela Jelašca produža-vamo cestom do Badanj-vrela. Od Badanj-vrela, tj. oko 2 sata pješačenja (vrelo nije pored same ceste nego desno u šumi) treba se odvojiti udesno, te se penjati do Jablan-vrela, gdje se nalazi napuštena lovačka kuća. Odavde idemo južno, te nakon kojih 15 min. hoda kroz kamenjar krenuti malo ulijevo i zaobilazeći vrh Lelije doći do Javorak-vrela, a zatim prema vrhu.

Od Badanj-vrela možemo takodjer produžiti cestom do Konjskih voda (dobra cesta za sva vozila), a zatim se odvojiti preko livade desno i doći do velike staje. Staza nas dalje dobrim dijelom vodi kroz šumu, a zatim, polagano se uspinjući, dolazimo pod vrh Lelije i dalje prema vrhu.

Leliji se može prići i od lovačke kuće na Borilovačkom jezeru (vidi opis KT 11) preko Elez-bare, Krivog dola uz Urdenske stijene.

Moguć je prilaz i od Štirinskog jezera. Ovi prilazi traže nešto više snalaženja i to uglavnom po karti, a preporučuju se kada se uspon na Leliju kombinira sa obilascima drugih vrhova na Zelengori.

Od Kalinovika do vrha Lelije potrebno je oko 5-6 sati hoda.
Sekcija, Gacko.

KT - 5 Prašuma Perućica, 858 m (Maglić) - 2 boda

U krilu planinskih vrleti Maglica, Volujaka i Zelengore nalazi se jedna od posljednjih prašuma Evrope, kojoj se posvećuje posebna pažnja. Tišinu prašume remeti jedino vodopad Perućice, visok 60 m, koji se slijeva niz kamenje uz zaglušnu buku. U njoj žive medvjedi, divokoze, srne, kune, divlje mačke i svinje, razne vrste ptica, orlovi, tetrijebi i dr.

Kroz Perućicu vodi i transverzala „Sutjeska", a markirana staza, tj. ulaz u prašumu vodi odmah iza lovačke kuće na Oragoš-sedlu, gdje se uz cestu nalazi grob Nurije Pozderca, potpredsjednika AVIMOJ-a, koji je podlegao ranama zadobijenim u Petoj neprijateljskoj ofanzivi. Najpodesniji pristup Dragoš -sedlu je od Tjentišta cestom ili markiranom stazom transverzale „Sutjeska" koja krati cestu. Od Tjentišta do Dragoš-sedla potrebno je oko 2 i po sata hoda, a zatim još oko pola sata do KT u Perućici (KT transverzale „Sutjeska"). Obi laznicima se preporučuje da se stotinjak metara prije dolaska na Dragoš-sedlo odvoje od ceste (ukoliko smo došli iz pravca Tjentišta) i nemarkiranom stazom (2-3 min. hoda) upute do mjesta Vidikovac, ogradjenog metalnom ogradom o-dakle se vidi čitav prašumski rezervat sa vodopadom. Sekcija, Gacko.

KT - 6 Planinarska kuća „Sava Kovačević" na Hadžića ravni, 1520 m (Maglić) - 3 boda

Hadžića ravan je lijep, pitom oveći proplanak sa dosta katuna. Sa brežuljka na kome je izgradjena planinarska kuća „Sava Kovačević" 1520rn lijepo se vidi kojih 5-6 km zračne linije udaljeni masiv Maglica i njegova okolina. Od Tjentišta preko Drago sedla i Mrkalj-Klada vodi cesta do Hadžića ravni, pa je moguć prilaz vozilom. Mala planinarska kuća nalazi se uz samu cestu. Otvara se prema potrebi, ali se ključ može dobiti kod seljaka, stotinjak metara prije planinarske kuće, s lijeve strane ceste. Pod upravom je PD „Maglić" iz Goražda. Pješice se udaljenost od Tjentišta do Hadžića ravni može preći za oko 5 sati hoda (vidi opis KT-5).

Zanimljivost ovog kraja je da nema izvorske vode, pa stočari svake godine u rano proljeće prekrivaju snijeg granjem ili ga "smještaju u jame i tako očuvaju preko ljeta. Hadžića ravan je ishodište za vrh Maglica. Sekcija, Gacko.

KT - 7 Maglić, 2.386 m - 20 bodova

Maglić je najviša bosansko-hercegovačka planina sa vrhom visokim 2.386 m. Najpodesnije ishodište za vrh Maglica je planinarska kuća na Hadžića ravni (vidi prethodni opis KT-6), odakle markirana staza sa ceste vodi u pravcu Stubica. Na zaravni Stubica nalazi se nekoliko katuna. Do ovih katuna može se doći i iz Mratinja, malog naselja na teritoriji SR Crne Gore, udaljenog od Foče 38 km (autobuska veza).

Poviše Mratinja na njegovoj sjevernoj strani probijen je put koji vodi u šumu džinovskih borova pod Stubicama. Tim putem idemo kojih 6-7 km, a zatim se odvojimo udesno i za daljnjih pola sata smo na Policama. Tu se nalaze dva katuna, a više njih izvor hladne vode. Ovdje se moramo snabdjeti vodom jer u nastavku puta do Careva dola nema vode.

Od Polica put nas uzbrdo vodi serpentinama do zaravni Stubica - oko 3 i po sata hoda od Mratinja. Ovo je trasa transverzale „Sutjeska" koja sa Stubica vodi na Hadžića ravan, pa se obilazak Maglica može kombinovati zajedno sa obilaskom pomenute transverzale.

Od Stubica počinje uspon prema vrhu Maglica. Markacija nas najprije vodi kroz klekovinu, a zatim se, usponom kroz Vjeveričin prodor, izlazi na zaravan koja vodi prema Carevom dolu, gdje se nalazi izvor, u blizini markiranog puta. Do Careva dola idemo stalno u pravcu juga zaobilazeći istočni masiv Maglica da bismo mu prišli sa njegove južne strane, odakle je pristup najlakši. Od Careva dola polako se uspinjemo travnatim terenom do vrha 2388

(Crnogorski vrh Maglica). Od ovog vrha ima još kojih 30 - 40 min hoda, preko sedla do najvećeg vrha Bosne i Hercegovine Maglića, 2.386 m, odakle se pružaju nezaboravni vidici svuda unaokolo. Vrh Maglica je obavezna KT za srebrnu i zlatnu značku transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine", a donosi obi lazniku 20 bodova. Od Stubica do vrha Maglića potrebno je 3 - 4 sata boda. Sekcija, Gacko.

KT - 8 Most na Žepi, 525 m (Rogatica) - 5 bodova

Most na Žepi predstavlja lijep primjer srednjovjekovne arhitekture, zadužbina Jusuf paše, porijeklom iz Žepe, a isti je slikovito opisao u istoimenoj noveli Ivo Andrić, naš prvi književni nobelovac. Do Žepe postoji iz Sarajeva redovna autobuska veza. Moguć je prilaz i od željezničke stanice Mesići -Rogatica, te od Višegrada. Od Višegrada je moguć prilaz i vodenim putem za svega tridesetak minuta bodićem „Lotika" a saobraća u sezoni kada se skupi dovoljan broj putnika. Sekcija, Višegrad.

KT - 9 Spomenik palim borcima na Tjentištu, 475 m - 3 boda

Tjentište je uočljiva i dosta prostrana dolina u srednjem toku rijeke Sutjeske, poprište najtežih bitki u Petoj neprijateljskoj ofanzivi. U spomen tih slavnih dana na Tjentištu je podignut impozantan spomenik krvave epopeje na Sutjesci, Omladinski centar i hotel. U informativnom centru nalazi se veliki reljef sa podacima o bici na Sutjesci.

Planinari, u želji da trajno sačuvaju uspomenu na krvavu i pre -sudnu bitku na Sutjesci kao vječiti izvor revolucionarnih nadahnuća mladih generacija, uspostavili su transverzalu „Sutjeska" (vidi opis Velika i Mala transverzala „Sutjeska").

Od 1 - 4. jula svake godine na Tjentištu se održava auto-moto relly „Sutjeska". U drugoj polovini augusta svake godine. Susret mladih stvaralaca „Mladost Sutjeske". Kulturna manifestacija uz učešće mladih pjesnika i e-sejista, recitatora, likovnih umjetnika, muzičara.

Na Tjentište je moguće doći lokalnim autobusima iz Foče, odnosno linijama koje preko Foče vode za Dubrovnik i obratno. Sekcija, Gacko.

KT - 10 Most na Drini, 287 m (Višegrad) - 2 boda

Višegradski most, poznat kao „Na Drini ćuprija", zadužbina je

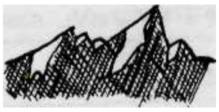
Mehmed paše Sokolovića, a sagradio ga je poznati turski neimar Sinan. Most je dugačak 180 metara, a sastoji se od 11 kamenih lukova koji povezuju obale Drine. Godine 1896. izdržao je poplavu kada je vodostaj Drine prešao 1,5 m iznad visine mosta. Sekcija, Višegrad.

KT - 11 Lovačka kuća - Borilovačko jezero, 1.500 m (Zelengora) - 5 bodova

KT - 12 Štirinsko jezero, 1.677 m (Zelengora) - 5 bodova

Borilovac na Zelengori predstavlja prilično pitom lokalitet, značajan kao raskrsnica puteva sa sjevera prema jugu i zapada prema istoku. Borilovcu se može prići sa raznih strana, a markirani putevi vode od Tjentišta i Kalinovika, dok se cestom do same lovačke kuće može prići od Čemernog (odvojak sa ceste Foča - Dubrovnik, oko 20 km). Iznad samog jezera izgradjena je lovačka kuća, u kojoj se može prenoćiti. Ukoliko je zatvorena, ključ se nalazi kod lovočuvara koji stanuje u kasarni - bivšoj žandarmerijskoj stanici, desetak minuta od lovačke kuće. Ukoliko do pomenute lovačke kuće idemo sa Tjentišta, idemo trasom transverzale „Sutjeska" (vidi opis transverzala „Sutjeska", etapa: Tjentište-Milinklade-Hrčavka i Hrčavka-Lučke kolibe-Ljubin grob-Borilovačko jezero).

Borilovačkom jezeru se može prići i od Kalinovika za oko 6 sati hoda. Polazimo cestom iz Kalinovika u pravcu Sarajeva, kod sela Jažića skrećemo prema selu Jelašcu, a zatim prilično dobrom cestom do Konjskih voda, oko 3 sata hoda, odakle nastavlja lošiji šumski put gotovo do same lovačke kuće, daljnja 3 sata hoda. Od lovačke kuće na Borilovačkom jezeru možemo obaviti obilazak Štirinskog jezera, 1 i po sat hoda, a takodje i vrh Lelije za 3-4 sata hoda, što ovisi o tome koji smo pravac izabrali. Razumljivo da *za* ove ture treba nešto više snalaženja. Sekcija, Gacko.

SJEVEROISTOČNA BOSNA

KT - 13 Vrh Javor„a, 1,209 m i Konju h) - 5 bodova

Najpodesnije ishodište za vrh Javorja je od Stupara (autobuska stanica izmedju Kladnja i Živinica). U Stuparima ima prodavnica i dvije gostione. Tu se odvajamo od glavnog puta, a zatim kod mostića skrećemo lijevo uz kanjon Zatoče prema selu Olovci. Nakon kojih 15 20 minuta hoda dolazimo do raskrsnice puteva. Skrećemo desno polako se uspinjući još kojih 25 minuta do proširenja seoskog puta, gdje ugledamo i prve kuće Gornjih Olovaca, u stvari zaseoka sela Zvanog Prosjek. Odavde se uspinjemo još oko sat hoda i izlazimo na omanju livadu. Tu moramo paziti na markaciju jer put do vrha Javorje vodi uskim grebenom još kojih 15 minuta hoda. Sa vrha se pruža divan pogled svuda unaokolo, a posebno na kanjon Zatoče. Odmah sa druge strane vrha nalazi se malo sklonište čuvara ogromnih šuma Konjuha - u stvari osmatračnica za slučaj požara. Od Stupara do vrha Javorje potrebno je oko 3 sata hoda.

Moguć je prilaz i od Kladnja preko Plahovića i Tuholja (selo sa osnovnom školom i prodavnicom). Od Kladnja do vrha Javor je potrebno je oko 4 sata hoda. Od Javorja se može nastaviti markiranim putem do vrha Konjuha i preko vrha Zelenboja u Banoviće, za oko 12 sati hoda.

Od Javorja do vrha Konjuha potrebno js oko 5 sati hoda. Ispod vrha Konjuha sa druge strane oko 20 minuta hoda nalazi se malo sklonište „Husinski rudar". Stalno je otvoreno i tu se može prenoćiti, doduše na ležaju od dasaka, pa je vreća za pavanje neophodna. Odavde do Zelenboja ima oko 5 sati i zatim oko 2 sata do Banovića, pa iosuinim autobusom za Tuzlu, odakle u pravcu Sarajeva ima desetak veza dnevno.

Ovo je trasa Tuzlanske transverzale, a pomenuta tri vrha na Konjuhu donose nam 85 bodova od mogućih 150 koliko je potrebno za značku Tuzlanske transverzale. Sekcija, Kladanj.

KT - 14 Planinarska kuća ,,Svatovac", 416 m (Lukavac) - 3 boda

U neposrednoj blizini Lukavca nalazi se izletište Svatovac, utonuto u gusto borovu šumu. Svatovac je na visini od 400 m i sa njega se pružaju prekrasni vidici na okolna planine i dolinu Spreče sa vještačkim jezerom. Najpodesniji pristup do planinarske kuće „Svatovac" je od Lukavca - oko 3 sata hoda. Skoro do same kuće vodi iz Lukavca asfaltna cesta dužine oko

15 km. Pod upravom je PD „Svatovac" iz Lukavca, a otvara se po potrebi.

Za sat hoda možemo stići do Vijenca, 615 m - KT Tuzlanske transverzale. Sekcija, Kladanj.

KT - 15 Vrh Stolice, 915 m (Majevica) - 5 bodova

Pored vrhova Busije (847), Medjednik (843), Greda (771) i V. Njiva (760) na Majevici, a koji su kontrolne tačke Tuzlanske transverzale, i najveći vrh ove planine Stolice (915) takodje je KT Tuzlanske, a i transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine". Markaciju do ovog vrha izvelo je PD „Svatovac" iz Lukavca.

Markiranje je izvršeno od sela Priboj na Majevici do Vrha Stolice. Do Priboja se može doći autobusima redovne linije Tuzla - Zvornik i Tuzla -Bijeljina. Od sela Priboj markacija dobrim dijelom vodi uz potok Janju, pored koga je izgradjen novi automobilski put Tuzla - Bijeljina. Kod mjesta Muzelje Orlovine markacija se odvaja od novog puta i vodi preko kose Debela Lipa do vrha Stolice. Sam vrh je pošumljen, a svuda unaokolo je gusta bukova šuma. Novi put prelazi preko kote Banj-brdo, odakle se odvaja cesta do samog vrha, oko 4 km. Na koti Stolice nalazi se relej SUP-a sa stalnim čuvarom. Dokaz obilaska je pečat. Na prenoćište se ne može računati, a kako se vidi iz opisa, nema ni potrebe jer se ovaj izlet može obaviti u toku jednog dana. Posebno je pristupačan motorizovanim planinarima. Kod Tuzlanske transverzale ovaj vrh donosi 20 bodova.

Medjutim, u posljednje vrijeme na raskrsnici prema releju postavljen je znak zabrane za vozila, a i pečat je povučen pa je najbolje ispustiti ovu KT dok se to pitanje ne riješi. Sekcija, Bijeljina.

KT - 16 Planinarska kuća na Kraljici, 884 m (Ozren-tuzlanski) - 2 boda

KT - 17 Planinarska kuća „Vrela" 312 m (Ozren - tuzlanski) - 2 boda

Najpodesnije ishodište za planinarsku kuću na Kraljici na Ozrenu je želj. stanica Lužanjak (pruga Doboj - Tuzla), udaljena od Doboja 26, a od Tuzle 34 km. Odmah po izlasku iz voza obilaznik će uočiti planinarsku mar-kaciju koja dalje vodi kroz Bos.Petrovo Selo. To je oveće selo, koje ima poštu, zdravstvenu stanicu, stanicu milicije, a takodje i nekoliko trgovačkih i ugostiteljskih radnji. Markirani put vodi uglavnom cestom uz rječicu Jadrinu u dužini od 5 km do odmarališta pod Ozrenom. Otprilike na polovini puta ko-

ji vodi cestom nalazi se rudnik azbesta, a nešto dalje cesta zavija preko mosta lijevo do pomenutog odmarališta, a desno se odvaja krak šumske ceste koja zaobilaznim putem vodi do poštanskog releja i do same kuće na Kraljevici. U blizini odmarališta je poznati manastir, kao i vrelo Kaludjerica, čija je česma isgradjena 1847. godine. U neposrednoj blizini je i rudničko odmaralište.

Pomenuta dva odmarališta su stalno otvorena, a cijene su umjerene.

Nešto poviše manastira odvaja se markirana staza koja stalno vodi kroz šumu do UKT poštanskog objekta. Stotinjak metara zapadno od releja je i planinarska kuća na Kraljici. Otvara se preko subote i nedjelje i po potrebi, pa je najava neophodna u PD „Konjuh" u Tuzli. Planinari koji se nisu najavili u društvu, mogu prenoćiti u jednom od pomenutih odmarališta, a zatim posjetiti planinarsku kuću do koje od odmarališta treba oko 2 i po sata hoda. Povratak je moguć i drugim smjerom, tj. da posjetimo planinarsku kuća na Vrelima. Naziv Vrela potiče od sedam izvora jedan do drugog. Kuća je izgradjena 1965. godine, a pod upravom je PD „Poštar" iz Tuzle. U povratku sa Kraljice (15-20 min) odvaja se put lijevo, koji se u prvom dijelu spušta (pripaziti na markaciju kod prvih kuća), a u drugom dijelu neznatno uspinje do kuće na Vrelima. Ovaj put se može preći za oko 4 sata hoda. Otvara se preko subote i nedjelje. Spust je putem pored ciglane na želj.stanicu Sočkovac, sat hoda. Ko želi da posjeti samo ovu kuću, najzgodnije je od želj. stanice Sočkovac, a zatim cestom skoro do same kuće - oko sat hoda.

Obije ove kuće su i kontrolne tačke Tuzlanske transverzale, kao i manastir pod Ozrenom Sve tri KT u Tuzlanskoj transverzali donose 45 bodo-va. Sekcija, Derventa.

KT - 18 Lovačka kuća Bijele vode (Ljutica-Sušica), 1.243 m - 5 bodova

Do Srebrenice postoji redovna autobuska linija iz Sarajeva preko Han-Pijeska i Vlasenice ili preko Kladnja i Vlasenice. Iz Srebrenice vodi šumska cesta oko 20 km, odakle se pješice može do lovačke kuća stići za manje od sat hoda. inače se pješice od Srebrenice do lovačke kuće može stići na oko 4-5 sati hoda.

Lovačka kuća je stalno otvorena. Dokaz obilaska je pečat ili fotografija pred kućom. Planinari koji žele mogu posjetiti vrh Ljutica (KT Tuzlanske transverzale), odakle se pruža divan pogled na kanjon Drina. Ukoliko obilazimo Tuzlansku transverzalu uporedo, možemo iz Han-Pijeska poći prema vrhu Igrišnik i dalje prema Ljutici i lovačkoj kući (vidi opis Tuzlanska transverzale). Sekcija, Zvornik.

KT - 19 Muzej Istočne Bosne, 232 m (Tuzla) - 1 bod

Tuzla je privredni i kulturni centar sjeveroistične Bosne, a prvi put se spominje u istoriji u X vijeku u sklopu stare župe soli. Ime je dobila od turske riječi tuz - sol.

Kroz istoriju Tuzla je poprište važnih dogadjaja, a u novijoj isto riji poznat je štrajk rudara 1920. godine.

Poslije oslobodjenja, izmedju ostalih institucija, u Tuzli je formiran pomenuti muzej, koji je KT transverzale. Sekcije, Tuzla.

CENTRALNA BOSNA

KT - 20 Planinarska kuća Bijambare, 950 m - 2 boda

Najpodesniji prilaz kući je od asfaltne ceste Sarajevo - Tuzla, odakle se ispred sela Krivajevića u zaseoku Janjići, 4 km od Nišića, odvaja šumski put ulijevo koji vodi do planinarske kuće Bijambare, 950 m nadmorske visine. Pod upravom je PD „Zvijezda" iz Ilijaša. Od odvojka sa asfaltne ceste ima oko 2 km šumskim putem do kuće. Stalno je otvorena, a neposredno iza kuće nalazi se Bijambarska pećina, koja je kao prirodna rijetkost pod zaštitom države. Pećina je duga oko 420 m, a ima četiri dvorane. U okolini se nalaze još tri pećine, a šume i pašnjaci čine ovaj kraj pogodnim za rekreaciju. Sekcija, Kladanj.

KT - 21 Planinarski dom na Lopati, 1.274 m (Bitovnja) - 2 boda

Najpodesnije ishodište za planinarski dom na Lopati je Kreševo, dokle iz Sarajeva preko Kiseljaka postoji stalna autobuska veza. Od Kreševa ispod samostana i pored groblja vodi cesta do sela Vranci, a dalje markirana staza produžava do planinarskog doma na Lopati, do kojeg se može stići za oko 2 i po sata hoda. Dom je stalno otvoren, ima veliku kuhinju sa prostranom trpezarijom, a pogodan je i za korištenje godišnjeg odmora. Pod upravom je PD „Bitovnja" iz Kreševa. Domu se može prići i od planinarske kuće na Po-goreiici za oko 5-6 sati hoda, trasom planinarskog puta „Bitovnja - Pogorelica - Vranića".

Automobilom se do planinarskog doma na Lopati može prići iz dva pravca: od Kreševa (18 km) ili Tarčina (20 km) preko Blinja. Automobilom je moguć prilaz i od raskršća. Alaupovka (nešto prije Fojnice), a zatim preko Bakovića, Gojevice i Deževica do doma. Sekcija, Konjic.

KT - 22 Lisin, 1.744 m - 5 bodova

Ako bacimo pogled na geografsku kartu na prostor izmedju Tarčina i Bradine, te Fojnice i Gornjeg Vakufa, opazićemo niz planina od kojih su najpoznatije Bitovnja, Pogorelica, Zec i Vranića. Medjutim, iznad Bradine,

kojih 4-5 km. zračne linije izdvaja se vrh Lisin, kao da nije sastavni dio planine Bitovnje.

Zahvaljujući njegovoj centralnoj poziciji tzmedju najpoznatijih bosansko-hercegovačkih planina, sa Lisina se pruža izvanredan vidik na Trebević, Treskavicu, Bjelašnicu, Visočicu, Prenj, Čvrsnicu, Vranicu, Zec itd. Za planinare koji žele da posjete Lisin preko subote i nedjelje najpogodnije je da podju iz Kreševa do planinarskog doma na Lopati (vidi opis KT-21). Od doma put vodi preko livade trasa transverzale „Bitovnja - Pogorelica - Vranica"), a zatim novoizgradjenim šumskim putem gdje treba pripaziti na markacije prema lovačkoj kući na Trepcu. U blizini lovačke kuće nalazi se jako vrelo. Od doma na Lopati do Trebca ima pola sata hoda. Markacije nas dalje vode prema Prelovu, gdje na nekoliko mjesta naizlazimo na ostatke starog karavanskog puta, koji je ove krajeve povezivao sa Hercegovinom. Od planinarskog doma na Lopati, izuzev uspona preko Prelova, put vodi gotovo po ravnoj stazi kroz bukovu šumu do pod samu Višestiku. Od Trebca do Višestike potrebno je oko dva sata hoda.

Koji minut prije izlaska na travnati teren odvaja se markacija transverzale Bitovnja - Pogorelica - Vranica udesno i vodi dalje preko Bitovnje na Pogorelicu. Naš put nastavlja dalje širokom stazom prema ščavnjama, gdje su nekada bile seoske kolibe, a prije drugog svjetskog rata i planinarska kuća. U ovom predjelu ima dva izvora, jedan na samoj stazi, a drugi u jaruzi podno bivše planinarske kuće. Sa Ščavnja put ponovo vodi kroz šumu i za oko pola sata dolazimo do omanje livade gdje markacija naglo skreće lijevo prema Bradini. Vrh Lisina nam je na dohvat ruke. Tu napuštamo markirani put prema Bradini, ponovo izlazimo na jednu veću livadu, odakle se moramo uspeti kojih 30 min rubom šume ispod Malog Lisina na vrh Velikog Lisina. Silazak je istim putem do livade, a zatim nastavljamo markiranom stazom, polagano se spuštajući da bismo na izlasku iz šume došli do jedne seoske kuće odakle nas put vodi kroz rasadnik do bogumilskih stećaka. Ispod bogumilskih stećaka nalazi se makadamska cesta koja veze Repovce sa Bradinom. Sa vrha Lisina do Bradine treba oko 2 sata hoda.

Planinari koji žele da posjete ovaj vrh u jednom danu najpodesnije je da podju od Bradine, odakle se sa ceste u blizini željezničke stanice odvaja markirani put prema Ščavnjama i dalje prema Lopati u obrnutom pravcu. Ovaj put je naporniji jer treba odjednom savladati veću visinsku razliku. Kada dodjemo do omanje livade, idemo već opisanim putem. Vozilom se može stići do Repovca, odnosno pod Lisin, a zatim za sat - sat i po uspona do vrha. Moguć je prilaz i od planinarske kuće na Pogorelici za oko 5 sati hoda. Sekcija, Konjic.

BJEL A Š N I C A

<u>KT–23 Planinarski dom na Šavnicima,940 m – 1 bod</u>

<u>KT–24 Planinarska kuća Podgradina, 1.350 m – 1 bod</u>

<u>KT–25 Planinarski dom na Stanarima 1.585 m 2 boda</u>

<u>KT–26 Planinarska kuća na Sitniku, 1.735 m – 2 boda</u>

<u>KT –27 Planinarska kuća na Hranisavi, 1.965 m - 3 boda</u>

<u>KT–28 Vrh Krvavac, 2.062 m - 4 boda</u>

<u>KT–29 Meteorološka opservatorija, 2.067 m - 10 bodova</u>

Najpodesnije ishodište za Bjelašnicu je Pazarić (pruga Sarajevo - Ploče). Na putu za pomenute kontrolne tačke treba da prvo posjetimo planinarski dom na Šavnicima, koji je, svakako, najpogodnija odskočna tačka za obilazak ostalih KT. Dom na Šavnicima je stalno otvoren, djelimično je i opskrbljen, ima električno osvjetljenje, tekuću vodu itd.

Od Pazarića do doma na Šavnicima možemo stići za nešto više od jednog sata hoda. Put dalje vodi prema planinarskoj kući Podgradina, slijedeća KT. Radi boljeg pregleda put do ove kuće podijelićemo u tri etape, otprilike po pola sata. U prvoj etapi stalno se od Šavnika uspinjemo do raskrsnice putova. Tu skrećemo ulijevo prema planinarskoj kući Podgradina. U drugoj polusatnoj etapi opet se stalno uspinjemo, ali u serpentinama preko Hobera dok ne dodjemo do klupe gdje planinari obično naprave kratak predah. Treća etapa ovog puta vodi uglavnom po ravnoj stazi. Otprilike na pola puta ove treće etape odvaja se put udesno koji vodi direktno na Hranisavu, dok mi produžujemo prema Podgradini. Ova kuća otvara se preko subote i nedjelje. Sada nastavljamo prema Stanarima (slijedeća KT) nepun sat hoda, gdje se nalazi veliki planinarski dom, koji se takodje otvara preko subote i nedjelje.

U ljetnoj sezoni dom je često otvoren, jer planinari koriste godišnji, odmor, dok u zimskoj sezoni, za vrijeme ferija, dom koriste djaci, jer se u dolini Stanara nalaze najljepši smučarski tereni na Bjelašnici, gdje je moguće kasno proljetno smučanje. Planinarski dom na Stanarima je raskrsnica svih mogućih puteva na planini Bjelašnici.

Najpogodnije je da sada KT Hranisavu i Krvavac obidjemo zajedno. Od Stanara markirani put vodi do planinarske kuće „Zdravko Čović" (1 i po sat hoda) na Hranisavi koja se otvara po potrebi.

Dalje je najpogodnije da podjemo trasom Bjelašničke transverzale.

prateći markacije sa oznakom TB (od kuće se odvaja i Sarajevska transverzala i vodi u Mehinu Luku, a takodje i put prema Šavnicima, na što moramo obratiti pažnju). Nastavljamo, dakle, trasom Bjelašničke transverzale do ljetnih stočarskih katuna na Krošnjama, 1 sat hoda. Opet moramo paziti na raskrsnicu puteva i za daljnja dva sata hoda dolazimo na drugi po visini vrh Bjelašnice -Krvavac, 2.062 m.

Na Bjelašnici ispod vrha Krvavca na Šišan polju svake godine 27. jula, održava se veliki narodni teferič na kojima se može vidjeti originalna narodna nošnja uz razna narodna natjecanja.

Vraćamo se istim putem do raskrsnice puteva u Krošnjama, a zatim u planinarski dom na Stanarima. Od ovog doma možemo u drugoj turi posjetiti planinarski dom na Sitniku i vrh Bjelašnice, tj. Meteorološki opservatorij. Produžavamo markiranim putem prema planinarskoj kući na Sitniku, koja se otvara po potrebi, oko sat hoda, a zatim nastavljamo zimskom markacijom ili trasom Bjelašničke transverzale preko vrha Vlahinja i, za daljnja 3 sata hoda dolazimo na najveći vrh Bjelašnice, gdje se pored Meteorološke opservatorije nalazi i zgrada RTV Sarajevo. Ogromna antena služi nam kao orijentacija na našem putu. Planinari u zgradi Meteorološke opservatorije imaju sobu sa 10 kreveta. Povratak je moguć istim putem ili preko Igmana, naime, preko Velikog polja u Hrasnicu ili na Vrelo Bosne. Sa Ilidže i Hadžića vodi preko Velikog polja cesta do vrha Bjelašnice. Vidi opis KT 35, 36, 37 i 38.

Sve pomenute kuće na Bjelašnici su pod upravom PD „Bjelašnica" iz Sarajeva, Sekcija, Konjic.

KT -30 Planinarski dom na Budoželju, 1.173 m - 2 boda

Najpodesniji prilaz planinarskom domu na Budožeiju je želj.stani-ca Stavnja, na pruzi Podlugovi - Vareš. Sa želj. stanice spustimo se na cestu i idemo desetak minuta u pravcu Podlugova do velikog želj.mosta. Ovdje se markirana staza uspinje u serpentinama prema stijenama zvanim „Kula" - oko 25 min hoda. Tu prestaju serptentine, a staza nas dalje vodi jednim dijelom uz potok do sela Budoželj, i dalje do samog doma. Stalno je otvoren, a djelimič-no je i opskrbljen, dok se u selu mogu nabaviti mliječni proizvodi. Pod upravom je PD „Sudoželj" iz Breze. Drugi prilaz domu je od želj. stanica Dabravina, takodje na pruzi Podlugovi - Vareš. Sa želj. stanice spustimo se na cestu i idemo desetak minuta u pravcu Podlugova do ušća potoka Zalja u Stavnju. Tu prelazimo most i kojih 15-20 min idemo kolskim putem, u početku naseljen kraj, a zatim se staza koja počinje sa lijeve strane potoka uspinje u serpentinama i spaja sa markiranim putem koji dolazi iz pravca Stavnje u selu Budoželj u blizini doma. Ovaj put je nešto duži, oko 2 sata hoda i slabije je

markiran. Planinari koji žele da upoznaju oba prilazna puta, mogu kombinovati odlazak od želj.stanice Stavnja sa povratkom na želj. stanicu Dabravina.

Desetak minuta od želj. stanice Dabravina uzvodno uz Stavnju preko mosta nalazi se malo uredjeno vrelo kiseljak. Sekcija, Zenica.

KT - 31 Planinarski dom u Dubokoj, 675 m (Bugojno) - 2 boda

Bugojno sa nadmorskom visinom od 560 m važna je saobraćajna raskrsnica na gornjem toku rijeke Vrbasa, preko koje vode putevi iz doline Save prema Neretvi i najkraći put iz centralne Bosne do Jadrana. Po položaju Bugojno je skoro podjednako udaljeno od centara Sarajevo, Banja Luka, Mostar i Split. Izmedju planine Kalina i Rudine nalazi se prirodno izletište Vruće vode, a sa južne strane šumom bogata Koprivnica i predio Duboka, u kojem je 1962. godine izgradjen istoimeni planinarski dom. Pod upravom je PD „Koprivnica" « Bggojna. Dom se nalazi južno od Bugojna i do njega vodi cesta sa blagim usponom, jer se dom nalazi na visini od 675 m. Moguć je pristup svim vozilima. Dom je udaljen od Bugojna 13 km. Vrlo interesantan izlet od doma je posjeta Kukavičkog jezera. Sekcija, Travnik.

KT - 32 Planinarski dom na Bukoviku, 1.459 m - 2 boda

Iz Sarajeva do planinarskog doma na Bukoviku vode 3 markirana puta. Direktna markacija vodi od velikog parka u samom gradu, zatim preko Bjelava, Hrastova, Grdonja, sela Bare, vrela Čavljak, Ždrijela i sela Donji Močioci. Slijedeći ovu markaciju, do doma se može stići *za* oko 3 sata hoda. Do planinarskog doma na Bukoviku možsmo prići i od Crepoljskog, poznatog izletišta Sarajlija. Na ovom putu slijedimo markaciju Vratnik, Vasin Han, pa i dalje cestom sa Faletiće, gdje treba skrenuti lijevo kod vojnog objekta i dalje pored sela Biosko do doma Ferijalnog saveza i nešto dalje do lovačke kuće. Dovde je moguć prilaz i cestom.

Ukoliko idemo pješice do Crepeijskog, možemo stići za oko 3 sata hoda. Od Crepoljskog treba malo pripaziti na markaciju na onom dijelu koji vodi preko livada. Od Crepoljskog do Bukovika potrebno je oko sat hoda.

Treća markasija počinje i ide dobrim dijelom puta kosim se ide za planinarski dom na Skakavcu - vidi opis KT - 63.

Domovi na Crepoljskom stalno su otvoreni, dok se dom na Bukoviku otvara preko subote i nedjelje i po potrebi, jar se koristi i za godiš-

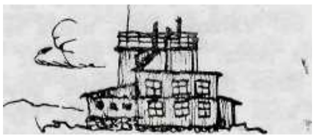
šnje odmore. Pod upravom je PD „Bukovik" iz Sarajeva. Sekcija, Sarajevo. KT

(33) Stari grad Bobovac, 1001 m - 4 boda

Najpodesnije ishodište za stari grad Bobovac je Kraljeva Sutjeska, odakle smo za desetak minuta u planinarskom domu Bobovac. Od planinarskog doma put vodi uz potok do ruševina starog grada Bobovca. Mjestimično se put uz potok jako sužava. Stari grad Bobovac smjestio se na nepristupačnoj kosi na sastavu potoka Bukovice i Miokovice. Ostaci starog grada donedavno su se teš ko raspoznavali. Danas Bobovac izgleda sasvim drugačije. Vrijedna ruka konzervatora omogućila je da se ovaj grad sačuva za pokoljenja. Od Kraljeve Sutjeske do Bobovca ima nešto više od 2 sata hoda. Drugi prilaz Bobovcu je od planinarskog doma „Javorje" na Perunu (vidi opis KT-49). Od doma na Perunu uz nešto penjanja, a mnogo više spuštanja, kroz romantične klance, markacija nas vodi od starog grada Bobovca - 2 sata hoda. Najbolje je kombinovati obilazak Starog grada Bobovca tako da obidjemo Kraljevu Sutjesku (vidi opis KT - 42), plan. dom Bobovac (KT-43) Stari grad Bobovac, zatim planinarski dom „Javorje" na Perunu sa spustom u Vareš. Razumljivo da je ovu turu moguće obaviti i u obrnutom pravcu.
Sekcija, Zenica.

KT - 34 Samostan u Fojnici, 620 m - 1 bod

Do Fojnice postoji redovna autobuska linija iz Sarajeva. U fojničkom samostanu čuvaju se mnogobrojni dokumenti iz naše rane prošlosti koji imaju veliki značaj za širu istoriju Bosne i Hercegovine. Tu se možemo upoznati i sa razvojem kujundžijske radinosti, koja je nekada bila veoma razvijena u Travniku i Fojnici.
Sekcija, Konjic.

I G M A N

KT - 35 Planinarska kuća na Hrasničkom stanu, 1.315 m - 2 boda KT -

36 Veliko polje, 1.214 m - 2 boda

KT - 37 Planinarska kuća na Javomiku, 1.330 m - 2 boda

KT - 38 Planinarska kuća na Malom polju, 1.162 m - 2 boda

Uobičajeno ishodište za planinarsku kuću na Hrasničkom stanu, KT - 35 je Hrasnica, do koje postoji redovna autobuska linija od Ilidže. (Sarajevo - Ilidža tramvajska linija br.3).

Za oko 2 sata stalnog uspona iz Hrasnice uz rižu-vododerinu dolazimo do planinarske kuće na Hrasničkom stanu, koja je pod upravom PD „Bjelašnica". Otvara se preko subote i nedjelje i po potrebi.

Oko sat laganog hoda dijeli nas do Velikog polja, slijedeća KT. Na Velikom polju nalaze se zgrade Fakultetskog oglednog dobra „Igman". U neposrednoj blizini nalazi se mjesto zvano ,,Mrazište, gdje su zabilježene najniže temperature u našoj zemlji. Svake godine na Velikom polju 26. i 27. januara održava se tradicionalno takmičenje u daljinskom trčanju (20 km) i državno prvenstvo u biatlonu. Takodje se istog datuma u znak sjećanja na Igmanski marš Prve proleterske udarne brigade, organizuje masovni marš planinara, izvidjača, teritorijalne odbrane i dr. na relaciji Plandište-V.Polje-Hrasnički stan-Hrasnica. Svake pete godine taj marš organizuje se na cijeloj relaciji sve do Foče.

Do Velikog polja postoji i casta pa je razumljivo da je najlakše doći vozilom. Prva mogućnost je da se odvojimo od asfaltne ceste Ilidža - Hrasnica, a druga iz Hadžića. Do Velikog polja može se stići i sa Vrela Bosne markiranim putem za 4 sata hoda. Put nas vodi uz rižu - vododerinu prema Brezovači (šumska kuća) i dalje do Malog polja, gdje se lijevo od ceste nalazi planinarska kućica (KT-38) koja je pod upravom PD „Prijatelj prirode" iz Sarajeva, a otvara se po potrebi.

Vrelo Bosne - kuća Malo polje oko 3 sata hoda. Za naredni sat hoda od Malog polja smo na Velikom polju, odakle cesta produžava preko Babinog i Stinjeg dola izravno na vrh Bjelašnice, tj. do Meteorološke opservatorija i igrade RTV Sarajevo.

Od livada na Velikom polju odvaja se markirana staza kojom se

za sat hoda može stići do planinarske kuće na Javorniku (KT 37). Otvara se po potrebi, a pod upravom je PD „Bjelašnica" iz Sarajeva. Najbolje je kombinovati obilazak ovih KT sa obilaskom Bjelašnice (vidi KT 23 - 29). Sekcija, Konjic.

KT - 39 Planinarski dom „Partizan", 1.660 m (Jahorina) - 2 boda

KT - 40 Gornja stanica uspinjače, 1.865 m (Jahorina) - 2 boda

Planinarskom domu „Partizan" na Jahorini može se prići iz više pravaca. Najjednostavniji pristup je vozilom jer do samog doma postoji cesta iz Sarajeva preko Trebevića i Pala. Iz Sarajeva postoji i redovna autobuska veza do hotela „Jahorina", odakle smo za nekoliko minuta u domu. Moguć je pristup da se iz Sarajeva prevezemo do Pala uskotračnom *prugom,a zatim auto -mobilskim putem do doma, oko 4 sata hoda.

Pod upravom je PD „Jahorina" iz Sarajeva.

Ukoliko obilazak ove KT kobinujemo sa obilaskom Sarajevske transverzale, tada je moguć pristup od planinarskih kuća na Ravnoj planini, za oko 2 i po sata hoda. Planinarski dom „Partizan" je stalno otvoren i opskrbljen, pa se kuhinja ne može koristiti za pripremanje hrane.

Od doma možemo za manje od sat hoda stići do gornje stanice uspinjače namijenjene smučarima (ljeti uspinjača ne radi) jer je Jahorina poznati smučarski centar. Sekcija, Sarajevo.

KT - 41 Vrh Kleka, 1.744 m - 5 bodova

Markirani put za vrh Kleka počinje od želj.stanice Podgrab na uskotračnoj pruzi Sarajevo - Višegrad. Sa želj. stanice spustimo se na cestu i ukoliko smo pošli iz Sarajeva vraćamo se 5-6 min, a zatim se odvajamo cestom lijevo za Praču do raskrsnice puteva - oko pola sata hoda. Dolazimo do raskršća šumskih puteva i tu treba potražiti markaciju koja nas vodi grebenom Pastorka. Dolazimo do skupine stećaka za oko sat hoda, Nastavljamo dalje stazom. Povremeno nam se ukaže masiv Jahorine i vrh Kleka. Na kraju izlazimo iz šuma na oveću livadu pod samim vrhom Kieka. Od skupine stećaka dovde ima oko 1 i po sat hoda. Tu nas markacija upozorava da moramo napustiti stazu, preći preko ograde i doći do samog ruba šume.

Sada krećemo lijevo preko padine Kleka da bismo mu prišli sa njegove istočne strane, odakle je pristup najlakši. Nešto prije vrha šuma prestaje - izlazimo na travnat i kamenit teren. Od livade do vrha oko 1 i po sat

hoda. Uspon na vrh Kleka možemo obaviti u jednom danu za oko 5 sati hoda. Povratak je nešto kraći. Sekcija, Sarajevo.

KT - 42 Samostan, 501 m (Kraljeva Sutjeska) - 1bod

KT - 43 Planinarski dom Bobovac, 876 m - 1 bod

(Najpodesniji pristup Kraljevoj Sutjesci je od želj. stanice Ćatići na pruzi Sarajevo - Zenica, odakle se autom za oko pola sata vožnje stiže do varošice u kojoj se nekada prosipao sav sjaj srednjovjekovnog dvorskog života. U Kraljevoj Sutjesci posebnu pažnju obilaznika privlači poznata stara Dusperova kuća, kao i samostan koji se nalazi na periferiji Kraljeve Sutjeske, na putu za planinarski dom Bobovac. Nedaleko od samostana, dalje u produžetku cestom, a sa njene desne strane na omanjem uzvišenju izgradjen je planinarski dom Bobovac, najpodesnije ishodište za stari grad Bobovac (vidi opis KT-33). Pod upravom je PD „Bobovac" iz Kaknja. Moguć je pristup vozilom. Sekcija, Zenica.

KT - 44 Planinarski dom „Jovica Kosanović" na Zabrdju, 1030 m (Kruščica) - 2

boda

Jugozapadno od Viteza, kojih 6 km zračne linije, izdiže se kota 1.030 m, zvana Zabrdje - Poljana. To je oveća livada na kojoj je izgradjen planinarski dom sa lijepom pogledom prema sjeveru, a naročito na masiv planine Vlašić. Markacija počinje od hotela u Vitezu, postepeno vodi usponom, a u drugom dijelu puta kroz šumovite predjele. Do doma se može stići za oko 2 i po sata hoda.

Drugi prilaz domu je od sela Kruščica, do kojeg postoji automobilski put. Put se odvaja ulijevo nešto prije hotela u Vitezu, a ukoliko dolazimo iz Travnika, udesno iza Viteza- Od sela Kruščica vodi lošija šumska cesta do pod samu kotu 1.030 m, ali sa južne strane. Sa ceste počinje markacija koja nas za manje od sat hoda dovede do planinarskog doma. Dom je otvoren preko cijele godine, a djelimično je i opskrbljen.

Pod upravom je PD „Jovica Kosanović" iz Viteza. Sekcija, Travnik.

KT - 45 Planinarski dom na Liscu, 1.012 m - 3 boda

Najpodesniji prilaz ovom domu je od želj. stanice Jelina, na pruzi Zenica- Doboj. Sa želj.stanice nastavljamo cestom kojih desetak minuta nizvodno niz Bosnu, tj. u pravcu Vranduka. Kod velike zidane barake predjemo prugu i dalje markiranom stazom do doma.

Prvi dio puta polako se uspinjemo kojih 40-50 min dok ne do-djemo do male zaravni, tj. do posljednjeg vrela - desno od staze. Ovdje će svakom obilazniku odmor i okrepa dobro doći, pred prilično velik uspon u ser -pentinama, sve do planinarskog doma. Ovaj dio puta možemo preći za naredni sat hoda. Na kraju serpentina prolazimo pored seljačke kuće (domaćin vodi brigu o domu), odakle smo za 4-5 min u domu. Dom je izgradjen na ovećoj prostranoj livadi, a otvoren je preko cijele godine i djelimično opskrbljen. Pod upravom je PD „Tajan" iz Zenice, Sekcija, Zenica.

KT - 46 : Carski hrast u selu Rankovići kod Novog Travnika, 435 m

2 boda

U selu Rankovići, kod Novog Travnika, nalazi se „Carski hrast", koji je ujedno i najstarije stablo u našoj Republici, Starost mu se računa na preko 1000 godina. Ovaj gigant medju drvećem dosezao je nekada u visinu preko 20 metara sa veoma razgranatom i bogatom krošnjom. Ali, vrijeme je učinilo svoje. Djelovanjem vjetra, snijega, na žalost i ljudske ruke, danas je od četiri glavne grane ostala jedna sa nešto prostranih ogranaka. Uprkos tome, on i danas živi, lista i daje dosta velike plodove. Na glavnom deblu nalazi se velika šupljina u koju može stati 60 ljudi. Danas se ovom hrastu poklanja posebna pažnja, pa su izvršeni i konzervatorski radovi, kako bi se vijek ovog giganta produžio. Do sela Rankovići, koje se nalazi lijevo od glavne ceste, koja vodi za Novi Travnik, može se doći automobilom, a sat im za 5 minuta do Carskog hrasta. Sekcija, Travnik.

KT - 47 Planinarski dom na Ozrenu kod Sarajeva, 1.310 m - 2 boda

Uobičajeni prilaz ovom domu je iz Srednjeg, sa kojim postoji iz Sarajeva redovna autobuska veza. Iz Srednjeg polazi i Sarajevska transverzala, čija se prva kontrolna tačka nalazi u domu na Ozrenu. Put vodi ispod podvožnjaka do rasaoka Šić, oko 14 km.

Ovim putem, kojim se može doći i automobilom, nekada je pro-

lazila uskotračna pruga. Na uzvišici na Šiću od puta se odvaja stari napušteni put, koji vodi do planinarskog doma na Ozrenu, oko 2 km. Na mjestu odvajanja postavljen je putokaz. Dom na Ozrenu se otvara prema potrebi, ali se ključ nalazi kod Stevana Rajića, seoska kuća u blizini doma, gdje se nalazi i pačat Sarajevske transverzale, koji nam može poslužiti kao dokaz obilaska ove KT. Pod upravom je PD „Ozren" iz Sarajeva. Od Srednjeg do planinarskog doma na Ozrenu može se stići za oko 3 sata hoda. Povratak možemo planirati i tako da podjemo dalje trasom Sarajevske transverzale i da usput obidjemo i planinarski dom na Bukoviku, za oko 3 sata hoda.

Vidi opis prilaznih puteva za Bukovik i Skakavac (KT 32 i 63). Sekcija, Sarajevo.

KT - 48 Planinarska kuća Pepelari, 700 m - 2 boda

Najpodesnije ishodište za planinarsku kuću Pepelari je želj.stanica Begov Han (pruga Zenica-Doboj). Sa želj. stanice Begov Han podjemo kojih desetak minuta u pravcu Doboja, a zatim šumskom cestom koja vodi uz Pepelarsku rijeku do sela Pepelari i dalje do same kuće.

Pred samim selom napuštamo cestu i markiranom stazom kroz selo dolazimo do kuće. Otvara se po potrebi, a ključ se može dobiti u selu. Pod upravom je PD „Tvrtkovac" iz Zenice. Od želj.stanice Begov Han do same kuće ima oko 12 km ili oko 3 sata hoda. Ukoliko idemo vozilom, prelazimo preko mosta u Nemili, jer u Begovom Hanu preko Bosne postoji samo žičani most. Moguć je prilaz i od doma na Smetovima (vidi opis KT-64), a zatim preko Kraljevine vodi preko livada, a zatim šumovitim predjelima. Od doma na Smetu do kuće Pepelari potrebno je oko 6 sati hoda. Staza je markirana. Sekcija, Zenica.

KT -49 Planinarski dom „Javorje", 1.427 m (Perun) - 2 boda

Najpodesnije ishodište za planinarski dom „Javorje" na Perunu je Vareš. Dom je udaljen od želj. stanice Vareš oko 5 km, koji se mogu preći za 1 i po sat hoda. Otvoren je preko cijele godine. Dom je pod upravom PD„ Perun", čije je sjedište u Varešu.

Vrlo lijep izlet je odlazak do Starog grada Bobovca za oko 2 sata hoda, a u nastavku puta do planinarskog doma Bobovac sa spustom u Kraljevu Sutjesku (Vidi opis KT 33, 42, 43). Sekcija, Zenica.

KT - 50 Planinarska kuća na Pogorelici, 1.222 m - 2 boda

Do planinarske kuće na Pogorelici može se stići vozilom. Nešto prije Fojnice, sa kojom postoji redovna autobuska veza iz Sarajeva preko Kiseljaka, odvaja se cesta (16 km) koja preko Bakovića, Gojevice i Dusine vodi do planinarske kuće na Pogorelici. Iz Fojnice do Dusine postoji autobuska veza dva puta dnevno, 13 km. Pješice se ova udaljenost od raskršća do kuće može preći za oko 4 sata hoda. Kuća se otvara po potrebi, a pod upravom je PD ,,Pogorelica" iz Kiseljaka. Druge mogućnosti noćenja su jedino kod čobana u obližnjim kolibama. Odmah ispod kuće nalazi se odličan izvor hladne vode.

Do ove kuće moguć je pristup i od planinarskog doma na Lopati, i to trasom transverzale „Bitovnja-Pogorelica-Vranića" (vidi opis KT-21) za oko 5-6 sati hoda, a ta kod ja i od planinarske kuće na Vranići, isto trasom po-menute transverzale (vidi opis KT-76) za oko 5-6 sati hoda. Sekcija, Konjic.

KT - 51 Planinarska kuća -„J.Djonlić", 1.371 m (Ravna planina) - 1 bod

KT - 52 Planinarska kuća PD „Tekstilac", 1.312 m (Ravna planina) • 1 bod

Ravna planina je ogranak Jahorine sa kojom je povezana blagim i pošumljenim padinama u pravcu sjevera. Ona je prilično uravnjen plato, gdje se smjenjuju šumarci sa manjim i većim livadama.

U centralnom masivu nalazi se Saračevo polje, gdje je izgradjena planinarska kuća „Jusuf Djonlić" pod upravom Radničko-omladinskog planinarskog društva „Igman", čije se prostorije nalaze u starom dijelu Sarajeva na Vratniku. Dom je stalno otvoren, a djelimično i opskrbljen, dok se voda nalazi u neposrednoj blizini kuće.

Uobičajeni pristup kući je od želj.stanice Koran (pruga Sarajevo-Višegrad) za oko 2 i po sata hoda. Prilaz je moguć i odželj. stanice Stambolčić (slijedeća stanica poslije Korana) za oko 3 sata hoda, trasom Sarajevske transverzale, koja sa Ravne planine vodi dalje na Jahorinu. Moguć je prilaz i od Bistrice (autobuska veza Sarajevo - Jahorina) šumskim putem do u samu blizinu planinarskih domova.

Pomenuta cesta dolazi blizu planinarskih objekata na Saračevom polju, a odvojak je lijevo sa glavne ceste.

Svi pomenuti putevi su markirani i vode uglavnom kroz šumu.

U neposrednoj blizini planinarske kuće „J.Djonlić" nalazi se i planinarska kuća *PK* „Tekstilac", takodje kontrolna tačka. Pod upravom je PD

„Tekstilac" iz Sarajeva. Sekcija, Sarajevo.

KT - 53 Planinarski dom „S.Vajner-Čiča", 1.250 m (Romanija) - 2 boda

KT - 54 Novakova pećina, 1.523 m (Romanija) - 3 boda

Uobičajeni prilaz domu na Romaniji je želj. stanica Koran (uskotračna pruga Sarajevo - Višegrad) odakle počinje markacija koja dalje vodi pored pilane ŠIP „Jahorina" i izlazi na automobilski put kojim se ide oko 4 km. Sa ceste se markacija odvaja ulijevo kod Obodjaševog hana i vodi seoskim putem do pred selo Kaludjeri i dalje preko livada i kroz šumu do groblja. Put dalje vodi do jakog vrela zvanog Careve vode, odakle se do doma može stići za oko pola sata. Ukupno od želj. stanice Koran do doma ima oko 3 sata hoda.

Ovom domu možemo prići i od Sumbulovca, dokle iz Sarajeva postoji redovna autobuska linija Sarajevo - Sokolac.

U Sumbulovcu u kafani Dare Malić nalazi se pečat Sarajevske transverzale, a put kojim ćemo poći je, u stvari, trasa pomenute transverzale.

Od kafane Dare Malić 2-3 min idemo cestom u pravcu Mokrog, a zatim markacija skreće udesno preko livada laganim usponom sve do ulaska u šumu, kod posljednje seoske kuće, odakle uglavnom idemo po ravnoj stazi. Na kraju se ova staza spaja sa nešto širom stazom, koja od doma vodi prema Novakovoj pećini (KT). Ukoliko se odvojimo lijevo uzbrdo, za 10-15 minuta smo u Novakovoj pećini. Put do Novakove pećine djelimično je osiguran sajlama, a uspon se može obaviti ljeti, u ranu jesen i kasno proljeće, kada nema snijega i leda.

Ukoliko se od pomenute staze odvojimo desno, za desetak minuta smo u planinarskom domu „Slaviša Vajner Čiča".

Dom se otvara subotom i nedjeljom i po potrebi. Pod upravom je PD „Željezničar" iz Sarajeva. Slijedeći markaciju od Sumbulovca, do doma možemo stići za oko 2 sata hoda. Od doma do Novakove pećine potrebno je 20-25 min hoda.

Ovom domu možemo prići i od želj. stanice Stambolčić (uskotračna pruga Sarajevo - Višegrad) za oko 3 sata hoda. Markacija vodi po Podviteza i Viteza, a zatim sa laganim usponom do doma. Ovo je trasa Sarajevske transverzale u obrnutom smjeru.

Domu se može prići i od Crvenih stijena, tj. od planinarske kuće PD „Prijatelj prirode" za oko 3 sata hoda. Ova kuća zvanično još nije otvorena. Ranije je to bio bife, a izgradnjom nove asfaltne ceste Sarajevo - Sokolac, zgradu su preuzeli planinari. Ukoliko želimo kolima doći do same kuće.

moramo se poslije Mokrog odvojiti od glavne ceste desno i poći starom cestom koja se uspinje serpentinama, ili se sa Ravne Romanije vratiti takodje starom cestom do kuće.

Markacija polazi od same kuće na Crvenim stijenama, pa preko Kračulj polja. Dobre vode, Hotičkog polja i Novakovog vrela do doma. Ovo je jedan od najljepših pristupa do doma „S.Vajner Čiča" na Romaniji, a staza vodi kroz šumu i pitome proplanke, gotovo po ravnom, da bi se od Hotičnog polja spustila prema Novakovom vrelu i dalje do doma. Sekcija, Sarajevo.

Sarajevo, 512 m

KT - 55 Zemaljski muzej - 1 bod

KT - 56 Muzej narodne revolucije - 1 bod

KT - 57 Muzej Mlade Bosne - 1 bod

KT - 58 Muzej Jevreja - 1 bod

KT - 59 Muzej grada Sarajeva - 1 bod

KT - 60 Svrzina kuća - 1 bod

Sarajevo je glavni grad Bosne i Hercegovine i u njemu, pored velikog broja znamenitosti veoma je teško reći šta obilaznik treba da vidi. Prilikom izrade projekta transverzale odlučeno je da to budu muzeji. Zemaljski muzej je osnovan 1888. godine. Posjeduje niz zbirki, smještenih u četiri paviljona.
Muzej narodne revolucije osnovan je 1945. godine i raspolaže brojnim dokumentima, zbirkom oružja, tehničkom opremom iz IMOB-a, zbirkom slika, crteža i skulptura, djela partizana, slikara i vajara. Muzej Mlade Bosne otvoren je 1953. godine.

Muzej Jevreja otvoren je 1966. godine.

Muzej grada Sarajeva osnovan je 1949. godine sa zadatkom da skuplja, proučava i izlaže predmete važne za istoriju grada od najstarijih vremena do danas.

Najbolji reprezentant muslimaske gradske kuće u Sarajevu je Svrzina kuća.

Za sve muzeje dokaz obilaska je ulaznica ili fotografija pred mu-

zejem. Sekcija, Sarajevo.

KT - 61 Kozija ćuprija kod Sarajeva, 540 m - 1 bod

Oko 4 - 5 km istočno od Sarajeva na cesti koja vodi prema Romaniji nalazi se Kozija ćuprija. Ovaj kameni most, koji je sagradjen u 16. vijeku, nazvan je tim imenom kako je narod zvao usko brvno koje je služilo kozama za prolaz. Most je izgradjen na starom karavanskom putu koji je iz Sarajeva vodio za Carigrad. Veoma impresivan kameni luk povezuje obale Miljacke. Šteta je da se ne nalazi u gradu jer bi se divno uklopio u ostale gradjevine orijentalne arhitekture. Sekcija, Sarajevo.

KT - 62 Vrelo Bosne, 498 m (Ilidža) - 1 bod

Vrelo Bosne je poznato izletište Sarajlija. Do Ilidže, koja je poznata još iz rimskog doba, saobraća iz Sarajeva tramvaj - linija 3, a zatim oko 3 km asfaltnom cestom - alejom do Vrela Bosne.

Svake godine, polovinom jula na Ilidži se održava „Festifal jugoslovenske pjesme". Sekcija, Konjic.

KT - 63 Planinarski dom na Skakavcu, 1.136 m - 2 boda

Do planinarskog doma na Skakavcu može se prići sa više strana. Uobičajeni prilaz iz Sarajeva je do bolnice Jezero (redovna autobuska veza), i dalje cestom Jagomir - selo Radava - selo Nahorevo, do kojeg vodi automobilski put. Od Nahoreva put se i dalje postepeno uspinje širokom stazom sve do ispod Uževice, gdje je raskrsnica puteva.

Ukoliko nastavimo kretanje u istom pravcu, za oko sat hoda doći ćemo desno, ispod Uževice i dalje preko Sedam vrela, doći ćemo do planinarskog doma na Bukoviku (vidi opis KT - 32).

Ukoliko smo se uputili prema Skakavcu, moramo samo paziti da od pomenutog raskršća podjemo srednjom stazom, gdje je oznaka markacije.

Kojih 5 minuta hoda od doma markacija nas vodi do Vidikovca na vodopad Skakavac i dalje, spuštajući se strmo, staza vodi do pod sam vodopad Skakavac, visok 98 m. Od doma se za pola sata može doći do planinarskog doma na Bukoviku, pa je najbolje kombinovati obilazak ove dvije KT zajedno. Od bolnice Jezero do planinarskog doma na Skakavcu može se stići za

oko 4 sata hoda. Otvara se preko subote i nedjelje. Pod upravom je PD „Planinar" iz Vogošće. Sekcija, Sarajevo.

KT - 64 Planinarski dom na Smetovima kod Zenice, 940 m - 2 boda

Najpodesniji prilaz planinarskom domu na Smetovima je Zenica. Dom je udaljen od Zenice oko 2 sata hoda. Put počinje od želj. stanice, pa pored bolnice i groblja u naselju Crkvice, gradskog vodovoda i uz greben prođužava kroz Novo selo. Duž puta predjeli su obrasli niskom listopadnom šumom sa lijepim pogledom na grad i željezaru Zenica. Stalno je otvoren, a do doma postoji asfaltna cesta. Pod upravom je PD „Željezara" iz Zenice, Sekcija, Zenica.

KT - 65 Stari grad, 560 m (Travnik) - 2 boda

Travnik stari vezirski grad poznat je i čuvan po mnogim istorijskim dogadjajima iz minulih vremena. Ovaj grad pod planinom Vlašić bio je dugo vremena sjedište turskih vezira. Po svojoj arhitekturi, brojnim minaretima i drugim starim gradjevinama mnogo podsjeća na stari dio Sarajeva. Tu je i poznata Šarena džamija, zatim jak izvor poznat pod imenom Plava voda, odakle nas staza vodi do Starog grada.

Travnik je rodno mjesto našeg književnika - nobelovca Ive Andrića, koga je opisao u romanu „Travnička hronika". U Travniku i na Vlašiću,svake godine u drugoj polovini augusta, održava se Auto relly „Selo veselo", tradicionalna sportska i kulturno-zabavna priredba. Sekcija, Travnik.

KT - 66 Planinarski dom na Čelini, 1.269 m (Trebević) - 1 bod

KT - 67 Planinarski dom „Vaso Miskin-Crni", 1.560 m (Trobević) - 2 boda

Do planinarskog doma na Čelini može se doći asfaltnim putem koji iz Sarajeva vodi prema Jahorini. Dom se nalazi u neposrednoj blizini puta. Stalno je otvoren i opskrbljen, a pod upravom je PD „Igman" iz Sarajeva. Možemo se koristiti i uspinjačom do Vidikovca, zatim cestom do doma, oko 1 i po sat hoda.

Ukoliko želimo da posjetimo planinarski dom „Vaso Miskin-Crni" pod vrhom Trabevića, najpogodnije je da se prevezemo uspinjačom do Vidikov-

ca, a zatim kraticom koja je markirana spustimo na Ravne i dalje markiranom stazom do doma PTT-a na Dobrim, vodama. Do ovog doma postoji i cesta koja se na Ravnama odvaja od automobilskog puta Sarajevo - Jahorina. Od doma na Dobrim vodama do doma „Vaso Miskin-Crni" pod vrhom Trebevića vode dvije staze. Jedna vodi serpentinama sa većim usponom, ali je kraća, dok druga staza ima lagani uspon. Do ovog doma može se stići od uspinjače za oko 2 sata hoda.

Ako se odlučimo da iz Sarajeva podjemo pješice, poći ćemo od Principovog mosta, preko Širokače na Ravne, ili od Vijećnice uz rezervoare, takodje na Ravne i dalje već opisanim putem. Planinarski dom „Vaso Miskin-Crni" otvara se preko subote i nedjelje i djelimično je opskrbljen. Pod upravom je PD „Željezničar" iz Sarajeva. Od doma smo za desetak minuta na vrhu Trebevića, odakle se pruža izvanredan pogled na okolne planine. Obilaznici Sarajevske transverzale mogu da sagledaju cijeli njen put počev od Ozrsna, Bukovika, Crepoljskog, Romanije, Ravne planine, Jahorine, Treskavice i Bjelašnice. Sekcija, Sarajevo.

Treskavica

KT – 68	Planinarska kuća na Sustavcu, 1.018 m - 2 boda
KT - 69	Planinarski dom „Josip Sigmund", 1.510 m (Kozija Luka)3 boda
KT - 70	Vrh Paklliješ, 2.088 m (Djokin toranj) - 10 bodova

Uobičajeno ishodište za pomenute KT je Trnovo udaljeno od Sarajeva 36 km (autobuska veza svakog dana). Iz Trnova idemo još oko 1 km glavnom cestom, a zatim se kod pilane odvajamo šumskom cestom prema selu Turovi i dalje do planinarske kuće Sustavac, dokle se može doći i vozilom (KT). Ukoliko idemo pješice iz Trnova, do kuće ima oko 2 sata hoda, a otvara se po potrebi. Za nešto više od jednog sata dolazimo markiranom stasom od kuće na Sustavcu do planinarskog doma „Josip Sigmund" na Kozijoj Luci, koji je stalno otvoren, a djelimično je i opskrbljen. Pod upravom je kao i kuća Sustavac, PD „Treskavica" iz Sarajeva. Planinarski dom „Josip Sigmund" je uobičajeno ishodište za vrh Treskavice, Paklliješ, 2.088 m. Ovaj vrh se po isgradjenom skloništu zove i Djokin toranj. Markirana staza vodi preko Šišana do Velikog jezera. Pred Velikim jezerom markacija se razdvaja. Lijevo pored nekoliko borova, iznad Platnog jezera, dolazi se na lovačku stazu, koja izbija na Konjske vode, a odatle sjeverno od Bijelog jezera penje se do Ušljivih vrela. U nastavku puta

markacija nas vodi uz sipar do vrha.

Druga markacija polazi od istog mjesta, pa ide južnom stranom Velikog jezera, te pored Ljeljena izbija sjeverno od Ušijivih vrela, a zatim na sami hrbat prema zapadu , koji se naziva Hercegovačka vrata.

Odavde markacija se spušta i vodi kroz kamenjar, a zatim ponovo usponom do vrha. Prva varijanta je kraća, ali napornija, treba nešto više od dva sata od doma „Josip Sigmund", dok je druga staza lakša ali duža, oko 3 sata hoda. Na vrhu je izgradjeno sklonište, slično onome na Triglavu. Izvanredan vidik na sve okolne planine. Sekcija, Sarajevo

KT - 71 Vrh Džamija, 1.974 m na Visočici - 10 bodova

Ukoliko ovu kontrolnu tačku ne obilazimo po trasi Bjelašničke transverzale, naime, ukoliko želimo da je obidjemo samostalno, najpogodnije je da podjemo iz Hrasnice ili sa Vrela Bosne, pa preko Velikog polja. Babina dola, Stinjeg dola i zabjelašničkih sela na Visočicu. Vidi opis KT 35, 36, 37, 38 i 62 u kojima je opisan prilaz do Velikog polja. Sa Velikog polja idemo cestom do Babina dola, gdje se nalazi šumarska kuća - oko sat hoda. Cesta produžava na Stinji do i dalje do vrha Bjelašnice, gdje se nalazi Meteorološka opservatorija i zgrada RTV Sarajevo. Put od Babina dola prema vrhu je loš i dostupan samo terenskim vozilima. Od Babina dola možemo poći i kraticom do Stinjeg dola, oko sat hoda. Planinarima koji sada žele da obidju KT Meteorološka opservatorija preostalo je nešto više od sat hoda, i to stalnog uspona zimskom markacijom koja krati cestu.

Sa sedla na Stinjem dolu odvaja se cesta koju su napravili seljaci i vodi u selo Lukavac do kojeg stižemo nepun sat hoda.

Susrećemo se sa prvim zabjelašničkim selima - kuće sa veoma oštrim uglom krovova. Od sela Lukavca put nas vodi po ravnijem terenu preko livada do sela Šabići i dalje prema selima Donja i Gornja Tušila. Ovaj dio puta od Lukavca do Gornjih Tušila može se preći za oko 3 sata hoda. U blizini sela Šabići nailazimo na prvu skupinu bogumilskih stećaka, dok se poviše sela na našem putu nalazi mala visoravan zvana Slatina, gdje se obično 25. maja iskupi narod iz čitave okoline. Na ovim teferičima posebno je zanimljiva narodna nošnja, kao i starinska kolanja, tzv.gluhe ili nijeme igre bez pratnje instrumenata, gdje se ritam postiže zveckanjem dukata na djevojačkoj nošnji. U Tušilima ćemo svakako noćiti, a slijedećeg dana nastavićemo prema Visočici. Nastavljamo dalje markiranim putem ispod vrha Puzim 1.744 m koji, iako pripada planini Visočici, stoji nekako po strani glavnog masiva. Pored Puzima dolazimo do Mandina vrela, odakle se put polako penje do velike skupine stećaka. Put dalje vodi prema Velikom jezeru, koje je, u stvari, velika lokva. Tu opet nailazimo na skupinu bogumilskih stećaka. Markacija nas dalje vodi po razbacanom kamenju na vrh Visočice (Džamija 1.974 m). Pogled sa Džamije je

nezaboravan. Kao na dlanu vidimo cijeli put koji smo prešli, sa TV relejom na vrhu Bjelašnice. Pred nama su Treskavica, Velež, Prenj, Čvrsnica, Zelengora i cijeli masiv Bjelašnice.

Od Tušila do vrha potrebno je oko 4 sata hoda.

Planinari koji vole da kombinuju razne ture mogu nastaviti obilazak Bjelašničke transverzale i spustiti se u kanjon Rakitnice za 4-5 sati hoda. Kod Turisovog vrela odvaja se put za Boračko jezero, a u povratku kod vrha Puzim markirani put prema Treskavici. Brojne su mogućnosti raznih tura, što je dostupno snalažljivijim planinarima. Sekcija, Konjic.

KT - 72 Planinarska kuća „Zbilje", 420 m (Visoko) - 2 boda

Najpodesnije ishodište za planinarsku kuću "Zbilje" je Visoko, odakle idemo cestom u pravcu Kiseljaka (Visoko - Kiseljak 13 km). Cijeli put vodi cestom uz Fojničku rijeku do mosta koji treba preći, a zatim stazom uz rijeku stižemo do kuće. Iz Visokog do kuće može se doći za manje od sat laganog hoda. Kuća je stalno otvorena, a pod upravom je PO „Visočica" iz Visokog. Sekcija, Konjic.

Vlašić

KT - 73 Planinarski dom na Galici, 1.450 m - 2 boda

KT - 74 Planinarski dom na Devečanima, 1.763 m - 3 boda

KT - 75 Vrh Paljenik - TV relej 1.943 m - 4 boda

(Najpodesnije ishodište za pomenute KT je Travnik, naime sa odvojka ceste Travnik - Turbe kod Marjanovića kuća. Put nastavlja do sela Paklarevo, dokle postoji cesta. Od sela Paklarevo počinje jači uspon koji zmijoliko krivuda do Paklarskih stijena. Skoro na kraju serpentina ja raskrsnica putova. Lijevi put vodi do planinarskog doma na Galici, koji je u izgradnji i za sada se ne može računati na prenoćište. Desni odvojak vodi do planinarske kuće „Jusuf Pečenković" na Devečanima. Stalno je otvorena, a pod uspravom je PD „Vlašić" iz Travnika. Od ceste do planinarske kuće na Devečanima ima oko 4 sata hoda, dok je put do planinarskog doma na Galici nešto kraći.

Do ovih domova može se doći i vozilom jer postoji cesta koja od Devečana produžava do zgrade RTV Sarajevo, do TV releja. Pješice od do-

ma na Devečanima do reieja ima oko sat hoda.

Od doma na Devečanima mogući su brojni izleti po Vlašiću, do doma na Šantiću i do doma na Babinoj ravni itd. Najljepši ukras Vlašića su brojna stada ovaca i prostrani pašnjaci. Sekcija, Travnik.

Vranica

KT -76 Planinarska kuća na Prokoškom jezeru, 1.636 m 4 boda

KT - 77 Vrh Nadkrstac, 2.112 m - 6 bodova

Najpodesniji pristup do planinarske kuće na Prokoškom jezeru na Vranici je Fojnica, do koja postoji asfaltni put, a povezana je autobuskim linijama sa Sarajevom, Visokim i Zenicom. Iz Fojnice oko 12 km vodi makadamski put do lovačke kuće Jezerce, dokle je moguć prevoz.

Od lovačke kuće nastavlja markirana staza do planinarske kuće na Prokoškom jezeru, koja je u Sjetnim mjesecima otvorena. Pod upravom je PD „Vranica" iz Fojnice. Prokoško jezero je na visini od 1.636 m nad morem glečerskog je porjekla, a veličina 250 x 350 m. Ljeti je u jezeru moguće i kupanje.

Do najvišeg vrha Vranice Nadkrstac, 2.112 m možemo od doma na Prokoškom jezeru stići za oko 2 sata hoda. Polazimo markiranom stazom koja vodi prema vrhu Ločike i kada ugledamo prevoj Sarajevska vrata izmedju Ločike i glavnog grebena Vranice, treba napustiti stazu prema Ločiki i poći prema navedenom prevoju - sedlu. Dolaskom na sedlo prešli smo otprilike pola puta. Staza dalje nastavlja grebenom Krstaca prema Nadkrstacu probijajući se mjestimično kroz klekovinu. Sekcija, Konjic i Prozor.

KT - 78 Vrh Smiljeva kosa, 1.872 m (Zec) - 6 bodova

Najpodesnije ishodište za ovaj vrh je planinarska kuća na Pogorelici (vidi opis KT 50). Markirana staza vodi uglavnom kroz šumu, a jednim dijelom, pred uspon na vrh, preko livada. Od planinarske kuće na Pogorelici do vrha se mora stići za oko 3 sata hoda. Najpodesnije je planirati obilazak ovog vrha sa obilaskom transverzale „Bitovnja - Pogorelica - Vranica". Sekcija, Konjic i Prozor.

HERCEGOVINA

KT - 79 Vrh Zimomor, 1.921 m (Crvanj) - 10 bodova

Najpodesnije ishodište na Zimomor je Ulog, 778 m, sa kojim postoji redovna autobuska veza iz Sarajeva preko Trnova i Kalinovika, kao i Mostara preko Nevesinja i Kifinog sela. Markirana staza počinje od Uloškog jezera, 1.042 m. Od Uloga do jezera izgradjena je šumska cesta u dužini od 9 km, kojom se može doći i vozilom. Na trećem koiometru od Uloga odvaja se cesta na lijevu stranu prema Nevesinju, dok desni krak vodi do sela Jezero. Markirani put počinje sa ceste iznad Jezera od samog ruba ulaska u šumu i vodi do kraja šumske ceste (oko 1 i po km). Markacija odatle skreće usponom kroz šumu sve do stočarskih katuna u Kutlovićima. Kutlovići su smješteni na samom izlasku iz šume. Tu se nalazi desetak koliba u koje se ljeti dosele stočari iz nižih predjela Hercegovine i zadrže se od juna do augusta. Od koliba se vidi i vrh Zimomor. Preko kamenjara i livada nastavlja markacija do Lokava, 1.542 m i dalje do pod sam vrh Zimomor, odakle počinje jači uspori uz vododerinu do kote 1.601 m i dalje do vrha. Od Kutlovića do vrha potrebno je nešto više od dva sata hoda. Čitav kraj od Uloškog jezera do Zimomora je bezvodan. Čatrnje u Kutlovićima su često bez vode, pa moramo voditi računa da se ne uputimo bez vode. Izvor vode nalazi se ispod ceste izmedju sela Jezero i ruba šume, odakle počinje markirani put. Sekcija Nevesinje.

KT - 80 Vrh Velika Vlajna, 1.730 m (Čabulja) - 10 bodova

Najpodesniji pristup vrhu je od želj.stanice Drežnica Stara na pruzi Sarajevo - Ploče. Na pomenutoj stanici stoje samo lokalni vozovi Konjic -Mostar i obratno. Sa želj.stanice spustimo se pored velikog mosta u mjestance Dužnica, a zatim preko starog mosta predjemo Drežnicu, odakle nas markirani put vodi serpentinama u selo Vrdi, oko 1 i po sat hoda. Markirani put ide uglavnom uz cestu koja iz Drežnice vodi u selo Vrdi. Pored velike čatrnje i škola put skreće desno i stalno vodi lošijim putem (gotovo u cijeloj dužini ogradjen kamenom ogradom) do ljetnih katuna - oko 2 sata hoda. Dolazimo uskoro do jedinog izvora koji se nalazi poviše katuna. To je odličan izvor hladne vode (česma), dok višak vode odlazi u veliku ogradjenu čatrnju za napajanje stoke. Od izvora put nas vodi u borovu šumu. Zaobilazimo kotu 1.679 m (M-dved) prolazeći kroz Krkovački klanac i dolazimo do posljednjih katuna - oko dva sata hoda. Od katuna markacija vodi po mnoštvu razbacanog kamenja, dok

pri samom kraju vodi uskim grebenom sa divnim pogledom na kanjon Drežnice. Nešto prije uspona na sam vrh markacija nas upozori da u povratku možemo promijeniti smjer i spustiti se markiranim putem u Bogodol i dalje u Mostar. Ovaj vrh će biti u KT Hercegovačke transverzale koja je u pripremi, a kutija sa pečatom je već postavljena.

Na Čabulji nema planinarskih objekata. Jedina mogućnost noćenja su katuni. Treba se snabdjeti i vodom jer, pored pomenutog izvora, teško je naći vodu. Ne preporučuje se odlazak u julu i augustu zbog velikih vrućina. Do sela Vrdi može se prići i od želj.stanice Drežnica Nova, gdje stoje putnički vozovi, ali u tom slučaju moramo se vraćati prugom prema Drežnici Staroj prolazeći kroz kraći tunel, a zatim stazom koja iza ulaznog signala vodi u selo Vrdi. To je put koji se ranije koristio i nije markiran. Od Drežnice Nove postoji još jedna staza na koju ćemo naići ukoliko podjemo prugom kojih 150 m u pravcu Mostara.

Ova druga staza izlazi suviše nisko u selu Vrdi, ima dosta raskrsnica pa je teža za snalaženje. Razumljivo da je najbolje držati se markiranog puta. Sekcija, Mostar.

KT - 81 Počitelj kraj Čapljine, 40 m - 1 bod

Četiri km sjeveroistočno od Čapljine uz asfaltni put koji vodi prema Mostaru, na krečnjačkom uzvišenju nalazi se naselje Počitelj.

Prvi put se spominje 1444. godina, a 1471. pada u ruke Turaka. Od druge polovine 16. vijeka intenzivnije se izgradjuje. Sačuvan je znatan broj vrijednih arhitektonskih spomenika: Ibrahim-pašina džamija, tvrdjava, sahat kula, medresa, hamam, kuća Gavrankapetanovića i dr.

U Počitelju se nalazi slikarska kolonija. Svake godine početkom juna održava se „Trešnjeva nedjelja", sa kulturno-zabavnim programom. Sekcija, Mostar

KT - 82 Mogorjelo kraj Čapljine, 8 m - 1 bod

Nedaleko od Čapljine, oko pola sata hoda (moguć je pristup i vozilom) nalazi se Mogorjelo, spomenik rimske kulture.

Ruševine rimske vile na Mogorjelu ubrajaju se medju najznamenitije spomenike kasnoantičke arhitekture u Jugoslaviji.

Objekat je otkopan izmedju 1899. i 1903. godine. Ako pažljivije posmatramo ovu gradjevinu, bez teškoća ćemo zapaziti da je ona po svom stilu i rasporedu zdanja vrle slična Dioklecijanovoj palati u Splitu, ali mnogo ma-

nja i jednostavnije uredjena od ove. Nema sumnje da je ova gradjevina predstavljala glavni objekat na prostranom državnom (carskom) imanju.

Na žalost, nikakvih pisanih podataka o Mogorjelu nema, tako da se ne sna ni njegovo staro ime. Sama riječ je možda romanskog projekla, a treba da znači pošumljeni brežuljak. Sekcija, Mostar.

KT - 83 Hutovo Blato kraj Čapljine, 3 m - 1 bod

Nekoliko kilometara od Čapljine nalazi se Hutovo Blato, veoma značajan objekat zaštite prirode. Pruža se s lijeve strane rijeke Neretve.

Glavni vodotok Blata je rijeka Krupa, koja protiče kroz Blato i utiče u Neretvu kod Dračeva. Hutovo Blato je bogato vodenim biljem. U zimsko doba ono je obitavalište ptica selica, koje se na svom putu tu zadržavaju. Bogato je takodje ribom (šaran i jegulja).

Najpodesniji prilaz Hutovom Blatu je od asfaltnog puta Mostar - Metković. Odvojak sporedne ceste za Hutovo Blato je kod sela Klepci u blizini Čapljine - (Klepci - Hutovo Blato oko 4 km).

Moguć je prilaz do samog Lovnog gazdinstva „Hutovo Blato". Bolje rečeno, to je mali hotel sa 18 ležaja u dvokrevetnim sobama, smješten u šumi. Lovci uživaju popust, a u sezoni lova stranci su česti gosti. Sekcija, Mostar.

Čvrsnica

KT - 84 Plasa - Crepulja, 1.577 m - 4 boda

KT - 85 Planinarska kuća „V.Vilinac", 1.921 m - 8 bodova

KT - 86 Diva Grabovica - gornja lovačka kuća, 1.359 m - 2 boda

Najpodesnije je da pomenute KT na Čvrsnici obidjemo preko subote i nedjelje, tako da planiramo odlazak do planinarske kuće na Čvrsnici preko Plase sa povratkom preko Dive Grabovice.

Najpogodnije ishodište za Plasu je Jablanica. Put vodi jednim dijelom cestom u pravcu Doljana, oko 2 km, a zatim skreće lijevo (pazi na odvojak) i nastavlja markiranom stazom u serpentinama pored cisterne koja se nalazi na, otprilike, pola puta do Plaše i lokve Crepulja.

Ovaj put vodi stalno kroz šumu do kote 1.302 m. Sa pomenute kote markacija nas vodi u pravcu zapada do lokve Crepulja (KT).

Od jezera put vodi jugozapadno, oko 1 km do ispred kote 1.721 m i produžava zapadno preko Oštrovače i Trinača, 1.865 i 2.045 m.

Odavde se put spušta do raskršća prema Divi Grabovici, gdje su u blizini poznata Hajdučka vrata, meta planinara koji se bave fotografijom.

Od raskršća put se i dalje lagano spušta u pravcu zapada, a zatim nastavlja jugozapadno i prolazi sjeverno od kota 1.863 m. Markantna piramida na sedlu najbolji, nam je orijentir, jer smo izlaskom na sedlo za oko 5 minuta u planinarskoj kući Vilinac na Čvrsnici. Kuća se otvara po potrebi, a ključ se nalazi u planinarskom društvu „Vilinac" u Jablanici.

Planinarima se preporučuje da posjete vrh Veliki Vilinac iznad kuće. Za uloženi trud biće nagradjeni prekrasnim vidicima na čitav masiv planine Čwrsnice, a takodje i ostalih planina.

Slijedećeg dana vraćamo se istim putem do Hajdučkih vrata, odakle počinje spuštanje serpentinama prema Divi Grabovici. Sa serpentina duboko dolje vidi se gornja lovačka kuća do koje se, kod posljednje serpentine odvaja desno nemarkirana staza (5 min hoda).

Vraćamo se ponovo do mjesta gdje smo se odvojili prema kući i nastavljamo dalje markiranom stazom prema donjoj lovačkoj kući, koja, na žalost, polako propada mada se nalazi na idealnoj lokaciji.

Na kraju našeg puta smo kod starog kamenog mosta. Tu izlazimo na staru napuštenu uskotračnu prugu. Preostaje nam da se još nizvodno niz

Neretvu spustimo do želj.stanice Diva Grabovica. Put od Jablanice preko Plase do planinarske kuće Vilinac može se preći za oko 8 sati hoda, a povratak od planinarske kuće preko Dive Grabovice za oko 6 sati hoda. Razumljivo da se ova tura može preći i u obrnutom pravcu. Diva Grabovica - planinarska kuća Vilinac - Plasa - Jablanica.

Planinarskoj kući Vilinac možemo prići od Jablanice, ako produžimo cestom do sela Doljana, pa preko Sovičkih vrata do Risovca i dalje do Vitlenice dokle je izgradjena šumska cesta u dužini od oko 40 km. Odavde se za oko 3 sata može stići do doma, ali u tom slučaju ispuštamo KT Plasa (lokva Crepulja). Sekcija, Prozor.

KT - 87 Blidinje jezero, 1.312 m - 4 boda

Izmedju Čvrsnice i Vrana, pri samom kraju Dugog polja smjestilo se Blidinje jezero. Dugo je 1.500, a široko 800 m, dok mu je dubina neznatna. Najpodesniji pristup jezeru je Jablanica, a zatim cestom do Sovičkih vrata, dokle se možemo prevesti i kamionima. Od Sovičkih vrata vodi markirani put za Vran pa možemo ove dvije KT zajedno obići (vidi KT-109).

Od Sovičkih vrata idemo kroz Dugo polje, gdje je takodje moguć prevoz do Blidinjeg jezera. Medjutim, KT je nekropola stećaka, koja sa nalazi u Risovačkom polju u blizini Zmijske gromile.

Do Blidinjeg jezera postoji šumska cesta koja dolazi i iz Duvna, oko 27 km. Sekcija, Prozor.

KT - 88 Most IV neprijateljske ofanzive, 200 m (Jablanica) - 2 boda

Nedaleko Sportskog centra i benzinske pumpe u Jablanici na Neretvi, nalazi se srušeni most poznat iz IV neprijateljske ofanzive koji nam donosi dva boda. Obilazak ovog mosta možemo usput obaviti sa obilaskom ostalih kontrolnih tačaka u Hercegovini. Sekcija, Prozor.

KT - 89 Vrh Ljubuša, 1.797 m - 10 bodova

Sa zapada je okružena Duvanjskim poljem, na sjeverozapadu je Ravno, dok se na sjeveroistoku naslanja na Proslapsku planinu. Ma jugoistoku dopire do polja Trebiševo. U centralnom dijelu planine nalazi se vrh Ljubuše 1.605 i 1.676 m.

*(*intervencija u knjizi vrh Ljubuša 1.797m, dok se sjeverno i južno od glavnog vrha nalaze dvije male Ljubuše 1.605 m i 1.676 m).*

Ljubuši možemo prići sa jugoistoka od naselja Trebiševo. Sa sjevera sa ceste Prozor-Duvno, sa sjeverozapada je moguć prilaz od Ravna i sa zapada od Duvna. Sjevernim rubom planine vodi cesta Prozor-Duvno, a ispod Prošlapske planine izvire rijeka Rama - sada veliki dio kotline Ramsko jezero. Nema ni vode ni planinarskog objekta. Zbog svojih karakterističnih vrtača, teška je za snalaženje u lošim uvjetima.

Markirana staza počinje od polja i naselja Trebiševo, dokle vodi šumska cesta, Jablanica - Doljani - Sovička vrata - Trebiševo. Pomenuta markacija dolazi u polje Trebiševo sa vrha Vrana, ali kombinacija da povežemo obilazak ovih dviju planina prilično je teška, jer sa Vrana markacija se spušta stazom koja u cijeloj svojoj dužini vodi kroz klekovinu, a u jednom dijelu je i nema, jer markacija nije izvedena u cilju traženja pogodnije staze.

Od Trebiševa markacija vodi na sjeverozapad do Jelovog Gvozda i dalje prema vrelu Kapavica, pa u pravcu Pišteta, odakle skreće na sjever penjući se izmedju Male Ljubuše, 1.676 m i Crnog vrha, 1.686 m.

Sa vrha je lijep pogled preko polja Trebiševo na masiv Vrana, a u drugom pravcu na cijeli masiv planine Raduše. S obzirom da vrh nema piramide na velikom kamenu, u blizini vrha u pravcu Raduše naznačena je visina vrha. Od Trebiševa do vrha potrebno je oko 5 sati hoda. Motorizovani planinari mogu se koristiti i drugim prilaznim putem koji nije markiran.

Staza prema vrhu Ljubuše odvaja se u blizini Klapavice, nešto prije kote 1.225 m na cesti Prozor - Duvno. Ukoliko smo pošli iz Prozora, odvajamo se kod pomenute kote ulijevo. Staza je teško vidljiva, a počinje u niskoj šumi i polako se uspinje prema Dašniku, 1.514 m koji nam ostaje sa lijeve strane. Staza nas dalje vodi preko livada prema Čulin Dolcu, gdje se nalazi nekoliko katuna. Odavde nema nekog odredjenog puta prema vrhu. Cijelo područje do samog vrha je travnato, sa bezbroj malih vrtača, što je inače karakteristika Ljubuše. S obzirom da nam je vrh stalno pred očima, jedinu teškoću pričinjava nam da izaberemo pogodan put obilazeći vrtače.

Od ceste do Čulin Dolca ima oko 3 sata hoda i još oko 2 i po sata do vrha. Razumljivo da ovaj put možemo koristiti i u povratku ako smo došli iz pravca Trebiševa, ali za ovakve kombinacije potrebna je i sekcija Pro-zor 1:100.000.

Pošto je Ljubuša daleko od naselja, uspon na vrh Ljubuše može se obaviti samo kada je vrijeme lijepo. Na noćenja možemo računati samo u katunima. Vodom se takooje moramo snabdjeti. Vrhu Ljubuše može se prići i od Duvna i naselja Zvirnjača. Sekcija, Prozor.

KT - 90 Vodopad Kravice kod Ljubuškog, 35 m - 2 boda

Petnaestak kilometara od Čapljine u pravcu Ljubuškog nalazi se vodopad Kravica, koji po svojoj vanrednoj ljepoti, slikovitosti i značaju, spada medju najznačajnije vodopade u republici.

Rijeka Trebižat koja stvara Kravicu nosi četiri imena: Vrijika, Tihaljina. Mladi i Trebižat. Vrijika izvire u vrhu Imotskog polja i teče do Drinovaca u Hercegovini. U dnu Drinovačkog polja ona ponire i ponovo izvire u Peć -Mlinima, gdje dobija ime Tihaljina. Kao Tihaljina teče do Klubuka. Od ovog mjesta rijeka dobija ime Mladi i teče kroz Klobuk, Beljace, Grabovik do Kutca, gdje se u Mladi ulijeva Vriještica.

Od tog mjesta rijeka dobiva ime Trebižat i teče do Neretve u koju se ulijeva. Duž čitavog Trebižata nalaze se mlinice i naprave za natapanje okolnih polja na kojima se uzgaja razno povrće. Pored naučnog, vodopad Kravice ima i veliki turistički značaj. Do samog vodopada može se prići automobilom, asfaltnom cestom od Čapljine prema Ljubuškom. Otprilike na desetom kilometru odvaja se ulijevo sporedni put, oko 4 km do vodopada Kravice. Sekcija, Mostar.

Mostar

KT – 91	Muzej NOB-a, 73 m - 1 bod
KT - 92	Radna soba Alekse Šantića, 78m - 1bod
KT – 93	Stari most na Neretvi, 70m -1 bod
KT – 94	Partizanskogroblje, 80 m - 1bod

Mostar je glavni grad Hercegovina. Prvi put se spominje 1452. godine kao naselje na Neretvi. Prilikom izrade projekta transverzale, bilo je veoma teško reći, šta obilaznik treba da vidi u Mostaru s obzirom na veliki broj znamenitosti, pa je odlučeno da to bude Muzej NOB-a, zatim radna soba Aiekse Šantića (1868 – 1924), popularnog pjesnika novije poezije. Stari most na Neretvi značajan je kulturno-istorijski spomenik, a podignut je 1566. godine za vrijeme vlade sultana Sulejmana Veličanstvenog. Gradio ga je neki Hajrudin, vjerovatno učenik čuvenog turskog arhitekte Sinana.

Partizansko groblje je jedan od najljepših spomenika ove vrste u našoj zemlji. Tu svaki kamen ima svoje simbolično značenje. Sekcija, Mostar.

KT - 95 Vrelo Bune kod Mostara, 64 m - 1 bod

Petnaestak kilometara od Mostara nalazi se Vrelo Bune. Izvire ispod same litice kao kraško vrelo poznato zbog svoje ljepote, pa je omiljeno izletište Mostaraca. Odvojak sa asfaltnog puta je na jedanaestom km od Mostara u pravcu Metkovića.

Odavde do naselja Blagaj vodi takodje asfaltni put do samog vrela. Na vrelu je poznata tekija podignuta u 17. vijeku - sada kafana. Tu su stari mlinovi. Sekcija, Nevesinje.

KT - 96 Stari grad Blagaj kod Mostara, 317m - 2 boda

U području Veleža na strmoj i teško pristupačnoj litici ispod koje izvire Buna leži Blagajski grad (Stjepan grad).

Najpodesniji pristup ruševinama Stjepan-grada je od sela Blagaj (vidi opis KT - 95), odakle nas markacija u početku vodi lošijom cestom, a zatim serpentinama do ruševina samog grada. Ne preporučuje se odvajanje od markiranog puta, iako na prvi pogled izgleda da je moguć pristup sa svake strane. Od sela Blagaj potrebno je skoro sat hoda. Sekcija, Nevesinje.

KT - 97 Boračko jezero, 402 m - 2 boda

KT - 98 Vodopad Šištice kod Boračkog jezera, 360 m - 3 boda

Do Boračkog jezera vodi cesta iz Konjica, oko 20 kilometara. U ljetnoj sezoni postoji direktna autobuska veza Konjic - Boračko jezero. Leži na visini od 402 m. Najveća dubina mu je 17 m, a veličina 0,26 km^2. U jezero utiče Borački potok, a ističe Šištica, koja utiče u Neretvu.

Razvijen je ribolov i turizam.

Najpodesniji pristup vodopadu Šištice je od Boračkog jezera, za oko sat laganog hoda. Idemo stazom koja vodi niz potok Šišticu i dolazimo to njenog ušća, gdje se potok ruši niz kamenu liticu u Neretvu.

Tu je i žičani most koji povezuje obale Neretve. Na ovom pod-

ručju kanjon Neretve js interesantan i lijep, a oko pola sata nizvodno je i ušće Rakitnice u Neretvu, gdje su ribari česti gosti. Sekcija, Konjic.

Prenj

KT - 99	Planinarska kuća „Jezerce", 1.850 m - 3 boda
KT - 100	Vrh Zelena glava, 2.123 m - 10 bodova
KT - 101	PlaninarskakućaBijele vode, 1.450 m- 3 boda
KT - 102	Planinarskakuća„Rujište", 1.050 m - 2 boda
KT - 103	Planinarskakuća„Ljubina", 1.001 m -2 boda
KT - 104	Barni do - spomenik poginulim planinarima, 1.870 m - 8 bodova

Najpodesniji prilaz planinarskoj kući Jezerce na Prenju je Konjic. Iz Konjica podjemo cestom koja vodi za Boračko jezero (oko sat hoda) do raskršća koje se odvaja za sela Donja i Gornja Bijela. To je sporedni put koji se odvaja udesno od glavnog puta. Tu počinje i markacija, koja vodi cestom još kojih 7 km do ispod Skoka (kota 1.463 m).

Odavde markirana staza produžava serpentinama i siječe padine Tvrdže i Zupca, da bi nakon nekoliko težih prolaza - vododerina, zimi i u proljeće opasnih lavinskih područja, izašla do ispod kote 1.693 m, gdje skreće u pravcu zapada - pored pastirskih katuna do same kuće.

Ovaj put preporučuje se samo ljeti. Od Konjica do kuće potrebno je oko 6 sati hoda. Pod upravom je PD „Prenj" iz Mostara.

Rijetko je koji planinar došao u planinarsku kuću Jezerce na Prenju, a da se nije popeo i na najviši vrh Prenja, Zelena glava, 2.123 m.

Uspon na ovaj vrh ne predstavlja neku naročitu teškoću, a što je najvažnije, blizu je planinarske kuće. Markacija počinje od kuće Jezerce i vodi sjevernom padinom kote 1.873 m na sedlo sa kojeg se pruža divan pogled, zapadno na Otiš i Zelenu glavu i jugozapadno na masiv Vjetrenih brda.

U nastavku puta markacija vodi ka sjevernim padinama Otiša gdje se sastaje sa markacijorn koja dolazi iz pravca sjevera. Zatim istočnom padinom

Otiša siječe greben i produžava na sedlo izmedju Otiša i Zelene glave, gdje se markacija razdvaja - sjeverno za Otiš, južno za Zelenu glavu. Drugi prilazni put vodi od kuće Jezerce dijelom markiranog puta za Lupoglav, izmedju kota 1.843 i 1.820 m i odmah se odvaja u pravcu juga, gdje se sastaje sa već opisanim putem na sjevernoj padini Otiša.

A evo i drugo prilaznog puta za planinarsku kuću Jezerce na Prenju, do kojeg vodi automobilski put iz pravca Bijelo polje (Mostar), oko 4 sata hoda pješice. Od planinarskog doma „Rujište" staza nas vodi šumovitim predjelom uz uspon gotovo do same planinarske kuće Bijele vode, koja se otvara prema potrebi. Dom „Rujište" i kuća Bijele vode su pod upravom PD "Prenj" iz Mostara. Od ove kuće markacija nas vodi prodoljem Bijele vode prema Prijevorcu izmedju kota 1.850 i 1.685 m blago se spuštajući u Dolove, ravno preko kote 1.413 m, odakle se postepeno penje zapadno od kote 1.693 m do same planinarske kuće Jezerce.

Ovaj dio puta od kuće Bijele vode do kuće. Jezerce može se preći za nešto više od dva sata hoda, a dio puta od Rujišta (kuća na Rujištu je stalno otvorena) do kuće Bijele vode za oko 2 sata hoda.

Do planinarske kuće Jezerce može se prići i dolinom Boračke Drage. Iz Konjica idemo cestom za Boračko jezero, do sela Borci, odakle se odvaja šumski kamionski put za Boračku Dragu. Od Konjica do vrha Boračke Drage, dokle je zasada put izgradjen, ima 27 km, a zatim preko Crnog polja u pravcu Dolova do kote 1.413 m, a u nastavku puta već opisanim putem. S kraja ceste oko 2 sata hoda do kuće Jezerce.

Planinarska kuća na Jezercu otvara se prema potrebi. Posljednje 3-4 godine u ljetnim mjesecima bila je stalno otvorena. Ipak, treba se informisati u PD „Prenj" u Mostaru i PD „Borašnica" u Konjicu. Najbolje je povezati obilazak ovih kuća bilo da podjemo iz Konjica ili Mostara.

Najpodesniji prilaz planinarskoj kući „Ljubina" na Prenju je Konjic. Markacija počinje odmah iza Doma kulture, ulazi u šumu i vodi postepenim usponom. Kuća je izgradjena na livadici sa lijepim pogledom na Konjic, a otvara se prema potrebi. Pod upravom je PD „Borašnica" iz Konjica.

Do kuće se iz Konjica može stići za manje od dva sata hoda.

Do KT-104 (Barni do) najpodesniji pristup je od potoka Bijela, odnosno od kamenog mosta na Rakitnoj okuci (magistralni put Sarajevo - Mostar), udaljen od Drežnice oko 8 km u pravcu Mostara. Drežnica je ujedno i najbliža želj.stanica ukoliko idemo vozom. Od potoka Bijela markirani put vodi u pravcu Grabovčića, odakle produžava preko Bukovog brda i kote 1.100 m, izlazi na Lučine - pastirska naseobina, koju mještani nazivaju Barni do, gdje se nalazi grobnica dvojice alpinista: Ilije Dilbera i Milorada Stepanovića koji su nastradali od lavina 34.februara 1970. godine, prilikom prvog zimskog uspona na Lupoglav (2.102 m). S njima je nastradao i Zijo Jajatović čije je tijelo sahranjeno u Sarajevu. Do Barnog dola potrebno je oko 6 sati hoda. Barnom dolu se može prići i od planinarske kuće Jezerce markiranom stazom koja vodi

za Lupogiav za oko 6 sati hoda. Zbog velike udaljenosti od kuće Jezerce preporučuje se obilazak u manjim grupama, i to u periodu kada je vrijeme stabilno, kada se ne očekuju nagle vremenske promjene po kojima je Prenj na lošem glasu. Sekcija, Konji, Prozor i Nevesinje.

KT - 105 Vrh Idovac. 1.956 m (Raduša) - 10 bodova

Raduša se na zapadu naslanja na Vukovsko polje. Na sjeverozapadu dopire do izvora Dubokog potoka naslanjajući se na Škrtu planinu. Na istoku seže do visoravni Draševo ispod koje prolazi cesta Prozor — Gornji Vakuf, a na jugu njene gole padine ruše se do sela Zahum, Rumboci i Jaklići. Južnim padinama prolazi i cesta Prozor - Duvno dužine oko 50 km. Najveći vrh je Idovac, 1.956 m. Kojih stotinjak metara ispod vrha Idovca u pravcu sjeveroistoka smjestilo se malo jezero dugačko stotinjak, a široko oko 70 m.

Ljeti je dubina neznatna, dok za vrijeme topljenja snijega dolazi do osjetnog podizanja nivoa vode.

Raduši se može prići sa raznih strana: sa istoka od Makljena 1.123 m, dokle se serpentinama uspinje cesta od Prozora prema Gornjem Vakufu (24 km). Sa zapada je moguć prilaz od Duvna, dok je najkraći prilaz od sela Zahum na jugu. Selo Zahum sa zaseocima ima kojih stotinjak kuća. Gotovo pored svake kuće obavezno se nalazi čatrnja, jer na cijelom području južno od vrha Raduše nema izvorske vode.

Ukoliko idemo iz pravca Duvna, najpogodnije je da se sa ceste odvojimo nešto niže kote 1.225 m (Klapavica), a zatim stazom do sela Zahum. Ukoliko dolazimo iz pravca Prozora, možemo se odvojiti prema Zahumu od sela Rumboci ili sa ceste kod gore pomenute kote.

Napuštajući selo Zahum, u početnom dijelu staza vodi po kamenjaru, a zatim po travnatom terenu. Jednim dijelom u blizini vrha staza vodi kroz šumu da bismo u posljednjem dijelu opet izašli na travnat teren.

Pod samim vrhom moramo napustiti pomenutu stazu koja produžava do malog jezera smještenog stotinjak metara ispod vrha u pravcu sjeveroistoka. Na vrhu je betonska piramida, a s obzirom da se nalazi u centru bosansko-hercegovačkih planina, pogled sa Raduše je izvanredan.

Od sela Zahum, do vrha potrebno je oko 3 sata hoda, a od odvojaka sa ceste do sela Zahum oko sat hoda. Sekcija, Prozor.

KT - 106 Radimlja - nekropola, 75 m (Stolac) - 1 bod

Pored asfaltnog puta Domanovići - Stolac, nešto prije Stoca. desno od puta nalazi se jedna od najznačajnijih srednjevjekovnih nekropola stećaka. Gotovo polovina stećaka, raznolikih po obliku, ukrašena je klesanim ornamentalnim motivima, odnosno figuralnim prikazima (muške figure, likovi životinja, scene borbe i dr.)

Svake godine početkom septembra u Radimlji kod Stoca održava se ..Slovo Gorčina", tradicionalna književna manifestacija. Sekcija. Nevesinje.

KT - 107 Helenistička gradina kod Stoca, 292 m (Ošanići) - 3 boda

Sjeverozapadno od Stoca iznad sela Ošanići na isturenom kraškom platou, koji se uzdiže iznad korita potoka Radimlje nalaze se ostaci jednog starog davno napuštenog grada. Ogromni zidovi, dijelovi nekad snažnog utvrdjenja, gradjenog od blokova kamena tesanika. bez upotrebe maltera impresioniraju svakog posjetioca koji se ovdje popne.

Gradina u Ošanićima poznata je naučnoj javnosti od 1892. godine.

Najpodesniji pristup gradini je od Stoca, cestom do sela Ošanići (oko sat hoda). Moguć je pristup terenskim vozilima. Od sela Ošanići nastavljamo stazom do samih ruševina starog grada - još oko pola sata. Moguć je pristup i od nekropole stećaka Radimlja kod Stoca (vidi prethodni opis). Ako od pomenute nekropole bacimo pogled preko ceste prema sjeveru, opazićemo ruševine starog grada. Put u početku vodi isušenim koritom Radimlje 4-5 min, a zatim stazom do sela Ošanići i dalje do grdine, oko sat hoda. Ovaj put je nešto kraći ali s većim usponom. Sekcija. Nevesinje.

KT - 108 Televizijski relej na Veležu, 1.897 m - 6 bodova

Sjeverno od automobilskog puta Mostar - Nevesinje prostire se Velež planina. Njegov greben počinje istočno od Mostara sa vrhom Krsovac (1.457 m), da bi se nastavio preko Brasine (1.897 m), Teleće Lastve (1.905 m), te nizom vrhova do blizu 1.900 m dolazi do najvećeg vrha Veleža, Botin (1,969), koji se nalazi u centralnom masivu planine. Greben se završava vrhom Veliki Velež (1.754 m), čije se padine završavaju u Nevesinjskom polju. Južno od pomenutog grebena nalaze se niži predjeli zvani Podveležje sa brojnim selima.

Najpodesniji pristup releju je iz Mostara, cestom do Poljica, gdje se nalazi nekoliko kuća - ljetni stanovi. Od Mostara do Poljica ima oko 15 km.

Od Poljica počinje zimska markacija (drveni stubovi) kojom se koristi tehničko osoblje prilikom smjene dežurstva. Od Poljica do releja vodi lošija cesta oko 10 km, dok markacija presijeca brojne zavoje ove ceste. Pješice se ova udaljenost od Poljica do releja može preći za sat i po do 2 sata hoda. Drugi prilaz do Poljica je odvojak sa ceste Mostar - Nevesinje oko 15 km i dalje do Poljica još oko 15 km. Dokaz obilaska je pečat. Sekcija, Nevesinje.

KT - 109 Veliki Vran 2.074 m (Vran) - 10 bodova

Smjestio se izmedju Čvrsnice i Ljubuse. Na jugoistoku njegove padine dopiru do Dugog polja, a na sjeverozapadu do polja Trebiševo.

Južno od vrha Velikog Vrana nalazi se poznato Blidinje jezero. Sjeverno od V.Vrana je Šćikovo 1.909 m, zapadno je Čelinka 1.843 m, dok se južno prema Blidinjem jezeru uzdiže Mali Vran 2.017 m.

Sjeverozapadne padine Vrana, koje se ruše prema polju Trebiševo, završavaju rubom šume koja se proteže po njegovoj cijeloj dužini. Od vrha Velikog Vrana postoji do polja Trebiševo markacija koja produžava na vrh Ljubuše, ali taj dio puta veoma je težak, jer se staza probija kroz klekovinu, a na jednom dijelu markacije nema.

Najpristupačniji prilaz Vranu je iz Jablanice, a zatim cestom uz dolinu rijeke Doljanke. do Doljana i dalje do Sovičkih vrata.

Ovaj dio puta može se preći i vozilom. Sa Sovićkih vrata markacijom stiže se na Zmijsku Gomilu, a odavde put se penje na zapad do Velikog Vrana, oko 5 sati hoda. Povratak treba planirati istim putem

Prije polaska na vrh treba se snabdjeti i vodom jer uz put vode nema. Sekcija, Prozor.

KT - 110 Pećina Vjetrenica u Zavali kod Trebinja. 246 m - 5 bodova

Pećina Vjetrenica u Zavali kod Trebinja spada u najveće i najinteresantnije pećine u Bosni i Hercegovini. Njena naučna vrijednost je od veoma velike važnosti, te su u njoj boravili mnogi naučni radnici, vršeći razna biološka, geografska, hidrografska i speleološka istraživanja. Pećina Vjetrenica pored naučnog ima i veliki turistički značaj, te naročito u posljednje vrijeme privlači veliki broj domaćih i stranih turista. Duga je oko 20 km, od kojih je 10 km istraženo, a 1.600 m je i osvijetljeno. Smještaj i prehrana su omogućeni u motelu «Vjetrenica», koji se nalazi odmah iznad same želj.stanice Zavala. 5 min hoda. Takodje, ulaz u pećinu je na 5 min hoda od želj.stanice Zavala.

Pećina je otvorena od 1.aprila do 15.oktobra, a njeno razgledanje je omogućeno 5 puta dnevno.

Blizu motela nalazi se u pećinu uzidan srednjevjekovni manastir i crkva Vavedenja s podzemnim ulazom i vrlo vrijednim freskama iz 1619. godine. Sekcija, Dubrovnik.

ZAPADNA BOSNA

KT - 111 Šehitluci - spomenik. 372 m - 2 boda

KT - 112 Planinarski dom Šibovi. 367 m - 2 boda

Banja Luka je privredni i kulturni centar Bosanske Krajine, a po postanku spada u red starijih naselja u našoj zemlji.

U neposrednoj blizini Banja Luke postoje dvije kontrolne tačke:

Spomenik na Šehitlucima, do kojeg se može doći cestom za oko sat hoda.

Druga KT je planinarski dom Šibovi, koji se odlukuje sa vremenom arhitekturom. Dom se nalazi u predjelu mlade hrastove šume sa veoma lijepim . pogledom na Gornji Šeher i okolna brda. Stalno je otvoren, a do doma se može stići za oko sat hoda - oko 5 km. Pod upravom je PD „Kozara" iz Banja Luke

Sa puta Banja Luka Jajce odvaja se put koji vodi blizu doma, na oko pola sata hoda.

U Stričićima kod Banja Luke svake godine, koncem avgusta, održava se „Kočićev zbor", tradicionalna priredba sa kulturno-zabavnim programom. Smotra izvornog folklora. Borba bikova. Sekcija, Banja Luka

KT - 113 Muzej Pounja, 231 m (Bihać) - 1 bod

Bihać je jedno od najvećih mjesta Bosanske Krajine, a leži s obje strane Une. U gradu i okolici ima mnogo ilirskih, rimskih i srednjevjekovnih istorijskih spomenika. Prvi put se spominje 1260. godine.

Pod turskom vlašću (1592 - 1878) grad je sjedište Sandžaka Na-

kon austrougarske okupacije 1878. godine doživljava sudbinu ostale Bosne.

U Bihaću je 27.11.1942. godine održano istorijsko Prvo zasjedanje AVNOJ-a, a 1952. godine otvoren je Muzej Prvog zasjedanja AVNOJ-a, otkrivene su spomen ploče na zgradama u kojima se 1942. godine nalazio CK KPJ, VŠ NOV, i POJ i dr. Poznata je tradicionalna medjunarodna Unska regata koncem jula i početkom avgusta. Sekcija. Bihać.

KT - 114 Cincar, 2.006 m - 10 bodova

ishodišta za vrh Cincara su Glamoč i Livno. Ukoliko podjemo iz Glamoča, idemo automobilskim putem prema Livnu do mjesta Kablići i skrećemo lijevo pored groblja gdje naizlazimo na prvu markaciju. Treba se držati glavnog puta i od njega se ne treba odvajati. Na pomenutom putu pod samim vrhom Cincara nalaze se radničke barake i tu treba skrenuli desno, još koja 3 km cestom do dola zvanog Ravnine. Od Kablića do ovog dola ima oko 17 km. Pješačka staza počinje iz uvale samog dola. Polako se uspinjeino kroz šumu oko 30 min hoda. Staza je prilično vidljiva i široka, a ispresijecana je puteljcima. Izlaskom iz šume na čistinu, usponom kroz visoku travu, dolazi se do prevoja za oko 50 min hoda. Tu skrećemo udesno i nastavljamo golom kosom do samog vrha. Od prevoja do vrha ima oko 40 min hoda.

Ukoliko dolazimo iz pravca Livna, idemo automobilskom cestom do Kablića oko 6 km i dalje već opisanim putem. Pomenuti markirani put dostupan je uglavnom motorizovanim planinarima, jer dobrim dijelom vodi cestom. Na Cincar se možemo uspeti i direktno iz Livna od sela Zastinje ili da podjemo cestom u pravcu Glamoča pa da se odvojimo desno kroz selo Suhača. Ovaj put će nas izvesti na glavnu šumsku cestu, koja polazi iz Kablića. Dolazimo na prostranu visoravan, gdje cesta dobrim dijelom vodi u potpuno pravoj liniji - jedini kontrast na velikoj zelenoj površini. Na kraju se cesta serpentinama uspinje, dolazimo do pojasa šume i vidljive staze koja vodi desno u šumu. Tom stazom idemo kojih desetak minuta i izlazimo na travnat teren, naime, na početni greben samog Cincara. U početku se penjemo. S lijeve strane ostaje rub šume koji će nas pratiti gotovo do samog vrha. Na vrhu je betonska piramida. Odlazak i povratak mogu se sa izvjesnim naporom obaviti u toku jednog dana, jer na prenoćište ne možemo računati. Planinarskih objekata nema, niti skloništa. Rijetki su takodje i izvori, pa se vodom moramo obavezno snabdjeti u polasku.

Ovaj drugi put nije markiran. Sekcija, Livno

KT - 115 Vrh Troglav na Dinari, 1.913 m - 10 bodova

Obilazak Troglava najbolje je planirati sa obilaskom Šatorskog jezera (vidi opis KT - 129). Nakon povratka sa Šatorskog jezera u selo Gornje Peulje, nastavljamo autobusom do sela Kazanci (put Bos.Grahovo - Livno), gdje je autobuska stanica.

Od Kazanaca nastavljamo do sela Sajkovići, oko pola sata hoda. Kod prve kuće pomenutog sela s desne strane naići ćemo na inarkaciju koja vodi kroz baštu pomenute kuće do izvora pitke vode. To je, u stvari, pećina na čijem se kraju nalazi izvor. Za ulazak u pećinu potrebna je baterija. Troglav je potpuno bezvodan pa se moramo snabdjeti vodom. Vraćamo se na markirani put koji vodi lijevo uz kamenjar, a kasnije ulazi u. šumu. Nakon blizu sat hoda dolazimo do radničkih baraka gdje ima i prodavnica. Put dalje vodi stalno kroz šumu - dolazimo do raskrsnice puteva, odakle obavezno treba skrenuti lijevo, jer je markacija izvedena tim putem. Desni put je markiran samo do izlaska iz šume, odakle se pri lijepom vremenu vidi masiv Troglava. Ovaj put je daleko teži i traži poznavanje alpinizma. Sječa šume je ovdje u punom jeku,pa se često moramo probijati preko ostataka srušenih stabala. 1 kada konačno izadjemo iz šume. ugleđaćemo masiv Troglava u svoj njegovoj veličini. Od sela Sajkovići do izlaska iz šume ima oko 2 i po sata hoda. Markacija nas sada vodi golim terenima - kamenjarom. Polako se uspinjemo da bismo izašli na glavni greben.

Polazimo preko prvog i drugo vrha i, konačno, dolazimo do betonskog stuba koji označava vrh Troglava. Ovaj dio puta od izlaska iz šume do vrha može se preći za nešto više od sat hoda. Divan pogled pruža se na Peručko jezero prema jugu, a s druge strane na Livanjsko polje. Tek sada kada se nalazimo na vrhu Troglava, možemo osjetiti svu veličinu ovog ogromnog masiva koji nam se iz Kazanaca čini prilično lagan, posebno što se tiče pristupa. Vode na ovom putu nema, izuzev pomenutog izvora i u nastavku puta kod radničkih baraka. Skloništa nema. Sekcija, Split.

KT - 116 Titova pećina u Drvaru, 570 m - 4 boda

Nedaleko od centra Drvara - ni pola sata hoda - nalazi se Titova pećina poznata po desantu na Drvar 25. maja 1944. godine.

U lijepo uredjenom muzeju „25.maj" možemo se upoznati sa svim dogadjajima vezanim za desant. Poviše muzeja ispred same pećine nalazi se baraka u kojoj se za vrijeme desanta nalazio drug Tito. Sekcija, Drvar.

KT - 117 Glamočko polje - mjesto pogibije Ive Lole Ribara - 935 m - 2 boda

Četiri kilometra od Glamoča, prema Jajcu, tačno na raskrsnici puta za selo Pribelja, gdje. je autobuska stanica, nalazi se spomenik Ive Lole Ribara. Od sela Pribelja moguć je odlazak na Vitorog (vidi opis KT - 130). Sekcija, Jajce.

KT 118 Crni vrh, 1.604 m (Grmeč) - 6 bodova

Najpodesnije ishodište za Grmeč je Prijedor, odakle se prevozimo uskotračnom željeznicom do želj. stanice Grmeč.

Od pomenute stanice ide se markiranim putem za Mijačicu - oko 1 sat hoda. Markirana staza vodi dalje na Crni vrh, 1.604 m, do kojeg se može stići za oko 2 i po sata hoda. Na Mijačici. koja je prije rata bila poznati rekreacioni centar, ima dom (hotel), gdje se može prenoćiti i dobiti hrana.

Do Crnog vrha je moguć prilaz i iz Bosanskog Petrovca, odakle se prevozimo do Kapljuha, 9 km. Od Kapljuha do sela Solomuni idemo preko prostranih livada i izlazimo na kolski put koji produžava do sela Stupari i dalje do posljednjih kuća sela Banjci, smještenih na samom rubu šume. Iznad tih kuća prolazi cesta, odakle se odvaja staza prema vrhu, oko *2* i po sata hoda. Staza za sada nije markirana. Sekcija, Prijedor.

KT - 119 Muzej AVNOJ-a. 379 m (Jajce) - 2 boda

KT - 120 Vodopad Plive. 360 m (Jajce) - 1 bod

KT - 121 Planinarska kuća „Ćusina" kod Jajca, 485 - 2 boda

Jajce je gradić na ušću Plive u Vrbas. Obiluje brojnim kulturno-istorijskim spomenicima iz starog i srednjeg vijeka. Područje Jajca bilo je naseljeno već u predistorijsko i rimsko doba. U 14. vijeku drži ga feud. obitelj Hrvatinića, čiji je član Hrvoje Vukčić tu bio podigao utvrdjen grad izmedju god. 1391. i 1404. Polovinom 15. vijeka Jajce je prijestonica bos. kraljevstva. Turci su ga zauzeli 1528. godine i otad dijeli sudbinu ostale Bosne. Za vrijeme Drugog svjetskog rata, u toku NOR, u Jajcu je 29. i 30.11.1943. godine održano

istorijsko Drugo zasjedanje AVNOJ-a.

Kontrolna tačka je i vodopad Plive. Obje ove KT su u centru grada, dok je najpogodniji prilaz planinarskoj kući „Ćusina" od Plivskog jezera, udaljenog nekoliko km od Jajca asfaltnom cestom. Od jezera stiže se za manje od sat laganog hoda do planinarske kuće Ćusina, koja se otvara preko subote i nedjelje. Pod upravom je PD „Ćusina" iz Jajca. Markirana staza počinje od vodenica izmedju Velikog i Malog Plivskog jezera.

U junu se u Jajcu održava tradicionalna poredba „Pozorišne igre". Nastup svih pozorišnih profesionalnih ansambala Bosne i Hercegovine. Na Plivskom jezerima 27.jula svake godine se održava Medjunarodno motonautičko takmičenje. Sekcija, Jajce.

KT - 122 Vrh Male Kelkovače, 1.761 m - 10 bodova

Najpodesniji prilaz Klekovači je od želj.stanice Potoci (pruga Srnetica - Mlinište). Odvojak do pomenute stanice je želj. stanica Srnetica. Voz iz Srnetice do Potoka ne ide svaki dan, ali saobraćaju teretni vozovi. Od Srnetice do Potoka postoji i cesta oko 12 km. U Potocima ima više ugostiteljskih objekata, gdje se može dobiti tirana i prenoćište.

Od Potoka idemo cestom u pravcu Drvara, oko 7 km sat i po hoda. U dva navrata dolazimo do raskrsnice puteva. Mi idemo uvijek lijevo, na što nas upozorava i markacija. U posljednjem cijelu cesta se spušta i stotinjak metara prije velike okuke ili oznake suprotne table za Potoke (7 km) odvaja se staza desno i vodi kroz šumu do Male Klekovače. Do tog mjesta može se doći i iz suprotnog pravca, tj. automobilom, šumskom cestom koja se kod Oštrelja odvaja od asfaltne ceste Bosanski Petrovac - Drvar.

Nakon oko 2 i po sata hoda izlazimo na oveću livadu i raskrsnicu puteva - desno Mala Klekovača, lijevo Velika Klekovača.

Markacija je izvedena do Male Klekovače, do koje nam treba još 20 - 30 min hoda. Pri samom vrhu moramo malo pripaziti, jer, kada je vrijeme kišovito, kamenje je klisko. Na vrhu je drvena piramida, pored koje se treba fotografisati. Za povratak bolje sići širokom Žijebinom koja polazi gotovo sa samog vrha te koso kroz šumu do ranije opisane livade na markirani put. Isti pravac može se koristiti i za uspon.

Ko želi, može posjetiti i vrh Velike Klekovace, ali put od oznake za Veliku Klekovaču nije markiran. Kada se odvojimo lijevo od livade, moramo stalno ići uz rub šume ispod grebena sve do izlaska na travnat teren - oko sat hoda i dalje još oko pola sata hoda. Na vrhu je betonski stup. Sam vrh nije naročito interesantan kao vrh Male Klekovače, ali je zato pristup do vrha veoma lijep. Čini nam se kao da smo na Velebitu u njegovom najljepšem dijelu. Sekcija, Drvar.

KT - 123 Planinarska kuća „Kotlovača", 660 m (Kozara) - 2 boda

KT - 124 Spomenik na Mrakovici, 806 m (Kozara) - 4 boda

Najpodesnije ishodište za pomenute kontrolne tačke je Prijedor. U ljetnoj sezoni postoji direktna autobuska veza Prijedor - Mrakovica, 24 km. U vrijeme kada nije sezona, postoji stalna autobuska veza Prijedor - Kozarac, 12 km. Od Kozarca do Mrakovice ima cesta 12 km. Tim putem idemo i za planinarsku kuću u Kotlovači, a zatim se na četvrtom kilometru odvajamo sa ceste Kozarac - Mrakovica ulijevo i produžavamo sporednim putem do kuće, 1 i po sat hoda od Kozarca.

Pod upravom je PD «Klekovača» iz Prijedora.

Pomenuti dom je i prva KT Kozaračke transverzale. Trasa ove transverzale vodi od kuće u Kotlovači na Mrakovicu, pa se možemo koristiti ovim markiranim putem.

Od Kozarca do Mrakovice može se stići za 3 sata hoda.

Mrakovica je popularno izletište Prijedorčana, a tu je izgradjeno i nekoliko objekata turističkog karaktera - svi objekti su otvoreni, snabdjeveni, a moguće je i noćenje. Dana, 10.9.1972. godine otkriven je i spomenik palim borcima ovog kraja na Mrakovici - KT transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine".

U julu svake godine na Mrakovici se održava „Književni susret na ,,Kozari".

Planinari mogu usput obići i Kozaračku transverzalu, kojom rukovodi PD „Klekovača" u Prijedoru. Transverzala ima 6 KT

1. Dom u Kotlovači,
2. Mrakovica,
3. Lisina,
4. Podgraci,
5. Vitlovska,
6. Kozarački kamen.

Transverzala je kružnog oblika, a može se obići za 3 dana hoda. Sekcija, Banja Luka i Pakrac.

KT -125 Muzej ZAVNOBIH-a - 591 m (Mrkonjić Grad) - 3 boda

Mrkonjić Grad je gradić oko 25 km sjeverozapadno od Jajca, a leži na raskršću puteva za Jajce, Banjaluku, Glamoč i Ključ.

Današnjem Mrkonjić Gradu postavio je temelje, potkraj 16. vijeka kizlaraga H.Mustafa, izgradivši džamiju, mekteb, karavan saraj, vodovod i druge javne objekte. Naselje je prozvano Novo Jajce, poslije Varcar Vakuf. Naziv Mrkonjić Grad nosi od 1924. godine. Tu je 26/27.11.1943. godine održano prvo zasjedanje ZAVNOBIH-a, na kojem su položeni temelji narodne vlasti u BiH.

Tri kilometra od Mrkonjić Grada na putu AVNOJ-a nalazi se jezero Balkana, jedno od najljepših izletišta na ovom području, pogodno za ljetni i zimski turizam. Sekcija, Jajce.

KT - 126 Vrh Velika Osječenica, 1.796 m - 10 bodova

Oko 6 km zračne linije zapadno od sela Kolunić nalazi se vrh Osječenica, 1.796 m. Pomenuto selo udaljeno je od Bos.Petrovca oko 5 km, a postoji redovna autobuska veza. Od Kolunića se nastavlja cestom nešto preko pola sata hoda (cesta nije markirana), a zatim nas markacija, koja se nalazi na vidljivoj stazi, upozorava da treba skrenuti sa ceste lijevo. Tu negdje sa ceste ugledamo sam vrh Osječenice.

Staza kojom smo se odvojili vodi stalno kroz šumu i za oko 3 sata hoda dolazimo do livadice gdje završava šumski put (cesta) što vodi iz Drvara. Ponovo preko vrhova jela ugledamo vrh Osječenice.

Produžavamo dalje šumskim putem 2-3 min, zatim skrećemo desno na stazu koja neko vrijeme vodi uporedo sa cestom, a onda se od nje lagano uspinje, da bi u posljednjem dijelu vodila serpentinama sve do izlaska iz šume - oko sat hoda.

Izlazimo na čistinu, na travnat teren. Preostaje nam još oko po la sata hoda markiranom stazom do vrha. Taj dio puta vodi kroz klekovinu. Na vrhu je betonska piramida. Uz put nema vode, pa je potrebno snabdjeti se u Kohiniću. Na Osječenici nema planinarskih objekata. Uspon do vrha može se obaviti iz Kolunića za 4-5 sati hoda. Sekcija, Prijedor i Bihać.

KT - 127 Plješivica - TV relej, 1.649 m - 10 bodova

Najpodesnije ishodište za pomenuti relej je selo Zavalje, udaljeno od Bihaća 7 km. Na ovoj cesti postoji redovan i lokalni saobraćaj. Markirani put počinje iz Zavalja, desno od česme. Od Zavalja do vrha ima oko 6 sati laganog hoda. Pomenutim putem ide se nekoliko minuta, a zatim produžava desnom stazom i ubrzo se prelazi preko ceste i nastavlja dalje preko goleti i pašnjaka. Nakon toga staza vodi kroz nisku šumu i stiže se do Ivanove poljane, gdje se nalazi izvor hladne vode, Milinovo vrelo. Od ovog vrela staza vodi

lijevo ispod Gizdina vrha, 788 m i presijeca cestu, te nastavlja starim kolskim putem prema Paljevini, a zatim skreće lijevo, da bi se za nekoliko minuta spojila sa šumskom cestom koja vodi desno, a onda opet desno stazom (mali prečac) i opet nastavlja cestom, te nakon kraćeg vremena skreće udesno do šumskog radilišta na Džakulinki. Ovdje se može i prenoćiti za slučaj potrebe, dobiti voda itd. Sa Džakt lirike markacija vodi cestom oko pola sata, a nakon toga skreće lijevo i vodi uz dosta velik uspon sve do Gole Plješivice. Nekoliko minuta pred TV relejom izlazi se na cestu i tada treba obavezno skrenuti lijevo. Dokaz obilaska je pečat releja. Noćenje u releju nije moguće. Iz Za valja moramo krenuti rano da bismo odlazak i povratak obavili u toku jednog dana ili da u povratku zanoćimo u radničkim barakama na Džakulinki. Sekcija, Bihać i Gospić.

KT - 128 Muzej Kozare u Prijedoru, 135 m - 1 bod

Prijedor se nalazi u središnjem dijelu Bosanske Krajine. Za vrijeme rata u Njegovoj okolini vodjene su žestoke bitke, a u neposrednoj blizini odigrala se čuvena kozaračka epopeja

Prijedor je najpodesnije ishodište za Kozaru. Sekcija, Prijedor.

KT - 129 Šatorsko jezero, 1.488 m - 10 bodova

Sjeverozapadno od Glamoča izdiže se gromadna Šator-planina sa najvišim vrhom 1.872 m. Prema sjeveru i sjeverozapadu pada planina strmim stijenama i krševitim uvalama i stvara ovdje dvije, uskim grebenom, razdvojene kotline. U jednoj od kotlina smjestilo se poznato Šatorsko jezero na visini od 1.488 m. Dugo je 300, široko 120, a duboko 5 m. Oko jezera ima dosta vrela od kojih je najpoznatije Bulino vrelo, čija hladna voda - legenda kaže -slijepima vraća svjetlost dana. Za razliku od ostalih planinarskih jezera, Šatorsko jezero je ljeti veoma toplo, pa je moguće kupanje. Prava je šteta da na ovoj planini nema planinarskog objekta. Najpodesnije ishodište za Šatorsko jezero je selo Gornje Peulje na cesti Bos.Grahovo - Livno. Autobuska stanica je upravo kod bifea. Tu ćemo odmah uočiti planinarsku markaciju koja nas nekoliko minuta vodi u pravcu Livna, a zatim skreće lijevo prolazeći kroz selo -krateći put. Ukoliko produžimo cestom, oko 5 km, doći ćemo do radničkih baraka gdje se može prenoćiti. Od baraka možemo opet izaći na markaciju, ako produžimo cestom oko pola sata hoda.

Markirani put dalje vodi kroz šumu krateći cestu. Izlazimo ponovo pa cestu kojom neko vrijeme idemo, a zatim se odvajamo desno vidljivom stazom koja vodi do Šatorskog jezera. Od sela Gornje Peuije do Šatorskog je-

zera ima oko 3 sata hoda. U nastavku ture zgodno je planirati obilazak Dinare (Troglav), vidi opis KT - 115. Sekcija, Drvar.

KT - 130 Vitorog, 1.907 m - 10 bodova

Ishodište za Vitorog je Mrkonjić Grad, odakle se nastavlja automobilskim putem prema Glamoču. Na izlasku iz Mrkonjić Grada prema Ključu nalazi se jezero sa hotelom „Balkana", gdje se može prenoćiti. U nastavku puta važno je za sve one koji putuju svojim kolima prema Vitorogu da nabave gorivo u Mrkonjić Gradu, jer u nastavku puta nema nijedne benzinske stanice. Na sedmom kilometru od Mrkonjić Grada prema Ključu kod Rogoja put se odvaja ulijevo prema Mliništu, a zatim vodi kroz naselja Mračaj, Štrbina, Carevac, Protići, Berići i Bjelovina. Od Rogoja do Bjelovine ima 26 km. Bjelovina je raskrsnica. Desni put vodi prema Mliništu, a lijevi prema Vitorogu. Ovaj sporedni put vodi do pod samu planinu Vitorog, u dobrom je stanju, a završava se na mjestu zvanom „Okretalja". Tu je tovarište balvana. Od Bjelovine do raskrsnice ima oko 47 km, a od raskrsnice do „Okretaljke" oko 7. Od „Okretalje" nekoliko pješačkih staza vodi prema vrhu. Markirane su dvije staze, koje se nakon pola sata spajaju. Lijeva staza je kraća i ljepša. Od „Okretaljke do vrha lijevom stazom potrebno je oko 2 sata hoda, a desnom oko 2 i po sata. Od „Okretaljke" idemo oko 30 min djeliinično kroz šumu, a zatim staza nastavlja čistinom. Uspon je prilično blag, a puteljak je vidljiv i dobro markiran po kamenju. Jednim dijelom puta su velike kamene ploče koje se kasnije gube, a put nastavlja kroz visoku travu sve do vrha.

Vodom se moramo snabdjeti u radničkim barakama na koje ćemo naići prije dolaska na ,,Okretaljku".

Za planinare koji nisu motorizovani najpodesnije je da uspon na Vitorog obave od sela Pribelja sa kojim postoji autobuska veza iz Glamoča.

Od sela gotovo do sedla izmedju Malog i Velikog Vitoroga vodi seoski put, odakle uz jači uspon dolazimo do vrha za oko 3 sata hoda od sela Pribelja. Put nije markiran, a vodi uglavnom po travnatom terenu. Sekcija, Jajce.

KT - 131 Planinarski dom na Preslici, 341 m - 3 boda

Napomena:

U pravilima transverzale „Po planinama Bosne i Hercegovine" predvidjeno je da svaki novoizgradjeni planinarski dom, kuća i sklonište automatski postaje KT transverzale. Tako je nakon uspostavljanja transverzale otvoren dom na Preslici, koji obilazniku donosi 3 boda.

U maloj hrastovoj šumi Preslice na obroncima planine Ozren kod Doboja smješten je dom PD „Lulijana Radojčić" Doboj. Zgrada u kojoj se nalazi trpezarija i kuhinja je zidana, a spavaonice su smještene u četiri adaptirana željeznička vagona sa ukupno 18 kreveta. Vagoni su postavljeni na betonske temelje, kreveti dobro opremljeni posteljinom, a posjeduju i peći na čvrsto gorivo.

Trpezarija može da primi do 50 posjetilaca, a na sećijama je moguće i noćenje tako da dom raspolaže sa ukupno 28 ležaja. Kuhinja raspolaže sa posudjem za oko 60 osoba, električnim i šporetom na čvrsto gorivo. Voda se privremeno obezbjedjuje sa izvora udaljenog desetak minuta.

Najpogodniji prilaz domu je od želj.stanice Doboj, markiranim putem za 2 i po sata hoda (na polovini puta vještačko jezero pogodno za kupanje).

Tereni oko doma u zimskom periodu pogodni su za skijanje i sankanje. U blizini je rezervat srna i divljih svinja. Lov je dozvoljen sa posebnim odobrenjem. U ljetnom periodu ima dosta šumskih jagoda i kupina, a posebno gljiva (mliječnica, varganj i rujnica).

Od doma su mogući izleti markiranim putem do špilje Megara 4 sata, u produžetku selo Brezici 1 i po sat, a zatim u nastavku markiranog puta za 1 sat do pl.kuće na Kraljici, 884 m. Vidi opis KT-16 i 17.

SARAJEVSKA TRANSVERZALA

<u>SARAJEVSKA TRANSVERZALA</u>

Sarajevska planinarska transverzala puštena je u obilazak septembra 1958, godine. Osnivač ove transverzale - Sreski planinarski savez Sarajevo - imao je za cilj da planinare upozna sa najznačajnijim i najinteresantnijim planinama oko Sarajeva. Transverzala obuhvata slijedeće planine: **Ozren, Bukovik, Crepoljsko, Romaniju, Ravnu planinu, Jahorinu, Treskavicu, Hojtu, Bjelašnicu i Trebević**. Transverzala je markirana u jednom smjeru od Srednjeg do Pazarića uobičajenom markacijom, pored koje se nalaze i slova S T, naročito na raskrsnicama puteva. Može se obići za 6-7 dana hoda.

Kontrolne tačke:

1. Ozren - pl. dom
2. Bukovik - pl. kuća
3. Sumbulovac – kafana
4. Romanija - pl. dom
5. Stambolčić - lječilište
6. Saračevo polje - pl. kuća
7. Jahorina - Dom „Partizan"
   7a. Selo Zabojska
8. Trnovo - kafana
9. Treskavica - pl. dom
10. Treskavica - Ogorjeli kuk
11. Bjelašnica - Opservatorij
12. Bjelašnica - pl. dom Stanari
13. Bjelašnica - pl. kuća Hranisava
14. Mehina luka - lovačka kuća
15. Bjelašnica - pl. dom Šavnici
16. Sarajevo - Zemaljski muzej
17. Trebević - pl. dom „Vaso Miskin Crni"

Polazna tačka transverzale je naselje Srednje - na putu prema Tuzli, odakle transverzalni put vodi cestom, izgradjenoj po trasi bivše šumske pruge do pod sam dom na Ozrenu. Od Srednjeg do doma može se stići za oko 3 sata hoda. Dom se otvara preko subote i nedjelje, ali se ključ nalazi kod Stevana Rajića u blizini doma. Tu je i KT - 1.

Put dalje vodi prema šumarskoj kući, koja se nalazi na sedlu izmedju Bukovika i Crepoljskog. 2 i po sata hoda. Od pomenute kuće moramo se za pola sata hoda vratiti do planinarske kuće na Bukoviku, gdje se nalazi pečat. Ponovo se vraćamo do šumarske kuće, odakle se za pola sata stiže na Crepoljsko, gdje se nalazi dom Ferijalnog saveza. U neposrednoj blizini je i lovački dom, djelimično opskrbljen, a moguće je i noćenje.

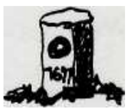
Sa Crepoljskog nas put dalje vodi do Sumbulovca, gdje se u kafani Dare Malić nalazi KT - 3 sata hoda od Crepoljskog. Transverzala dalje nastavlja prema planinarskom domu „Slaviša Vajner - Čiča", koji se nalazi na Romaniji. Otvara se subotom i nedjeljom, a pod upravom je PD „Željezničar" iz Sarajeva. Od Sumbuilovca do pomenutog doma potrebno je oko 2 sata hoda. Od doma na Romaniji staza ide do želj. stanice Stambolčić - oko 3 sata hoda. U neposrednoj blizini se nalazi klimatsko lječilište, u kojem je i KT. Markirani put nas dalje vodi do Ravne planine, gdje su na Saračevom polju

izgradjena dva planinarska objekta, kuća pl.društva „Igman" i dom pl.društva „Tekstilac", oko 3 sata hoda. Do slijedeće KT, koja se nalazi u domu „Partizan' na Jahorini, potrebno je oko 2 i po sata hoda. Na Jahorini je izgradjeno i više turističkih objekata u kojima je moguće noćenje. Jahorina je, inače, poznati smučarski centar.

Staza nas dalje vodi preko sela Zabojska i Delijaš u Trnovo, gdje se u kafani kod „Murge" nalazi kontrolni pečat.

U selu Zabojska takodje se nalazi kontrolna tačka 7 a.

U Trnovu se može snabdjeti hranom za naredni dio puta. Od Jahorine do Trnova se može stići za 4-5 sati hoda. Iz Trnova transverzala vodi preko sela Turovi na Treskavicu, do planinarskog doma „Josip Sigmund", koji je stamo otvoren i opskrbljen. U ovom domu planinari obično konače jer ih slijedeći dan očekuje. naporna tura. Naime, od planinarskog doma na Tres-kavici do Meteorološke opservatorije potrebno je 7-9 sati hoda grebenom Hojte. Izmedju ove dvije KT nalazi se na Ogorjelom kuku KT - 9 a. U Opservatoriji na vrhu Bjelašnice planinari imaju sobu sa 10 kreveta, gdje je mogućemnoćenje. Ogromna TV antena koja se nalazi na vrhu Bjelašnice služi planinarima kao odlična orijentacija na prilazima ovoj planini. Sa vrha Bjelašnice transverzala vodi prema planinarskim domovima Sitnik i Stanari, 2-3 sata hoda.
Planinarski dom na Stanarima otvara se preko subote i nedjelje, a Sitnik po potrebi. Sa Stanara staza vodi do planinarske kuće „Zdravko Čović" na Hranisavi, sat i po hoda. Kuća se otvara po potrebi. Sa Hranisave put vodi prema Opančaku, odakle se strmo spuštamo do lovačke kuće u Mehinoj luci - oko 3 sata hoda. Od lovačke kuće do planinarskog doma na Šavnicima preostalo je još oko 3 sata hoda. Dom na Šavnicima je stalno otvoren, a djelimično je i opskrbljen. Od Šavnika do Pazarića, gdje transverzala završava, potrebno je sat hoda. Preostala je još jedna kontrolna tačka, koja se nalazi na vrhu Trebevića u domu „Vaso Miškin Crni". Do Vidikovca možemo se koristiti uspinjačom, a zatim 2 i po sata do doma. KT - 15 je Zemaljski muzej u Sarajevu. Nakon ukidanja Sreskog planinarskog saveza brigu o Sarajevskoj transverzali preuzeo je Gradski planinarski savez, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10/1, gdje se može poručiti dnevnik.

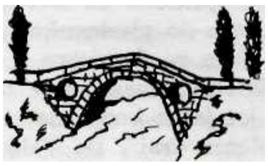
Daljinar

Srednje	-	KT-1	3 h	KT-8	-	KT-9	3 h
KT-1	-	KT-2	3	KT-9	-	KT-9a	3
KT-2	-	KT-3	4	KT-9a	-	KT-10	6
KT-3	-	KT4	2	KT-10	-	KT-11	3
KT-4	-	KT-5	3	KT-11	-	KT-12	1.30
KT-5	-	KT-6	3	KT-12	-	KT-13	3
KT-6	-	KT-7	2.30	KT-13	-	KT-14	3
KT-7	-	KT-7a	2.30	KT-14	-	Pazarić	1
KT-7a	-	KT-8	2.30	KT-15	-	KT-16	5*

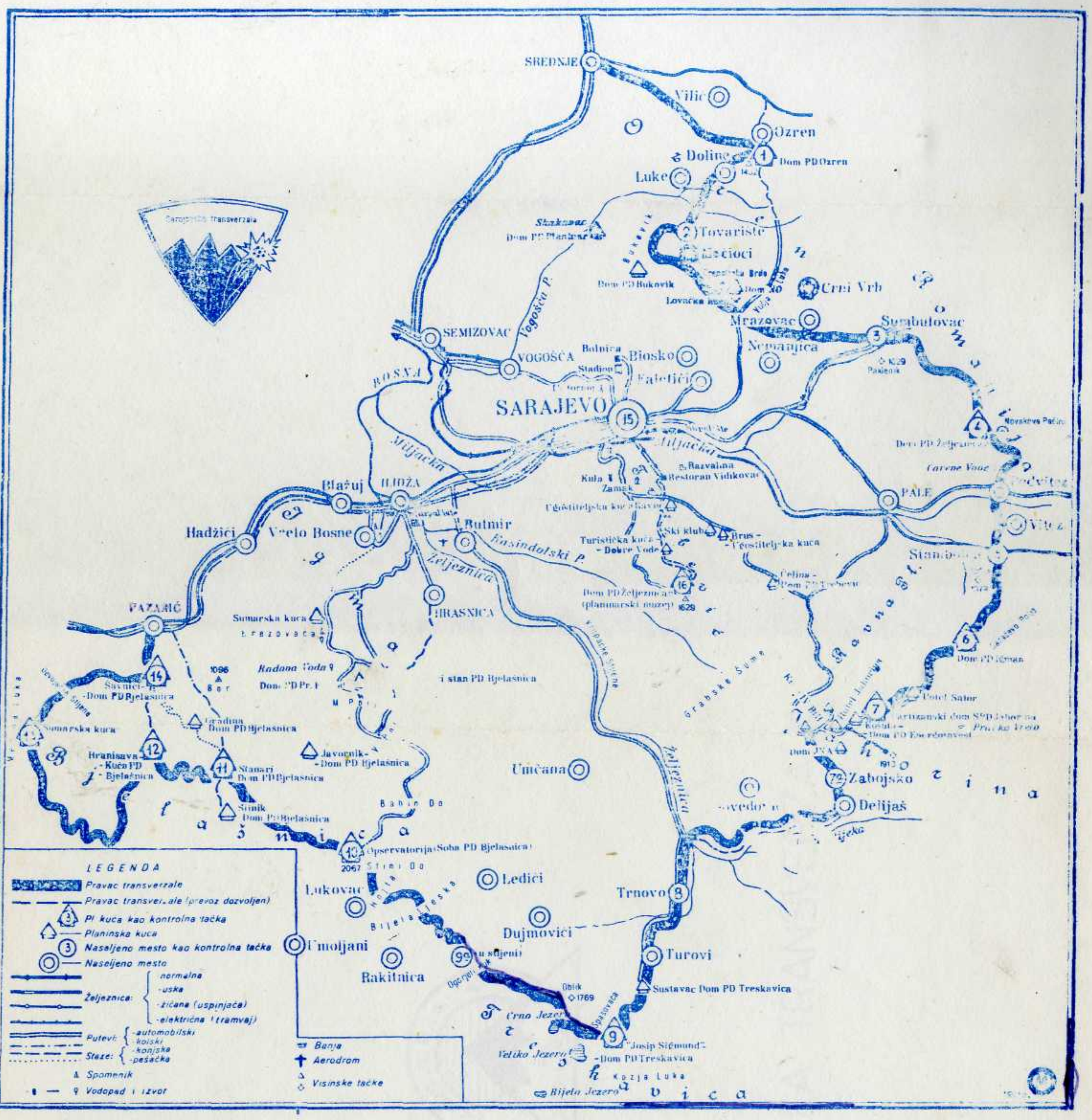
*koristeći se uspinjačom 3 h

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom „Po planinama BiH" su: Pl. dom na Ozrenu, kuća na Bukoviku, pl.dom „Slaviša Vajner Čiča" na Romaniji, pl. kuća ,,J.Djonlić" i pl. dom PD „Tekstilac" na Ravnoj planini, pl. dom «Partizan» na Jahorini, pl. kuća na Sustavcu i dom „J.Sigmund" na Treskavici, zatim Meteorološka opservatorija, dom Stanari, kuća Hranisava,dom na Šavnicima i pl.dom na Vrhu Trebevića.

Kontrolne tačke na planini Bjelašnici, koje su istovremeno KT Sarajevske i Bjelašničke transverzale, priznaju se jednom u jednoj od dvije transverzale, ukoliko je obilaznik obišao obje transverzale.

SARAJEVSKA TRANSVERZALA

BJELAŠNICKA TRANSVERZALA

BJELAŠNIČKA TRANSVERZALA

Život i rad planinarskog društva «Bjelašnica» u prvim godinama poslije rata odvijao se uglavnom na planini Bjelašnici, gdje je izgradjeno nekoliko planinarskih objekata. Južno od Bjelašnice prostire se planina Visočica. Kanjon rječice Rakitnice oštro dijeli ove dvije planine, pa su posjete Visočici bile veoma rijetke. Jedna grupa planinara pomenutog društva dugo se bavila mišlju kako područje planine Visočice i rječice Rakitnice učiniti pristupačnim širem krugu planinara. Snažan podstrek njihovim nastojanjima dala je ekspedicija koju je u julu 1956. godine Omladinska redakcija Radio-Sarajeva organizovala s ciljem ispitivanja kanjona rječice Rakitnice.

Nametnulo se kao neophodno uspostavljanje markiranog puta - transverzale koji bi omogućio planinarima da u većem broju posjećuju kanjon Rakitnice i Visočicu i tako se upoznaju sa surovim i nedirnutim ljepotama tih krajeva. Ideja je ostvarena u augustu 1958. godine, kada je puštena u obilazak transverzala PD „Bjelašnica" - prva transverzala u Bosni i Hercegovini. Za njen obilazak potrebno je 6-7 dana hoda. Obilazak transverzale u kraćem roku veoma je naporan, jer treba često i naglo savladjivati velike visinske razlike.

Transverzala je markirana uobičajenom markacijom, pored koje se nalaze slova T B, naročito na raskrsnicama puteva. S obzirom na težinu terena, svi oni koji žele da obidju treba da imaju izvjesno planinarsko iskustvo koje bi im poslužilo onda kada napuste relativno sigurno tlo Bjelašnice. Transverzala ima 17 kontrolnih tačaka, a najlakše je prohodna u periodu juni -oktobar.

Kontrolne tačke:

1. Šavnici - pl.dom
2. Djevojačke stijene
3. Hranisava - pl.kuća
4. Krvavac
5. Umoljani
6. Gornji Lukomir
7. Kašića Luka
8. Džamija
9. Puzim
10. Lukovac
11. Opservatorij
12. Vlahinja
13. Sitnik - pl.kuća
14. Stanari - pl.dom
15. Javornik - pl.kuća
16. Veliko polje
17. Vrelo Bosne

Polazna tačka transverzale su Šavnici, planinarski dom 940 m nadmorske visine, udaljen od želj. stanice Pazarić (pruga Sarajevo - Ploče) sat hoda. Od doma na Šavnicima (KT - 1) transverzalni put vodi uz padine Hranisave prema Kozjači, odakle se odvajaju dva puta.

Desni (varijanta A) vodi prema Djevojačkim stijenama, KT - 2, a lijevi (varijanta B) direktno do planinarske kuće „Zdravko Čović" na Hranisa-vi, KT - 3. Obje varijante su označene na stablima.

Put uz Djevojačke stijene djelimično je osiguran sajlama. Pečat nije obavezan. Ova dionica traje 4-5 sati hoda, a visinska razlika je oko 1000 m. Ukoliko smo pošli direktno na Hranisavu (varijanta B) treba nam oko 3 sata hoda. Planinarska kuća „Zdravko Čović" na Hranisavi, otvara se prema potrebi, a nadmorska visina je 1.965 m.

Planinarski put dalje silazi do ljetnih stočarskih koliba u Krošnjama, 1 sat hoda, a zatim vodi na drugi po visini vrh Bjelašnice - Krvavac, 2.062 m - KT - 4, do kojeg se odvajamo sa glavne trase i ponovo vraćamo 2 sata hoda - ukupno od kuće „Zdravko Čović" do vrha oko 3 sata hoda.

Sa Krvavca put dalje vodi preko Dugog polja do najvećeg zabjelašničkog sela Umoljani, KT - 5. Ovaj dio puta može se preći za oko 2 i po do 3 sata hoda. Slijedeća kontrolna tačka je u selu Gornji Lukomir, koje se nalazi na desnom rubu strmog kanjona rječice Rakitnice. Od Umoljana do G.Lukomira ima oko 2 sata hoda. Iz G.Lukomira put vodi strmim i kamenitim padinama planine Lovnice u selo Ćuhoviće, 1 sat hoda. Ovaj dio puta zimi je veoma opasan zbog čestih lavina. Transverzalni put dalje vodi u selo Blaca, 1 sat hoda, odakle silazi strmim konjskim putem u kanjon Rakitnice, 2 sata hoda. Tu u kanjonu Rakitnice u kući njegovog jedinog stanovnika Cvjetka Kuljanina planinari obično konače, jer ih slijedeći dan očekuje teška tura. Planinarima se pruža mogućnost, ukoliko to žele, da podrobnije razgledaju kanjon Rakitnice,

Od Cvjetka se mogu napraviti jednodnevni izleti do neprolazne klisure „Džehenem" ili uzvodno do teško prolazne klisure prema Prisjenku

Rakitnica je bogata ribom, jer su ribari u ovom dijelu Rakitnice rijetki gosti. Od kuće Cvjetka Kuljanina put vodi uz strme padine kamiona, kroz gustu mješovitu šumu na Ivicu. Ranije je put vodio sa Ivice u stočarsko naselje Čolakovića Dolovi, dok sada vodi direktno na najviši vrh Visočice -Džamija, 1.974 m, KT - 8. Kod Cvjetka se moramo snabdjeti vodom jer je ovaj kraj bezvodan. Jedini izvor je Turisova voda pred sam uspon na Džamiju. Ovaj dio puta je veoma naporan jer visinska razlika iznosi oko 1500 m. Zato treba poći rano ujutro da bismo završili cijelu etapu do sela Gornja Tušila. Od Cvjetka Kuljanina do vrha Džamija ima oko 5-6 sati hoda. Pogled sa vrha je nezaboravan. Kao na dlanu vidimo cijeli put koji smo prošli. Pred nama su: Treskavica, Velež, Prenj, Čvrsnica i cijeli masiv Bjelašnice sa TV relejom i njegovim tornjem. Sa Džamije se silazi po mnoštvu razbacanog kamenja na zelenu visoravan Velikog jezera, gdje se nalaze bogumilske nekropole. Na daljem putu prema Puzimu, karakterističan vrh okomitih stijena,«, naići ćemo opet na skupinu stećaka. Kad prolazimo ovaj dio puta, nameće nam se pitanje, zar je moguće da je a ovom zabačenom kraju i danas dalekom od svake civilizacije bilo nekada tako živo? Markirani put vodi dalje ispod vrha Puzim, rubom šume do velikog kamena, gdje je sakriven pečat, KT - 9. Transverzalni put nas dalje vodi u sela Gornja i Donja Tušila. U jednom od ova dva sela svakako ćemo prenoćiti. Od vrha Džamija do Tušila ima oko 4 sata hoda. Planinari koji žele ovaj dio puta preći u dvije etape mogu prenoćiti u Čolakovića Dolovima. Od

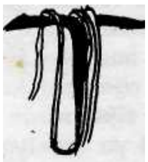
Tušila put vodi prema selu Šabići i dalje prema selu Lukavcu, gdje se u kući Muje Holjana, nekadašnjeg kurira Meteorološke opservatorije, nalazi KT - 10. Ovu udaljenost možemo savladati za oko 3 sata hoda. Od sela Lukavca do Opservatorije na vrhu Bjelašnice, 2.067 m, može se stići za oko 2 i po sata hoda - stalnog uspona. U zgradi Meteorološke opservatorije KT - 11 postoji posebna soba za planinare sa 10 kreveta. U neposrednoj blizini je i zgrada RTV Sarajevo sa velikim tornjem.

Od Opsevatorije markacija vodi grebenom Bjelašnice do trećeg po visini vrha Bjelašnice, Vlahinja 2.067 m - KT - 12, sat hoda.

Od planinarske kuće Sitnik 1.735 m, KT - 13 može se stići za nešto više od sat hoda. U blizini kuće je izvor, a otvara se subotom i nedjeljom. Od Sitnika do planinarskog doma na Stanarima stiže se za nepun sat laganog hoda, KT - 14. Dom se otvara preko subote i nedjelje, a djelimično je i opskrbljen. U dolini Mrtvanjskih Stanara nalaze se najljepši smučarski tereni, gdje je mogućno kasno proljetno smučanje.

Sa Stanara put vodi prema Karamustafinim čairima, gdje se odvajaju dva puta. Lijevi vodi prema planinarskoj kući Javornik 1.336 m, KT - 15. Kuća se otvara po potrebi, a u neposrednoj blizini je izvor. Za sat hoda možemo kroz gustu šumu stići do Velikog polja, KT - 16

Tu se nalaze zgrade Šumskog industrijskog preduzeća i „Jahorina". Na Velikom polju je i mjesto zvano „Mrazište", gdje su zabilježene najniže temperature u našoj zemlji. Preostalo je da se još spustimo do Vrela Bosne, KT - 17. Ukoliko podjemo transverzalnim putem, krećemo prema planinarskoj kući na Hrasničkom stanu, sat hoda, koja se otvara preko subote i nedjelje. Sa Velikog polja možemo krenuti i cestom prema Malom polju i dalje ka Brezovači, pa niz rižu - vododerinu do Vrela Bosne, poznatog i omiljenog izletišta Sarajlija.

BJELAŠNIČKA
TRANSVERZALA
R 1:100.000
transverzala
pd
Bjelašnica
BLAŽUJ
HADŽIĆI
PAZARIĆ
17 vrelo bosne
505
brezovača
h.stan
dom ptt
16 v.polje
1214
1 šavnici
940
podgradina
1336
15 javornik
d.stjene
2 hranisava
3
1965
14 stanari
1585
13 sitnik
1735
krosnjevo
12
11 opservatorija
2067
2027
d.brda
1987
2042
4 krvavac
S
hojta
1675
10 1340
lukavac
5 umoljani
šabići
rakitnica
tušila
6 g.lukomir
1895
BJELAŠNIČKA
TRANSVERZALA
1976
35
blaca
7 kas.luka
500
g.tušila
1845
1774
jelenača
9 Puzim
1841
visočica
1974
8
1676
v.jezero
1964
rakitnica

D a 1 j i n a r

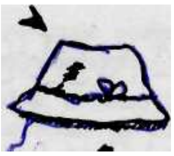
Pazarić	KT - 1	1 h	KT - 9	3 h
	KT - 2	4 h	KT - 10	4 h
	KT - 3	1 h	KT - 11	2.30 h
	KT - 4	3 h	KT - 12	1 h
	KT . 5	3 h	KT - 13	1 h
	KT - 6	2 h	KT - 14	1 h
	KT - 7	4 h	KT - 15	3 h
	KT - 8	6 h	KT - 16...............	1 h
		KT - 17	3 h	

Poželjno je da svaki planinar ponese specijalne geografske karte - sekcije Konjic 2 i 4 razmjere 1:50.000. U dnevnik koji se može poručiti kod Planinarskog društva „Bjelašnica" 71000 Sarajevo, JNA 77 unose se potrebni pečati ili fotografije, a poželjno je da se unesu i lična zapažanja i sugestije. Bjelašnička transverzala, iako kratka, spada u red najljepših transverzalnih puteva. Zato njena značka predstavlja posebno vrijedan trofej i priznanje planinaru za trud i napor koji je uložio da bi je osvojio.

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom «Po planinama Bosne i Hercegovine» su:

Planinarski dom na Šavnicima, planinarska kuća na Hranisavi, vrh Krvavac, vrh Džamija na Visočici, Opservatorij na vrhu Bjelašnice, planinarska kuća Sitnik, planinarski dom na Stanarima, planinarska kuća na Javorniku, Veliko polje, planinarska kuća na Hrasničkom stanu i Vrelo Bosne.

U blizini transverzalnog puta je i kuća Podgradina.

TRANSVERZALA
IGMANSKI MARŠ

Transverzala „Igmanski marš"

Legendarni Jgmanski marš" I proleterske brigade u istoriji naše narodnooslobodilačke borbe upisan je zlatnim slovima kao djelo najveličanstvenije manifestacije, izdržljivosti i odanosti boraca proletera.

U želji da se očuva trajna uspomena na ovaj podvig, i da se oda dužna počast i zahvalnost poginulim i preživjelim borcima - učesnicima ovog marša, u čast proslave 25-godišnjice ,»Igmanskog marša», Sreski planinarski savez Sarajevo uspostavio je planinarsku transverzalu koja nosi naziv „Igmanski marš". Može: se obići za 4-5 dana pješačenja, a ima 15 kontrolnih tačaka:

1. Vukinjača - Visojevica
2. Grabljive njive
3. Jošanica
4. Osijek
5. Brezovača
6. Veliko polje
7. Arbići
8. Grab
9. Trnovo
10. Dobro polje
11. Varoš
12. Kratine
13. Miljevina
14. Skravnik
15. Foča

Objekti gdje se nalaze kutije označeni su bijelom limenom tablom, na kojoj je ucrtana petokraka sa markacijom, sa oznakom „IM" i ,,KT".

Radi lakšeg snalaženja, pored uobičajene markacjje, nalazi se i oznaka „IM", naročito na raskrsnicama puteva. Trasa je markirana u jednom pravcu od Visojevice do Foče.

Ukoliko na obilazak transverzale podjemo iz Sarajeva, možemo se prevesti autobusom do Srednjeg (linija Sarajevo - Tuzla).

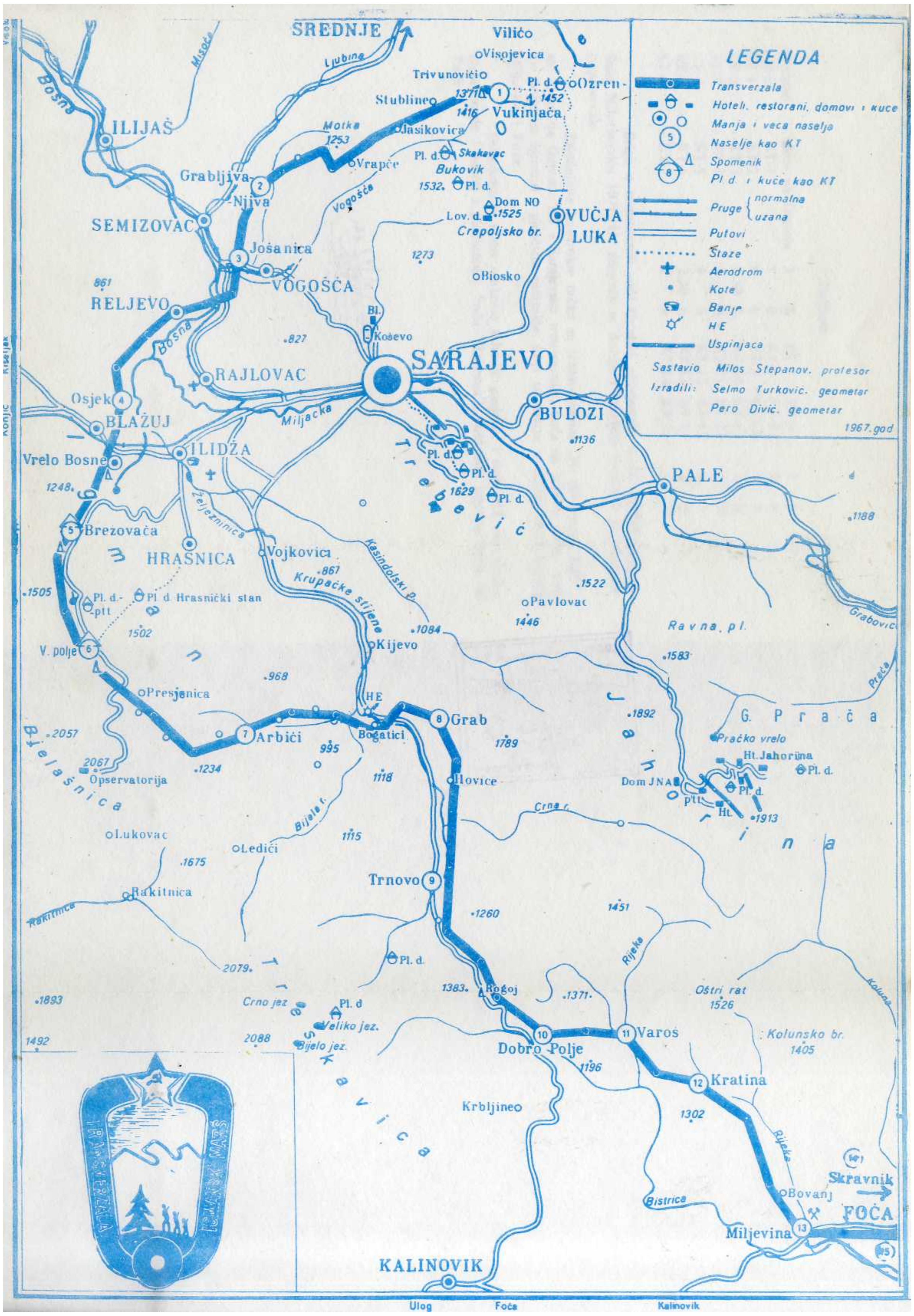
Put počinje ispod vijadukta, a zatim nas, markacija vodi cestom uz rječicu Raču i dalje do planinarskog doma na Ozrenu - polazna KT Sarajevske transverzale. Od doma na Ozrenu staza ide pored Raića kuće i ulazi u šumu, a zatim nastavlja u pravcu sela Vukinjača (KT). Od KT-1 uspinjemo se na kotu „Jela" 1.371 m, gdje se na samom vrhu nalazi spomenik Mustati Đovadžiji i njegovim drugovima. Od spomenika staza ide u pravcu juga kroz šumu do sela Stubline. Na ovom dijelu lijevo od našeg puta pružaju se vidici na Vodopad Skakavac, visine 98 m, te na planinarske domove na Skakavcu i Bu-

koviku. Put nas dalje vodi prema Grabljivim njivama i dalje u naselje Jošanica. Produžavamo prema selu Osijek, a zatim izazimo na glavnu cestu Sarajevo - Mostar. S lijeve strane pored ceste nalazi se izvor pitke vode. Tu počinje uspon prema Igmanu, do šumarske kuće na Brezovači. Markacija nas dalje vodi prema Malom polju, gdje se lijevo od ceste na brežuljku nalazi pl.kuća društva „Prijatelj prirode" iz Sarajeva.

U nastavku puta dolazimo do Velikog polja, gdje se nalaze zgrade Šumskog industrijskog preduzeća „Jahorina". Od Velikog polja nastavljamo cestom, a zatim skrećemo lijevo prema Crkavici, gdje je na velikom naponskom stubu naznačen smjer puta prema selu Arbići. Od tog sela idemo prekrasnom dolinom pored rječice Presjenica, a zatim izlazimo na cestu Sarajevo - Trnovo, kojom idemo u pravcu Trnova oko 4 km, gdje se kod električnih stubova staza odvaja lijevo prema selu Grab. Nastavljamo put starim kaldrmisanim putem u pravcu sela Ilovice. Na prolazu kroz selo nailazimo na vrelo hladne vode. Nakon prolaska kroz selo silazi se niz livadu, prelazi mali potok i doiazi do rijeke Željeznice, odakle staza vodi uzvodno do drvenog mosta gdje se ulijeva Crna rijeka u Željeznicu. Nakon prelaska mosta markacija nas vodi u Trnovo, odakle put vodi prema Rogoju, gdje se nalazi spomenik komandantu Kalinovačkog odreda Obrenu Andriću i njegovim drugovima. Od spomenika neko vrijeme ide se cestom do ovećeg zavoja i tu se skreće s ceste desno u šumu. Ponovo izlazimo na cestu i dolazimo do Dobrog polja. Odavde se ide iza gostionice „Toplice" livadom i uskim seoskim putem u pravcu prevoja Glavača, odakle se put spušta u selo Varoš, gdje se u kafani nalazi KT. Iz sela Varoš staza ide pored starog pravoslavnog groblja, a onda blagim usponom - stranom kote „Šiljak", 1.089 m.

Ovim putem dolazimo u selo Prević, pa blagim spuštanjem do potoka, a zatim malim usponom do sela Osija. Pred samim selom na brežuljku nalazi se divna nekropola stećaka. U nastavku puta dolazimo u selo Droćinje, prelazimo potok i spuštamo se u selo Kratine. Iz Kratka, lagano se spuštajući, stižemo u selo Visokovići. Od tog sela staza stalno ide pored potoka Rijeka do ulaska u kanjon. Nakon izlaska iz kanjona na visoravan pružaju se vidici na Miljevinu. Spuštamo se šumom, zatim preko livada dolazimo u selo Prosine. Tu prelazimo most, pa širokim novim putem pored kuća i starog groblja dolazimo na cestu i dalje u Miljevinu. Iz Miljevine izlazimo na glavnu cestu, kojom vodi markacija sve do Foče. Idući cestom, moramo obratiti pažnju na pojedine kratice. Na ovom dijelu puta kod sela Daničića pružaju se divni pogledi na pješčane piramide.

U zgradi doma zdravlja u Foči je i posljednja kontrolna tačka. U Foči su nakon napornog marša liječeni ranjenici i premrzli borci I proleterske brigade.

LEGENDA
Transverzala
Hoteli, restorani, domovi i kuće
Manja i veća naselja
Naselje kao KT
Spomenik
Pl d. i kuće kao KT
Pruge normalna uzana
Putovi
Staze
Aerodrom
Kote
Banje
HE
Uspinjača
Sastavio: Miloš Stepanov, profesor
Izradili: Selmo Turković, geometar
Pero Divić, geometar
1967. god
SREDNJE
Viliće
Visojevica
Trivunovići
Stublineo
Pl. d.
Ozren
1371
1452
1416
Vukinjača
Ljubina
Misoča
Bosna
ILIJAŠ
Motka
1253
Jasikovica
Vrapče
Pl. d.
Skakavac
Bukovik
1532
Pl. d.
Grabljiva
Njiva
Vogošća
Dom NO
Lov. d.
1525
Crepoljsko br.
VUČJA
LUKA
SEMIZOVAC
Jošanica
1273
VOGOŠĆA
861
RELJEVO
Biosko
Bl.
Koševo
.827
SARAJEVO
RAJLOVAC
Osjek
BLAŽUJ
Miljacka
BULOZI
1136
Vrelo Bosne
ILIDŽA
Pl. d.
Pl. d.
1629
Pl. d.
PALE
1248
Trebević
Brezovača
Željeznica
HRASNICA
Vojkovići
867
Kasindolski p.
Krupačke stijene
1188
1505
Pl. d.-ptt
Pl. d. Hrasnički stan
1502
1522
Pavlovac
1446
Ravna pl.
V. polje
1084
Kijevo
1583
Grabovica
Igman
Presjenica
968
HE
Grab
Prača
2057
Arbići
995
Bogatići
1789
1892
G. Prača
Pračko vrelo
Ht. Jahorina
Pl. d.
2067
Opservatorija
1234
1118
Hovice
Dom JNA
ptt
Ht.
Pl. d.
1913
Bjelašnica
Bijela r.
Crna r.
Jahorina
Lukovac
1115
Ledići
1675
Trnovo
Rakitnica
Rakitnica
1260
1451
Pl. d.
2079
Rijeka
1383
Rogoj
1371
Oštri rat
1526
Kolina
1893
Crno jez.
Pl. d
Veliko jez.
Varoš
Kolunsko br.
1405
1492
2088
Bijelo jez.
Dobro Polje
1196
Kratina
Treskavica
Krbljine
1302
Rijeka
Skravnik
Bovanj
Bistrica
FOČA
Miljevina
KALINOVIK
Ulog
Foča
Kalinovik

Daljinar

Srednje	- dom na Ozrenu	3h	KT-7 - KT-8	3h
Ozren	- KT-1	1h	KT-8 - KT-9	3h
KT-1	- KT-2	4h	KT-9 - KT-10	4h
KT-2	- KT-3	1.30h	KT-10- KT-11	2h
KT-3	- KT4	3h	KT-11- KT-12	3h
KT-4	- KT-5	4h	KT-12- KT-13	3h
KT-5	- KT-6	2.30h	KT-13- KT-14	2h
KT-6	- KT-7	3h	KT-14- KT-15	2h

Brigu o transverzali vodi Gradski planinarski savez, 71000 Sarajevo, Sime Mihitinovića 10/1. Uz dnevnik se dobije i detaljno uputstvo za obilazak transverzale.

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom „Po planinama BiH" su: Dom na Ozrenu, KT i Sarajevska transverzala, kuća na Malom polju, Veliko polje na Igmanu i pješčane piramide, koje se nalaze u blizini ceste izmedju Miljevine i Foče.

Dolaskom u Foču možemo takodje posjetiti i dvije KT republičke transverzale - muzej i planinarsku kuću "Zabrana", pola sata laganog noda od Foče.

TRANSVERZALA SUTJESKA

i

Transverzala „Sutjeska"

Na XI sletu planinara Jugoslavije na Kozari (26 - 29.7.72.) puštena je u obilazak i transverzala „Sutjeska", čija je trasa markirana 1968. godine. Puštene su u obilazak Velika i Mala transverzala „Sutjeska". Velika transverzala "Sutjeska" ima 10 kontrolnih tačaka, a možemo je podijeliti u nekoliko etapa:

Kontrolne tačke transverzale su:

1. Mratinje - ugostiteljski objekat „Magiić"
2. Police - katuni
3. Hadžića ravan - planinarska kuća „Sava Kovačević"
4. Perućica - prelaz preko potoka
5. Suha - Partizanski most
6. Tjentište - Omladinski centar „Sutjeska"
7. Hrčavka - most na rijeci Hrčavka
8. Lučke kolibe - katuni
9. Borilovačko jezero - lovačka kuća „Zelengora"
10. Kalinovik - Stanica milicije

Mratinje - Hadžića ravan

Transverzala počinje iz Mratinja, naselja na teritoriji SR Crne Gore, koje je od Nikšića udaljeno 80 km, a od Foče 38 km. Sa oba grada Mratinje je povezano automobilskom cestom i redovnom autobuskom vezom.

U početnom dijelu transverzala vodi šumskim putem kojih 6-7 km, a zatim blagim usponom do Polica, malog proplanka oivičenog šumom. Tu su i dva katuna, a više njih izvor hladne vode. Markacija nas dalje vodi serpentinama na zaravan Stubica ispod Maglica, odakle produžava do planinarske kuće „Sava Kovačević" na Hadžića ravni. U ovoj etapi KT su: Mratinje, Police, i pl. kuća na Hadžića ravni, a može se preći za oko 5 sati hoda.

Hadžića ravan - Perućica - Suha

Od kuće na Hadžića ravni transverzala vodi u početku cestom u pravcu vrha Maglića, a zatim na označenom mjestu skreće desno u šumu do Suhe gore, gdje ponovo izlazi na cestu i skreće lijevo spuštajući se do Mrkalj Klada. Od katuna na Mrkalj Kladama napuštamo cestu i dalje nastavljamo markiranom stazom niz šumu, pa kod Dragoš-sedla ponovo izbijamo na cestu. Na Dragoš-sedlu, s lijeve strane puta uz sam rub prašume Perućica, nalaze se

grob Nurije Pozderca, lovačka kuća i izvor vode. Tu se ulazi u Perućicu, odmah iza lovačke kuće. Posjetiocima se ne preporučuje da se u prolazu kroz Perućicu odvajaju od markirane staze. Kada se uspnemo do Prijevora, napuštamo Perućicu i spuštamo se serpentinama prema Suhoj, u kojoj je nekoliko kuća. Tu izlazimo na asfaltnu cestu Foča - Dubrovnik. Kontrolne tačke u ovoj etapi su: Perućica i Suha, a može se preći za oko 6 sati hoda.

Suha - Tjentište

U ovoj etapi transverzala vodi asfaltnim putem slijedeći tok hučne i bistre Sutjeske. Za njen obilazak potrebno je oko sat i po hoda. Kontrolna tačka je na Tjentištu.

Tjentište - Milinklade - Hrčavka

U spomen i slavu bitke na Sutjesci, na Tjentištu je izgradjen lijep i komforan hotel, a nekoliko stotina metara nizvodno Omladinski centar sa nekoliko paviljona. Tu obilaznici mogu da nabave sve što im je potrebno za nastavak puta. Od spomenika na Tjentištu transverzala nastavlja usponom kroz šumu do mjesta na kome je poginuo narodni heroj Sava Kovačević, a zatim slijedi pravac Milinklade, Hrčavka, gdje se nalazi privremena radnička nastamba sa prodavnicom. Ova etapa se može preći za oko 3 sata hoda, a KT je Hrčavka.

Hrčavka - Lučke kolibe - Ljubin grob - Borilovačko jezero

Sa samog mosta, preko koga se prelazi potok Hrčavka, počinje jak uspon u dugim serpentinama kroz šumu i traje skoro do Lučkih koliba na Trebovi planini, odakle transverzala vodi prema Ljubin-grobu.

Pola sata od Lučkih koliba je raskrsnica puteva, gdje treba skrenuti nešto udesno neutrtom stazom i doći do puteijka koji dolazi iz pravca Vrbničkih koliba. Sa tog mjesta vidi se Ljubin grob. To je široka kamena pravougaona ploča, ispod koje po predanju počiva mlada nevjesta Ljuba, koja je ko zna kada u sukobu dviju svatovskih grupa izgubila život. Nekoliko stotina metara su odavde ostaci kamene zgrade.

Tu je nova raskrsnica puteva. Transverzala nastavlja u pravcu zapada uz dosta visok uspon izmedju Grlovače i Kozje strane.

Pod vrhom Orlovače prestaje uspon. Do lovačke kuće na Borilovačkom jezeru transverzala se stalno spušta krivudavom stazom zelenogorskog kamenjara. Od Hrčavke do lovačke kuće na Borilovačkom jezeru potrebno je oko 7 sati hoda. KT su Lučke kolibe i lovačka kuća na Borilovačkom jezeru.

Borilovačko jezero - Kalinovik

Od Borilovačkog jezera transverzala vodi u početku trošnim kolskim putem do Konjskih voda i dalje uglavnom do sela Jelašca, gdje se odvajamo lijevo i starom cestom spuštamo u Kalinovik, koji je sjedište opštine. Nalazi se na putu Sarajevo - Nevesinje - Mostar.

Udaljen je od Sarajeva 66 km. KT je u stanici milicije. Ova etapa se može preći za oko 6 sati hoda.

Daljinar

KT-1	- KT-2	3 h	KT-6 -	KT-7	3 h
KT-2	- KT-3	2 h	KT-7 -	KT-8	3 h
KT-3	- KT4	3 h	KT-8-	KT-9	5 h
KT4	- KT-5	3 h	KT-9 -	KT10	6 h
KT-5	- KT-6	1.30 h			

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom „Po planinama BiH" su: planinarska kuća na Hadžića ravni, prašuma Perućica, Tjentište - spomenik, lovačka kuća „Zelengora" na Borilovačkom jezeru.

Sa Stubica markirana staza vodi do vrha Maglića - obavezna KT za srebrnu i zlatnu značku transverzale „Po planinama BiH".

U blizini lovačke kuće na Borilovačkom jezeru je Štirinsko jezero, a moguće je planirati i obilazak Lelije.

Prilikom polaska na transverzalu „Sutjeska" u Foči je muzej i planinarska kuća „Zabrana".

Mala transverzala „Sutjeska"

U želji da se djeca, omladina, manje iskusni planinari i ostali ljubitelji prirode upoznaju bar donekle sa najznačajnijim mjestima iz Pete neprijateljske ofanzive i prirodnim ljepotama ovog kraja, Planinarski savez Bosne i Hercegovine uspostavio je Mahi transverzalu „Sutjeska" sa 6 kontrolnih tačaka.

Tjentište (KT-1) je malo naselje, središte šireg područja Sutjeske. Kroz Tjentište protiče rijeka Sutjeska, a ishodište je za sve KT Male transverzale „Sutjeska".

Mjesto pogibije Save Kovačevića (KT-2)

Od kosturnice na Tjentištu markirana staza vodi usponom kroz šu-

mu do mjesta na kome je junačkom smrću poginuo legendarni komandant Tteće divizije Sava Kovačević. Od kosturnice do ovog mjesta treba oko 45 min hoda.

Milinklade (KT-3) su šumovit predio, kota 1.001 m. Od mjesta pogibije Save Kovačevića markirana staza vodi kroz nekadašnje selo Krekovi, koje su neprijatelji potpuno spalili, do kote Milinklade, gdje su postavljene klupe za odmor. U ovom rejonu 9. juna 1943. godine ranjen je drug Tito parčetom avionske bombe. Od mjesta pogibije Save Kovačevića do Milinklada potrebno je oko pola sata hoda.

Dragoš - sedlo (KT-4) je prijevoj izmedju doline Sutjeske i Vučeva ispod visokih litica Snježnice, na samom rubu prašume Perućice .

Od Tjentišta do Dragoš-sedla može se markiranom stazom koja krati cestu stići za oko 3 sata hoda. Na Dragoš-sedlu je grob Nurije Pozderca, potpredsjednika AVNOJ-a, koji je tu izdahnuo od posljedica ranjavanja u toku Pete neprijateljske ofanzive. Pored groba je lovačka kuća i izvor vode.

Perućica (KT-5) je jedinstvena prašuma u Evropi i pod zaštitom je države. Kroz Perućicu su u toku bitke prošle mnoge naše jedinice. Pješačka staza počinje iza lovačke kuće, a KT je u potoku pola sata od Dragoš-sedla.

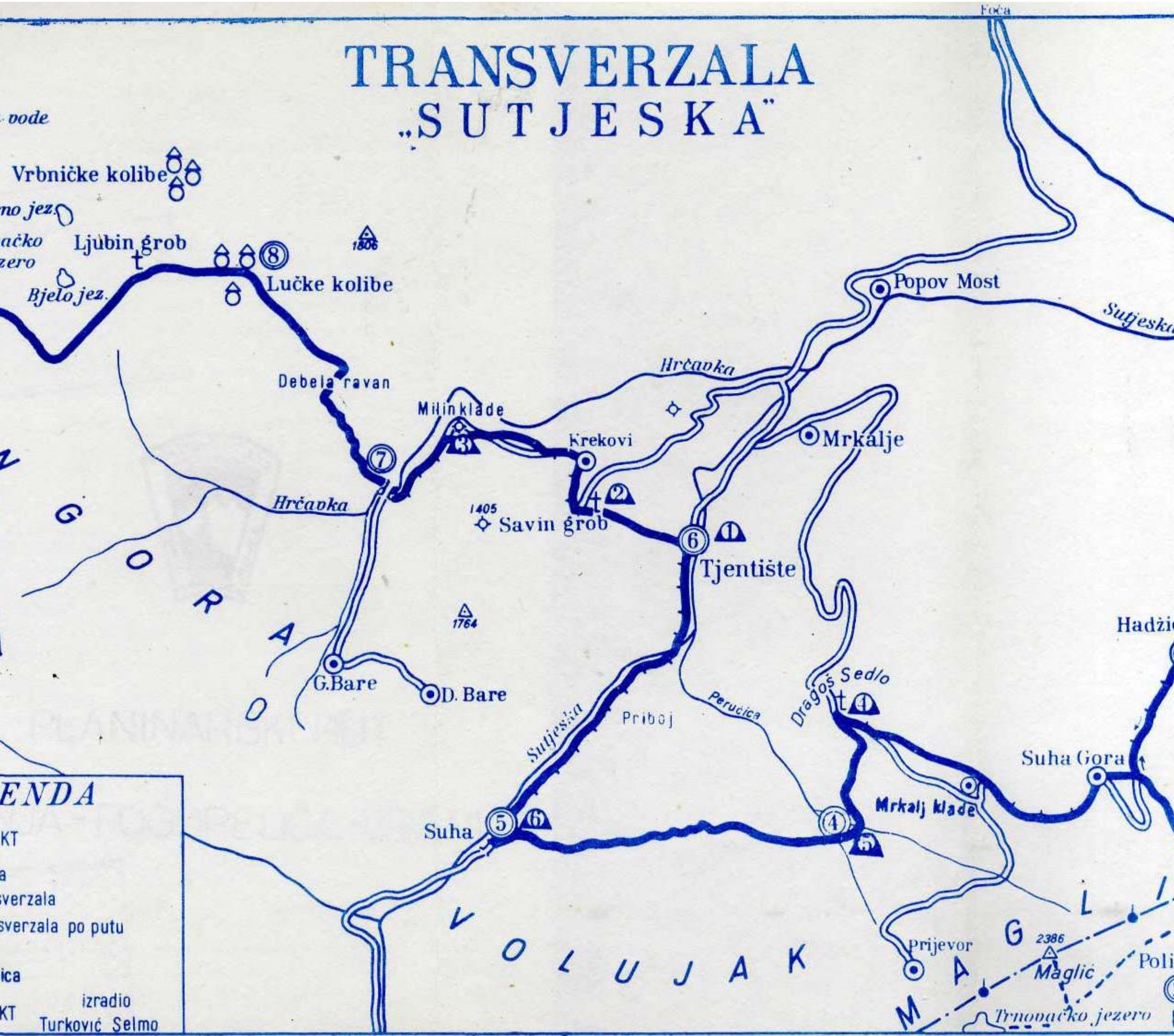
Partizanski most (KT-6) nalazi se oko 1 km uzvodno od Suhe, a od Tjentišta asfaltnom cestom potrebno je do mosta oko sat i po hoda.

Za obje transverzale „Sutjeska" uspostavljeni su posebni vodiči, koji su ujedno i dnevnici transverzala. Mogu se dobiti u Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10/I.

Vodič Velike transverzale „Sutjeska" košta 20 dinara,, a Male transverzale „Sutjeska" 10 dinara. U ove cijene uračunate su i značke koje obilaznik dobija po obilasku transverzale. Obilaznik Velike transverzale „Sutjeska" automatski stiče i značku Male transverzale „Sutjeska" ali mora uzeti i njen vodič.

Daljinar

KT-1	-	KT-2	45min	KT-1	-	KT-4	3h
KT-2	-	KT-3	30min	KT-4	-	KT5	0,30h
KT-1	-	KT-6	1.30 h				

TRANSVERZALA
„SUTJESKA"
vode
Vrbničke kolibe
no jez.
ačko
zero
Ljubin grob
Bjelo jez.
1806
Lučke kolibe
Debela ravan
Milinklade
Krekovi
Hrčavka
Popov Most
Sutjeska
Mrkalje
1405
Savin grob
Tjentište
1764
G.Bare
D. Bare
Sutjeska
Priboj
Perućica
Dragoš Sedlo
Suha Gora
Hadži
Suha
Mrkalj klade
Prijevor
2386
Maglić
Poli
Trnovačko jezero
ENDA
KT
a
sverzala
sverzala po putu
ica
KT
izradio
Turković Selmo
Foča
Dubrovnik
G O R A
O
V O L U J A K
M A G L I

PLANINARSKI PUT

BITOVNJA- POGORELICA-VRANICA

Planinarski put Bitovnja - Pogorelica - Vranica

Sreski planinarski savez Sarajevo, u saradnji sa planinarskim društvima „Bitovnja" iz Kreševa, «Pogorelica» iz Kiseljaka i „Vranica" iz Fojnice, uspostavio je transverzalu pod nazivom „Planinarski put Bitovnja-Pogorelica-Vranica".

Može se obići za 3 dana pješačenja, a ima 9 kontrolnih tačaka.

1. Kreševo - prostorije PD „Bitovnja"
2. Planinarski dom na Lopati
3. Trebac - lovačka kuća
4. Žestika, 1.660 m
5. Planinarska kuća na Pogorelici
6. Dernečište
7. Planinarska kuća na Prokoškom jezeru - Vranica
8. Fojnica
9. Kiseljak

Do Kreševa, odakle transverzala počinje, može se doći iz Kiseljaka, koji se nalazi na cesti Sarajevo - Travnik - Zenica, a ima direktnu vezi sa Sarajevom, Kreševo ima istorijsku i kulturnu tradiciju. Zbog svog rudnog i mineralnog bogatstva bilo je poznato još i Rimljanima, koji su u njegovoj okolici iskorištavati bakar, živu i zlato, i u srednjem vijeku nastavljeno je sa iskopavanjem rudnog blaga od strane naseljenih Sasa, a ta se je tradicija održala sve do danas.

Žig prve KT nalazi se u društvenim prostorijama PD ,.Bitovnja" u Kreševu, odakle transverzala dalje vodi kolskim putem pored groblja do sela Vranci. Markacija nas dalje vodi kroz jarugu do planinarskog doma na Lopati, gdje se nalazi druga KT - 2 i po sata hoda.

Nastavljamo markiranim putem do vrela na Trepcu. Tu napuštamo put, a zatim lijevo preko livade dolazimo do lovačke kuće lovačkog društva „Tetrijeb" iz Kreševa, KT - 3 - pola sata hoda.

Od lovačke kuće moramo se ponovo vratiti na put koji smo ostavili na vrelu i njime nastavljamo kroz bukovu šumu. Na ovom dijelu puta, a posebno prilikom uspona preko Prelova nailazimo na ostatke starog karavanskog puta, koji je ove krajeve povezivao sa Hercegovinom.

Za oko 2 sata hoda od Trepca dolazimo na padine gole Bitovnje. Koji minut prije izlaska na travnat teren odvaja se markacija udesno, gdje se ispod puta u šumi nalazi kontrolna tačka Žestika, 1.660 m; KT-4.

Transverzalni put dalje vodi travnatim grebenom prema vrhu Bitovnje Čador, 1.700 m, odakle se na sve strane pružaju prekrasni vidici, posebno

ns Bjelašnicu, Prenj i Čvrsnicu. Sa Čadora put se postepeno spušta kroz bukovu šumu prema Bukovoj ravni, a zatim vodi preko Trkulja, Piskovice, Ljeskovika i Batišta na Pašnjake Pogorelice, gdje se nalazi planinarska kuća - KT - 5 -oko 4 sata hoda od Žestike. Niže kuće nalazi se jako vrelo. Otvara se prema potrebi.

Sa Pogorelice put nastavlja prema Dernečištu KT-6. Od planinarske kuće do ovog mjesta potrebno je oko 2 i po sata hoda. Sa Dernečišta - prostrana visoravan sa lijepim pogledom na okolne planine, transverzala vodi u pravcu Luke pa ispod vrhova Štita, Tikve, a preko Derala i Vrata stiže u centralni masiv Vranice.

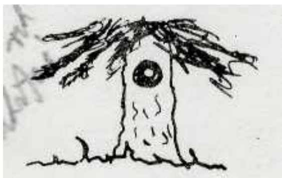
Cijelim ovim putem pružaju se nezaboravni vidici na okolne planine, a posebno na niz visokih vrhova Vranice. Na Prokoškom jezeru, glečerskog porijekla, vel. 250 x 350 m - biseru planine Vranice, izgradjena je planinarska kuća koja je u ljetnim mjesecima stalno otvorena.

Tu je i KT-7. Od Dernečišta do planinarske Kuće potrebno je oko 4 i po sata hoda.

Od planinarske kuće prema Fojnici možemo se spustiti do škole niz potok Jezernicu, koji ističe iz Prokoškog jezera, 3-4 sata hoda. Staza koja vodi niz potok Jezernicu pogodna je ljeti za vrijeme velikih žega. Otprilike na pola puta nalazi se manja lovačka kuća Jezerce, dokle je nedavno izgradjena cesta, pa je moguć pristup i vozilom. I kada smo se sputiii do škole, preostalo je do Fojnice još 6 km putem koji se pješice može preći za sat i po hoda. Fojnica je jedno od najrazvijenijih naselja ovog kraja. U fojničkom samostanu čuvaju se mnogobrojni dokumenti iz naše rane prošlosti koji imaju veliki značaj za širu istoriju Bosne i Hercegovine.

Do Fojnice postoji redovna autobuska veza iz Sarajeva preko Kiseljaka. Pečat KT-8 nalazi se u Turističkom birou u Fojnici. Od Fojnice do Kiseljaka vodi cesta dužine 21 km. Takodje u Kiseljaku u Turističkom birou nalazi se kontrolni pečat, KT-9, ali nije obavezan za transverzalu.

Kiseljak je od davnina poznato izletište Sarajlija, a posebno je poznat po mineralnoj vodi - Sarajevski kiseljak.

Daljinar

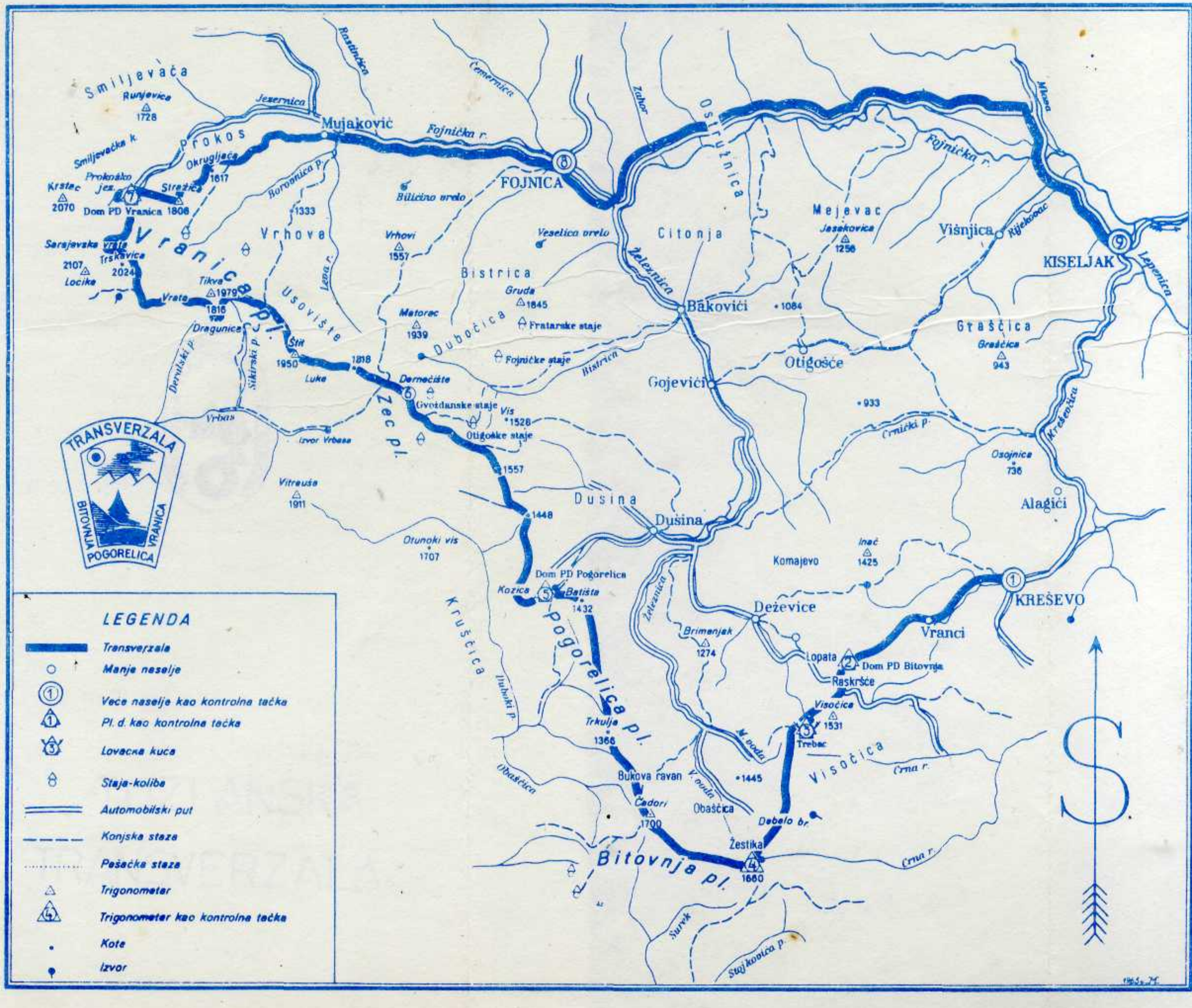
KT-1	KT-2	2.30 h
KT-2	KT3	0.30 h
KT-3	KT4	2 h
KT4	KT-5	4 h
KT-5	KT-6	2.30 h
KT-6	KT-7	4.30 h
KT-7	KT-8	3.30 h
KT-8	KT-9	cestom 21 km

Dnevnik transverzale se može poručiti kod PD »Bitovnja» u Kreševu.

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom .,Po planinama BiH„ su: Pl.dom na Lopati, u blizini transverzalnog puta je vrh Lisin, kuća na Pogorelici, u neposrednoj blizini transverzalnog puta je vrh Smiljeva kosa, kuća na Prokoškom jezeru, odakle se može popeti na vrh Nadkrstac 2.112 m, i samostan u Fojnici.

PLANINARSKA TRANSVERZALA
BITOVNJA-POGORELICA-VRANICA

TUZLANSKA TRANSVERZALA

Tuzlanska planinarska transverzala

Tuzlanska planinarska transverzala obuhvata veliko područje sjeveroistočne Bosne, izmedju rijeka Bosne, Krivaje, Drine i Save.

Tu su uglavnom planinski masivi Ozrena, Konjuha, Majevice i Javora. Transverzala ima 30 kontrolnih tačaka, a svaka donosi odredjeni broj bodova, zavisno od udaljenosti, težine pristupa, potrebe popularisanja pojedinih predjela, prirodnih rijetkosti itd.

Ukupan zbir kontrolnih tačaka iznosi 580 bodova.

Obilaznik koji sakupi najmanje 150 bodova dobiva značku Tuzlanske planinarske transverzale. Obilazak transverzale vremenski nije ograničen, a svakom obilazniku prepušteno je na volju koje će kontrolne tačke odabrati. Za dokaz predjenog puta služi dnevnik što se može poručiti kod Planinarskog društva „Konjuh" iz Tuzle, u koji obilaznik udara pečat KT (gdje postoje), lijepi fotografije ili detaljno opisuje predjeni put.

Kontrolne tačke transverzale:

KT-1	Kuća na Kraljici (Ozren)	884	m	25 bodova
KT-2	Manastir (Ozren)	295	m	10
KT-3	Kuća Vrela (Ozren)	370	in	10
KT-4	Ostravica (Ozren)	917	m	25
KT-5	Preslica (Ozren)	341	m	15
KT-6	Panjik (Ozren)	371	m	10
KT-7	Vijenac	615	rn	5
KT-S	Zelenboj (Konjuh)	1.060	m	25
KT-9	Vrh Konjuha	1.328	m	40
KT-10	Javorje (Konjuh)	1.209	m	20
KT-11	Zmajevac	1.017	m	20
KT-12	Lovnica	400	m	5
KT-13	Selo Mihailovići	680	m	20
KT-14	Osmaci	305	m	5
KT-15	Stolice (Majevica)	915	m	20
KT-16	Busija	847	m	20
KT-17	Vukosavci	380	m	10
KT-18	Jablanica (Majevica)	469	ni	10
KT-19	Medjednik	843	m	20
KT-20	Greda (Majevica)	771	m	20
KT-21	Velika Njiva (Majevica)	760	m	10
KT-22	Srebrenik	460	m	10
KT-23	Bukva (Sokol)	505	m	15
KT-24	Zečiji Vrat	1.275	m	30
KT-25	Bijela Stijena	1.190	m	15

KT-26	Sokolina	1.314 m	35	bodova
KT-27	Pjenovac	1.090 m	20	
KT-28	Strug	1.348 m	35	
KT-29	Igrišnik	1.518 m	40	
KT-30	Ljutica (Sušica)	1.243 m	35	

Transverzala je puštena u obilazak krajem 1971. godine. Uz dnevnik se dobije i detaljna skica transverzalnog puta.

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom „Po planinama BiH" su: kuća na Kraljici, kuća Vrela, vrh Javorje na Konjuhu, vrh Stolice na Majevici i lovačka kuća Bijele vode (Ljutica - Sušica). Pristupni putevi za zajedničke kontrolne tačke opisani su u transverzali ,,Po planinama BiH".

Za kontrolne tačke na Ozrenu najpodesniji pristup je od željezničke stanice Lužanjak i Sočkovac (vidi opis KT-16 i KT-J7).

Za vrh Stolice vidi opis KT-15.

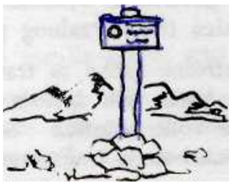
Za kontrolne tačke na Konjuhu može poslužiti opis KT-13, Javorje, odakle se može nastaviti prema vrhu Konjuha i dalje na Zeienboj sa spustom u Banoviće. Za KT Sušica (Ljutica) vidi opis KT-18.

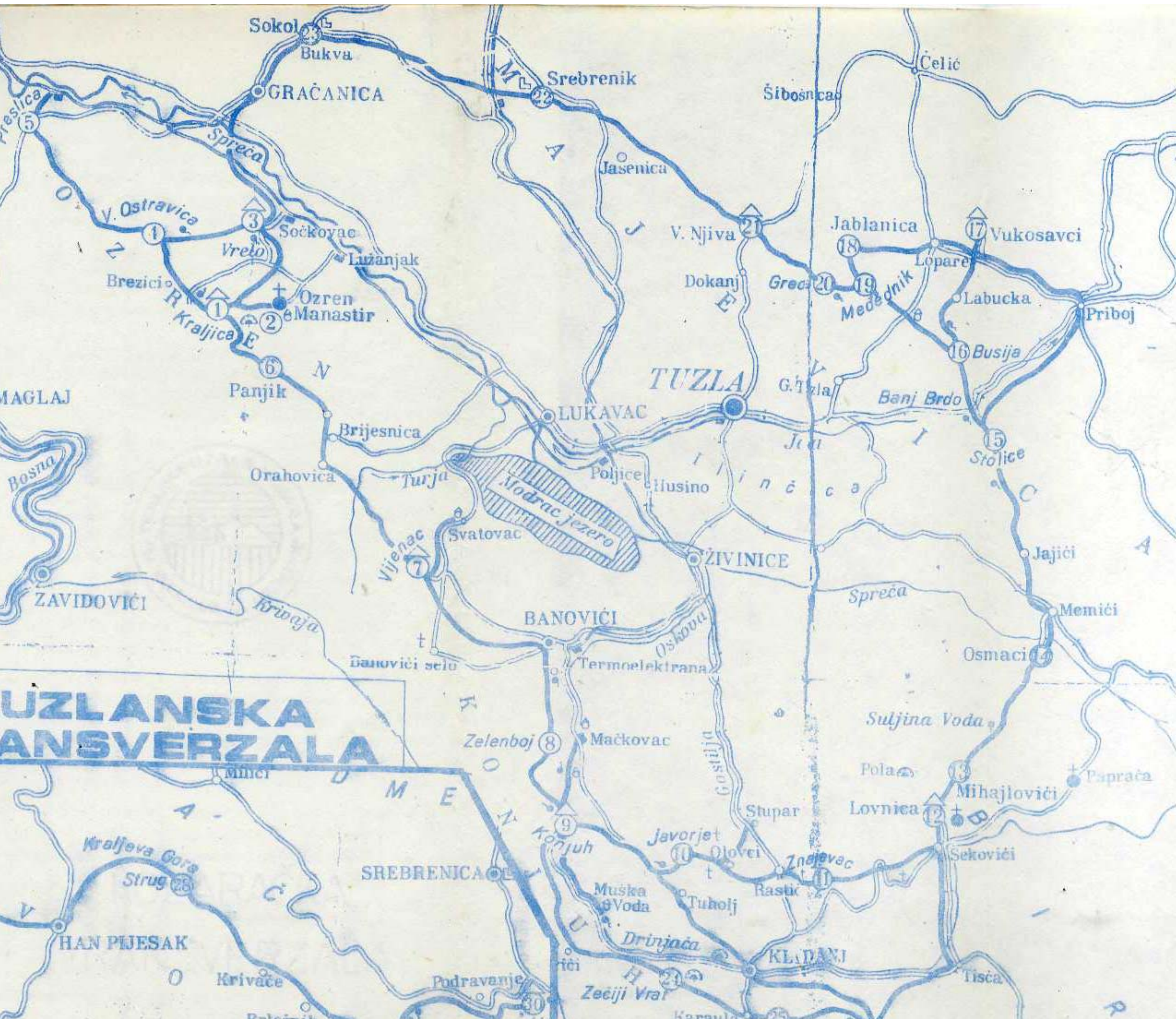
Ukoliko transverzalu obilazimo povezujući kontrolne tačke evo da-ljinara koji se nalazi u skici Tuzlanske transverzale:

Lužanjak	-	KT-2	1.30 h	KT-15	Priboj	2 h
KT-2	-	KT-1	2	Priboj	Vukosavci	1.30
Sočkovac	-	KT-3	1	KT-16	KT-17	3.30
KT-3	-	KT-4	2.30	KT-16	Površnice	2
KT-3	-	KT-1	3	Površnice	KT-19	3
KT-4	-	KT-1	2.30	KT-17	Lopare	1
ŽS S.Polje	-	KT-5	1.30	Lopare	KT-18	2
KT-5	-	KT-4	5	KT-18	KT-19	2.30
KT-1	-	KT-6	2	KT-19	KT-20	2
KT-6	-	KT-7	6	KT-20	KT-21	2
KT-7	-	Svatovac	1	KT-21	Bokanj	1.30
KT-7	-	Banovići	3	KT-21	KT-22	6
Banovići	-	KT-8	3	KT-22	Srebrenik	1.30
KT-8	-	KT-9	5	KT-22	KT-23	3.30
Termoelekt.	-	Mačkovac	2	KT-23	Gračanica	1.30
Mačkovac	-	KT-9	4	KT-9	KT-24	8
KT-9	-	KT-10	5	KT-24	Karaula	4
KT-9	-	M.voda	4	Karaula	KT-25	1.30
KT-9	-	Kladanj	7	KT-25	KT-26	3
KT-10	-	Stupari	3	KT-26	Tišća	1.30
KT-10	-	Rastić	3.30	Tišća	KT-12	3
Rastić	-	KT-11	3.30	KT-26	KT-27	3

KT-27 - Han Pijesak 3 h
H.Pijesak - KT-28 4 h
KT-28 - KT-29 6 h

KT 19 - KT-30 7 h
KT-30 - lovački dom Bijele vode
0.30 h

UZLANSKA
ANSVERZALA
Sokol
Bukva
GRAČANICA
Srebrenik
Čelić
Šibošnica
Preslica
Spreča
Jasenica
V. Ostravica
Sočkovac
Vrelo
Lužanjak
V. Njiva
Jablanica
Vukosavci
Lopare
Brezici
Ozren
Manastir
Kraljica
Dokanj
Greda
Međednik
Labucka
Priboj
Busija
Panjik
MAGLAJ
TUZLA
G. Tuzla
Banj Brdo
LUKAVAC
Brijesnica
Orahovica
Bosna
Turja
Modrac jezero
Poljice
Husino
Stolice
Svatovac
Vijenac
ŽIVINICE
Jajići
ZAVIDOVIĆI
Krivaja
Spreča
Memići
BANOVIĆI
Oskova
Banovići selo
Termoelektrana
Osmaci
Suljina Voda
Zelenboj
Mačkovac
Gostilja
Pola
Papraća
Milići
Stupar
Mihajlovići
Lovnica
Konjuh
Javorje
Olovci
Znojevac
Sekovići
Kraljeva Gora
Strug
SREBRENICA
Muška Voda
Tuholj
Rastić
Drinjača
KLADANJ
HAN PIJESAK
Krivače
Podravanje
Zečiji Vrat
Tisča
Brložnik
Karaula
Bijela Stijena
Sokolina
VLASENICA
Igrišnik
Drina
Ponijerka

KOZARAČKA TRANSVERZALA

Kozaračka transverzala

Planinarsko društvo „Klekovača" iz Prijedora uspostavilo je petu transverzalu u Bosni i Hercegovini, koja obuhvata predjele planine Kozare. Transverzala je kružnog oblika, dužine oko 90 km, a može se obići za 3 dana hoda. Ima 6 kontrolnih ta caka.

1. Dom u Kotlovači
2. Mrakovica
3. Lisina
4. Podgraci - šumarska kuća
5. Vitlovska - spomenik
6. Kozarački kamen

Transverzala počinje iz Kozarca, naselja koje je od Prijedora udaljeno 12 km, a povezano s njim stalnom lokalnom autobuskom vezom. Od Kozarca postoji takodjer cesta do Mrakovice, dužine 12 km. a u ljetnoj sezoni i autobuska veza direktno iz Prijedora.

Mogućnosti noćenja su u planinarskoj kući Kotlovača (KT-1) do koje se odvajamo lijevo od ceste Kozarac - Mrakovica, ili na Mrakovici, gdje je izgradjeno nekoliko objekata turističkog značaja.

Planinarska kuća Kotlovača otvara se preko subote i nedjelje i po potrebi. Od ove kuće put nas vodi kanjonom potoka, zatim skrećemo desno usponom i izlazimo na malu zaravan, pored seoskih kuća, a onda se preko ceste penjemo na Mrakovicu.

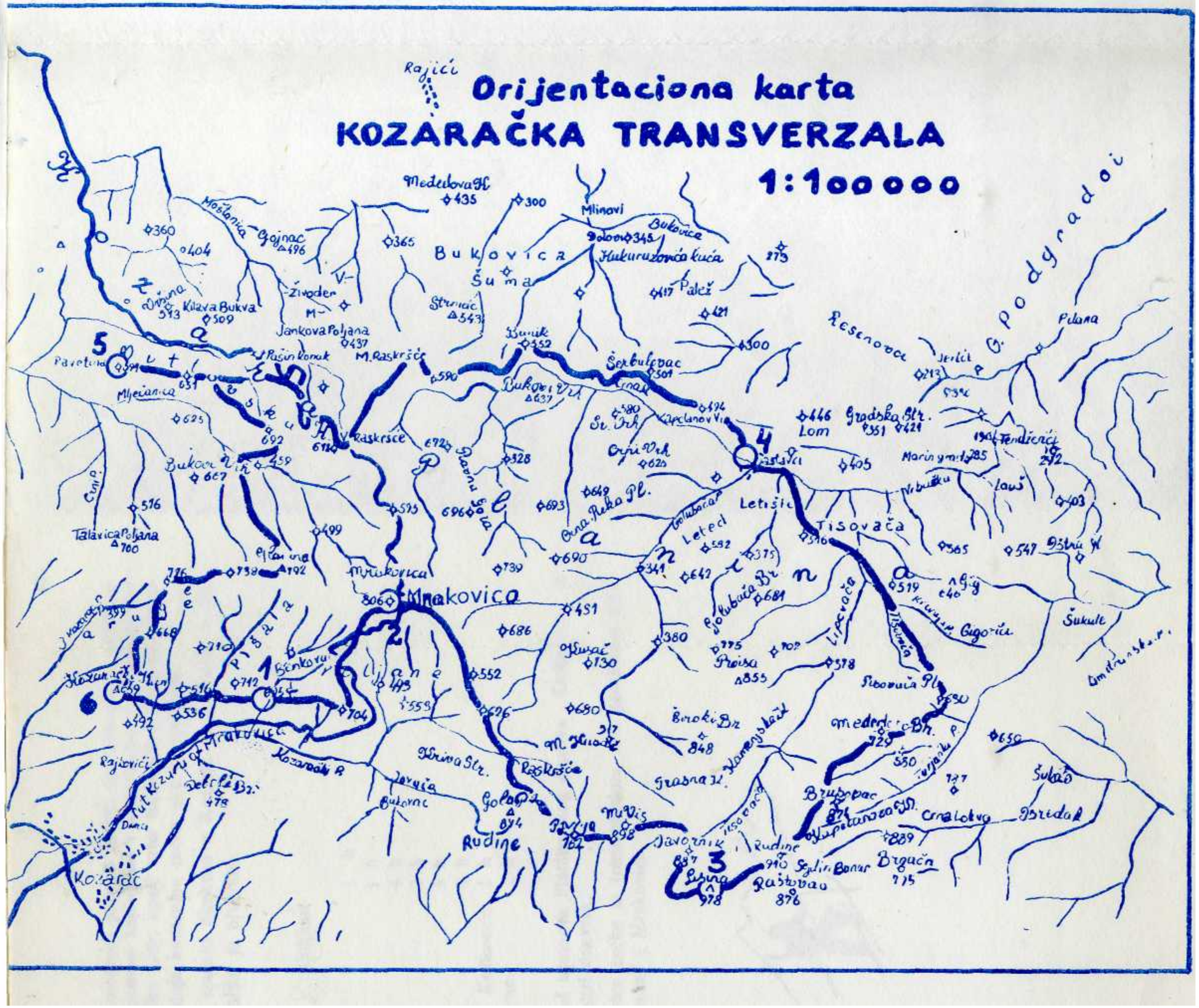
U cilju zaštite brojnih spomenika nastalih u vrijeme istorijskih borbi na planini i njenih prirodnih ljepota, godine 1967. centralni dio Kozare na površini od 3.375 ha proglašen je nacionalnim parkom.

U centru nacionalnog parka na Mrakovici izdiže se monumentalna skulptura - spomenik revoluciji, rad akademskog slikara Dušana Džamonje. Sa Mrakovice do Lisine, najvišeg vrha Kozare, 978 m, markacija vodi blago zatalasanim proplancima i kroz šumu da bi se usponom preko grebena došlo do kontrolne tačke koja se nalazi u TV releju. Mogućnost noćenja u TV releju ne postoji.

Sa Lisine se put strmo, spušta na cestu, gdje se markacija odvaja lijevo, zatim vodi do raskršća, a onda ponovo lijevo do šumarske kuće u kojoj se nalazi KT. Blizu kuće je i spomenik palim skojevakama. U šumarskoj kući se može i prenoćiti.

Odatle put nas vodi stalno kroz šumu penjući se i spuštajući da bi izašao na propalanak zvani Pašini Konaci, gdje je 1942. godine bio veliki zbjeg naroda Kozare. Put nas dalje vodi do jednog raskršća, odakle se moramo odvojiti da bismo došli do spomenika u Vitlovskoj (KT).

Tu je bila smještena bolnica koju su branili partizani i tu se desila jedna od najvećih tragedija naroda Kozare.

Orijentaciona karta
KOZARAČKA TRANSVERZALA
1:100000
Mrakovica
Kozarac

Od spomenika se moramo ponovo vratiti do raskršća, a zatim se strmo spuštamo do potoka, ponovo uspinjemo i nastavljamo markacijom prema Kozaračkom kamenu. Nešto niže, ispod vrha Kozaračkog kamena, nalazi se seoska kuća i tu je posljednja kontrolna tačka ove transverzale.

Ovdje se možemo spustiti direktno u Kozarac ili se vratiti u planinarsku kuću Kotkmča, ukoliko je otvorena.

Daljinar

Kozarac	- KT-1	2 h
KT-1	- KT-2	1 h
KT-2	- KT-3	4 h
KT-3	- KT-4	3 h
KT-4	- KT-5	5 h
KT-5	- KT4	4 h
KT-6	- KT - Kotlovača	1 h
KT-6	- Kozarac	2 h

Transverzala je pod upravom Planinarskog društva „Klekovača" iz Prijedora, gdje se može poručiti dnevnik.

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom «Po planinama BIH» su: Planinarska kuća „Kotlovača" i Mrakovica.

Hercegovačka planinarska transverzala

Radi upoznavanja prirodnih ljepota hercegovačkih planina Planinarsko društvo ,,Prenj" iz Mostara u zajednici sa ostalim planinarskim društvima sa područja Hercegovine privodi kraju poslove oko uspostavljanja planinarske transverzale koja će prolaziti kroz najljepše predjele Veleža, Prenja, Čvrsnice i Čabulje. Transverzala će povezati četiri najljepše hercegovačke planine, koje su oko grada Mostara formirale prekrasan planinski vijenac. Hercegovačka planinarska transverzala prolazi kroz prostrane zelene planinske pašnjake, guste bukove i četinarske šume, povezuje Boračko i Blidinje jezero, penje se na mnogobrojne vrletne grebene i vrhove preko 2000'm sa kojih se pružaju prekrasni vidici.

Transverzala je podijeljena u tri etape: *

1. Mostar - Brasina - Rujište - Bijele vode - Boračko jezero.

Ovaj dio puta dijeli se u tri dionice, a može se preći za 3 dana hoda.

2. Boračko jezero - Borašnica - Jezerce - Zelena glava – Lupoglav - Diva Grabovica.

I ova etapa dijeli se u tri dionice, a može se obići za tri dana hoda.

3. Diva Grabovica - Vilinac Blidinje jezero - Velika Vlajna - Mostar.

Ova etapa dijeli se u četiri dionice, a može se obići za 4 dana hoda.

Hercegovačka planinarska transverzala može se obići za 10 dana pješačenja, pa je prema tome. možemo podijeliti u 10 dionica.

I. dionica - 6 sati hoda

Od Mostara se penjemo uz padine Veleža tipičnim hercegovačkim kamenjarom do Velikog kuka, odakle se pruža izvanredan pogled na Mostar. Put dalje vodi kroz selo Dobrić. U nastavku puta prema Brasini nalazi se ploča planinarki Veri Šipek, koja je poginula 25.10.1969. godine.

Od Poljica do Brasine put nas vodi zimskom markacijom.

Do Brasine (kota 1.897 m, gdje je izgradjen TV relej), može se doći cestom iz Mostara, a takodje i sa odvojka ceste Mostar - Nevesinje.

II dionica - 6 sati hoda

Od Brasine nastavljamo kroz klekovinu, grebenom, sa kojeg se pružaju prostrani vidici. Prolazimo kroz bukovu i četinarsku šumu. Od Velikog i Malog Pločna do Orlinke prostiru se izvanredni pejsaži. Od Orlinke prema Rujištu su Karabegove kolibe kod kojih postoji čatrnja.

Penjući se kroz bukovu šumu izlazimo na vrh na kom se nalazi Hercegovo vrelo - izvor hladne pitke vode, a zatim preko Golih glavica stižemo na Rujište, gdje se nalazi planinarski dom, stalno otvoren.

III dionica - 5-6 sati hoda

Sa Rujišta put nas vodi kroz Vilin klanac do planinarske kuće Bijele vode, 1.450 m, oko 2 sata hoda. Markacija nas dalje vodi na Prijevorac, i dalje do lovačke kuće na Crnom polju, a zatim se kroz Boračku Dragu spuštamo do Boračkog jezera. Boračko jezero je poznato izletište i do njega vodi cesta iz Konjica, 21 km. U ljetnoj sezoni postoji direktna autobuska veza Konjic-Boračko jezero.

IV dionica - 10 sati hoda

Od Boračkog jezera transverzala vodi preko Borašnice, djelimično pošumljene, te proplancima i livadama. Na ovom putu Zubac je najinteresantnije uzvisenje. Nastavljamo prema Osobcu, odakle se pruža divan pogled na Crno polje, Konjičku Bijelu, Boračko jezero, Bjelašnicu, Velež itd.

S Osobca dolazimo do Zupčevog vrela u Vlasnom dolu. Tu se nalaze napušteni katuni. Lijevi put vodi za Bijele vode, a desno, transverzala za planinarsku kuću „Jezerce" 1.650 m na Prenju. Uobičajeni prilaz ovoj kući je iz Konjica, za oko 5-6 sati hoda.

V dionica - 8-9 sati hoda

Od kuće „Jezerce" moramo se popeti na najviši vrh Prenja, Zelena glava, 2.123 m, a zatim nas transverzala vodi u pravcu Crnoglava i dalje prema vrhu Lupoglav, jednom od najmarkantnijih i najudaljenijih vrhova od kuće „Jezerce". Sa vrha Lupoglava, 2.102 m pružaju se nezaboravni vidici. Sa vrha se spuštamo na Lučine, gdje se nalaze katuni pastira stočara iz Ravni, a zapadno ostaje uvala Barni do. Tu su sahranjena dva poginula planinara: Ilija Džiber i Mlorad Stepanović koji su nastradali od lavina 14.2.1970.godine, prilikom prvog zimskog uspona na Lupoglav. S njima je nastradao i Zijo Jajafović čije je tijelo sahranjeno u Sarajevu.

VI dionica - 6-7 sati hoda

Markacija nas dalje vodi na Veliki Prenj. Put prolazi preko kraške goleti uz ambise. Kod katuna na Glogovu gdje nas put dalje vodi nalazi se vrtača ispunjena vodom. Iz lovačke kolibe „Glogovo", lijep je pogled na bližu okolinu. Transverzala dalje vodi do želj.stanice Gornja Grabovica, pa ispod vijadukta lovačkoj kući Diva Grabovica.

VII dionica - 6-7 sati hoda

Put nas dalje vodi do lovačke kuće Tisovica, a zatim serpentinama, uz Strmenicu, te pored Hajdučkih vrata (velika šuplja stijena), meta planinara koji se bave fotografijom Put se dalje lagano spušta u pravcu zapada, a zatim nastavlja jugozapadno i prolazi sjeverno od kote 1.863 m. Markantna piramida na sedlu najbolji nam je orijentir, jer smo izlaskom na sedlo za koji minut u planinarskoj kući Vilinac, 1.921 m.

VIII dionica - 4-5 sati hoda

Od planinarske kuće Vilinac put vodi izravno na Blidinje jezero. U ranijoj varijanti bio je predvidjen i najveći vrh Čvrsnice, Pločno, 2.228 m, ali se iz objektivnih razloga od toga moralo odustati. Na ovom dijelu puta uživamo u prekrasnim pogledima na Vran i Čabulju. Ova dionica završava na Barzanjama, gdje se nalaze kolibe porodica Karačić, Naletinić i Ljubić.

IX dionica - 6 sati hoda

Od Barzanja transverzala vodi grebenom ispod Ravnih poljana i kote Spasova kuka, 1.489 m prema Čabulji. Preko Ošljara idemo pašnjacima rijetko pošumljenim do katuna u Dolovima pod Vanjačom.

X dionica - 6-7 sati hoda

Od Dolova pod Vanjačom transverzala vodi na vrh Čabulje, Velika Vlasulja 1.780 m, posjednja kontrolna tačka na našem putu. Preostalo je da se spustimo u Bogodol, odakle ima cestom 21 km do Mostara ili da markiranom stazom podjemo u selo Vrdi, odakle takodje vodi cesta do Drežnice Stare.

Kontrolne tačke

1. Prostorije PD „Prenj" u Mostaru, 99 m
2. Brasina - TV relej, 1.897 m
3. Orlinka, 1.765 m
4. Planinarski dom na Rujištu, 1.050 ni
5. Planinarska kuća Bijele vode, 1.450 m
6. Boračko jezero, 402 m
7. Borašnica, 1.887 m
8. Osobac, 1.026 m
9. Planinarska kuća na Jezercu, 1.650 m
10. Zelena glava, 2.123 m
11. Lupoglav, 2.102 m
12. Veliki Prenj, 1.916 m
13. Planinarska kuća na Vilincu, 1.921 m (V.Vilinac, 2.116 m)
14. Velika Vlajna, 1.780 m

Pored pomenutih kontrolnih tačaka gdje će se nalaziti pečati, predvidjeno je i nekoliko medjutačaka, koje će se dokazivati isključivo fotografijom:

1 a) Spomenik planinarki Veri Šipek
2 a) Prijevorac
5 a) Lovačka kuća Crno polje
12 a) Glogovo - lovačka kuća
12 b) Grabovica - žlijeb
12 c) Lovačka kuća Tise
13 a) Barzanja (Blidinje jezero)
13 b) Rosne poljane

Hercegovačka planinarska transverzala spada u red težih transverzala u Bosni i Hercegovini. Obilazak trase je naporan i zahtijeva od učesnika zdrav organizam i dobru kondiciju, a posebno i snalaženje u visokim planinama. Zato njena značka predstavlja veliko priznanje obilaznlku za trud i napor koji je uložio da bi istu osvojio.

Transverzala je u završnoj fazi, a kako se očekuje biće puštena u obilazak 1975. godine. Sve eventualne promjene biće sadržane u dnevniku transverzale, pa je ovaj opis (uzet iz knjige „Planine Prenj i Čvrsnica sa Boračkim jezerom" autora Dr Ljube J.Mihića) samo informativnog karaktera. Transverzala je na sekcijama: Mostar, Nevesinje, Konjic, Prozor, razmjere 1:100.000.

Zajedničke kontrolne tačke sa transverzalom „Po planinama Bosne i Hercegovine" sa; Brasina (TV reiej), pl.dom na Rujištu, pi.kuća Bijele vode, Boračko jezero, pl. kuća na Jezercu, Zelena glava, Barni do, Diva Grabovica (gornja lovačka kuća), pl.kuća na Vilincu, Blidinje jezero i vrh Velika Vlajna. Pored pomenutih u samom Mostaru su 4 KT transverzale „Po planinama BH" što je naznačeno u opisu ove transverzale.

OSTALE TRANSVERZALE U JUGOSLAVIJI

TRANSVERZALE U SLOVENIJI

1. Slovenska planinska transverzala br. 1

U Sloveniji je dosad pušteno u obilazak 15 planinarskih transverzala. Prvo je uspostavljena Slovenska planinska transverzala br. 1. (Maribor-Koper) Cijeli put iznosi 230 sati pješačenja, a može se preći za mjesec dana ukoliko prelazimo po 8 sati dnevno. Za ovu transverzalu izdato je preko 1.000 značaka, a iz štampe je izašlo i treće izdanje vodiča «Po slovenskih gorah» u kome se nalazi i opis KT dopune Slovenske transverzale br. 1. Transverzalom rukovodi Planinarski savez Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9

2. Dopuna Slovenske planinske transverzale br. 1

Sredinom 196. godine došlo je do proširenja Slovenske planinske transverzale br. 1. Trasa je ostala ista, ali je uvedena dopuna u kontrolnim tačkama, s tim što treba obići 17 obaveznih KT, a date su i 44 KT po izbora. Od njih treba izabrati 20, od čega 10 KT treba da budu vrhovi iznad 1.000 m. Za dopunu se izdaje posebna značka, ali je uslov i obilazak transverzale br. 1. Može se obići za oko 25 dana, ovisno o tome koje se KT odaberu po izboru. Transverzalom takodje rukovodi Planinarski savez Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9.

3. Zasavska planinska pol

Godine 1958. došlo je do uspostavljanja transverzale Zasavska planinska pot. Zasav|e nazivamo u Sloveniji područje od Ljubljane do granice Hrvatske. Na ovom području djeluje nekoliko planinarskih društava, pa ovom transverzalom i rukovodi Koordinacioni odbor zasavskih planinarskih društava, Zagorje ob Savi. Ova transverzala ima 14 KT, a može se obići za 6-7 dana

4. Gorenjska partizanska pot

Godine 1964. PD „Kranj" pustilo je u obilazak transverzalu Gorenjska partizanska pot dužine preko 500 km. Ova transverzala ima veliki broj KT istovjetnih sa Slovenskom transverzalom br. 1 pa ih je moguće uporedo obilaziti. Ima 48 kontrolnih tačaka, a može se obići za oko 15 dana hoda. Transverzalom rukovodi PD „Kranj" u Kranju.

5. Ljubljanska mladinska krožna pot

Godine 1965. uspostavljena je Ljubljanska mladinska krožna pot. Inicijator i realizator ove transverzale je omladinski odsjek PD „Ljubljana-matica", a namjenjena je prvenstveno omladini. Duga je oko 150 km, a može se obići za 6-7 dana hoda. Ima 20 KT u krugu oko Ljubljane.

Transverzalom rukovodi PD „Ljubljana-matica" Ljubljana, Miklošićeva cesta 17.

6. Trdinova pot

Planinsko i turističko društvo iz Novog Mesta uspostavili su 1967. godine transverzalu pod nazivom „Trdinova pot". Prolazi najljepšim predjelima Dolenjske Krajine, a jednim dijelom vodi i karlovačkom transverzalom. Ima 12 KT, a može se obići za 5-6 dana hoda.

Transverzalom rukovodi PD „Novo Mesto" ili Turistički savez u Novom Mestu.

7. Koroška planinska mladinska transverzala

Godine 1968. puštena je u obilazak Koroška planinska mladinska transverzala. Put polazi od Ribnice na Pohorju, a zatim od Ribniške kuće do skloništa Grohat vodi skoro uporedo sa Slovenskom transverzalom br.l, gdje se razilaze. Transverzala br. 1 vodi na Kamniške Alpe, a Koroška produžava na Peču i završava u Ravne na Koroškem.

Ima 21 KT, a može se obići za 5-6 dana hoda. Dnevnik se može naručiti kod PD ,,Ravne", Ravne na Koroškem.

8. Štajersko-zagorska krožna pot

Godine 1968. puštena je u obilazak i Štajersko-zagorska krožna pot. Kao što i sam naziv kože, transverzala vodi po romantičnim predjelima Štajerske i Hrvatskog zagorja. To je ustvari mala bratska transverzala koja se može obići za 5-6 dana hoda. Ima 12 KT, a dnevnik se može naručiti kod PD „Rogaška Slatina", Rogaška Slatina.

9. Pot čez Kozjak

Proslavljajući 50 godina rada PD „Maribor-matica" pustilo je u obilazak transverzalu Pot čez Kozjak (Maribor-Dravograd) 25. maja 1969. godine. Kozjak je gorje koje se proteže sjeverno od Drave izmedju Maribora i Dravograda. Transverzala ima 15 KT, a može se obići za 4-5 dana hoda. Za njen obilazak potrebna je i pogranična dozvola.

Transverzalom rukovodi PD „Maribor-matica" Maribor, ulica Vita Krajgera br.2 gdje se može naručiti dnevnik i mali vodič po transverzali.

10. Transverzala kurirjev in vezistov NOV Slovenije

Otvorenje transverzale kurirjev in vezistov NOV Slovenije bilo je 13. juna 1969. godine. Transverzala se može obići za oko 25 dana hoda, a duga je oko 7S0 km. Polazi od Gančana u Pomurju do Slavnika. Ima 88 kontrolnih tačaka, a podijeljena je na 4 dijela. Pioniri i omladina do 18 godina starosti dobijaju za svaki dio po jednu značku, a kad završe cijelu transverzalu dobijaju i značku koja se izdaje i ostalim planinarima starijim od 18 godina. Dnevnik i vodič može se naručiti kod PD ,,PTT" Ljubljana, Cigaletova 15. Ova transverzala ima veliki broj zajedničkih tačaka sa Slovenskom transverzalom br.1 i ostalim transverzalama Slovenije.

11. Pomurska pot

Planinarsko društvo „Murska Sobota" uspostavilo je transverzalu pod nazivom Pomurska pot. Transverzala je kružnog oblika oko Murske Sobote, a može se obići za 6-7 dana hoda. Ima 32 kontrolne tačke. Pod upravom je PD „Murska Sobota", Miirska Sobota,

12. Savinjska krožna pot

Planinarsko društvo „Zabukovica" pustilo je u obilazak 1972. godine transverzalu pod nazivom Savinjska krožna pot. Transverzala ima 26 kontrolnih tačaka, a može se obići za 6-8 dana hoda (50 sati). Dnevnik i mali vodič može se naručiti kod PD „Zabukovica" pošta Grize.

13. Loška planinska pot

Godine 1973. PD „Škofja Loka" pustilo je u obilazak transverzalu „Loška planinska pot". Transverzala obilazi predjele oko Škofje Loke, a ima priličan broj KT sa transverzalom Gorenjska partizanska pot.

Transverzala se može obići za oko 8 dana pješačenja, a ima 32 kontrolne tačke. Transverzalom rukovodi PD „Škoija Loka" gdje se može naručiti dnevnik uz koji se dobije i mali vodič sa opisom puta.

14. Badjurova krožna pot

Godine 1974. PD „Litija" uspostavilo je transverzalu Badjurova kožna pot. Transverzala obilazi predjele Zasavlja u krugu oko litije. Jednim dijelom vodi uporedo sa transverzalom Zasavska planinska pot. Ima 18 kontrolnih tačaka, a može se obići za 3-4 dana hoda.

Dnevnik i vodič mogu se naručiti kod PD „Litija", Litija.

15. Pot prijateljstva

Na kraju da pomenemo još transverzalu pod nazivom Pot prijateljstva koju su uspostavili: Planinarski savez Slovenije, Club Alpino Italiano i Österreichscher Alpenverein. Transverzala ima 30 KT a to su isključivo vrhovi, 10 u Sloveniji, 10 u Italiji i 10 u Austriji.

Osam vrhova transverzale „Pot prijateljstva" istovremeno su i KT Slovenske transverzale br. 1 pa ih planinari mogu uporedo obilaziti. Pečati se razlikuju, tj. uvedeni su posebni pečati za transverzalu Pot prijateljstva, dok su u Austriji i Italiji uobičajeni pečati vrhova. Vrhovi u Sloveniji: Grintavec 2558 m, Ojstrica 2349 m, Storžič 2134 n>, Jalovec 2643 m, Bavški Grintavec 2344m, Prisojnik 2547 m, Škrlatica 2738 m, Triglav 2863 m, Krn 2245 m, Ratitovec 1666 m.

Vrhovi u Austriji: Spitzegel 2118 m, Reisskofei 2371 m, Hochstadl 2680 m, Petzeck 3283 m Grossglockner 3797 m, Sonnblick 3106 m, Sauleck 3085 m, Hafner 3076 m, Konigstuhl 2331 m, Klomnock 2326 m.

Vrhovi u Italiji: Jof di Miezegnot 2087 m, Jof di Montasio 2753 m, Jof Fu-art 2666 m, Monte Canin 2587 m, Creta Grauzaria 2066 m, Monte Cavallo 2239 m, Monte Zermula 2145 m, Creta Forata 2463 m, Monte Peralba 2693 m, Monte Coglians 2780 m.

Planinari se mogu opredjeliti za obilazak po 5 ili 10 vrhova u svakoj zemlji. Postoje naime, dvije značke za po 5 i 10 vrhova.

Planinari koji obidju svih 30 vrhova dobivaju i posebnu diplomu. Dnevnik ove transverzale može se naručiti kod Planinarskog saveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvoržakova 9.

16. Šaleška planinska pot

Krajem 1974. godine PD „Velenje" pustilo je u obilazak transverzalu pod nazivom „Šaleška planinska pot". Ovaj planinarski put počinje i završava u Velenju, ima 21 kontrolnu tačku, a može se obići za oko 30 sati hoda. Transverzalom rukovodi Planinarsko društvo „Velenje", Velenje.

TRANSVERZALE U SRBIJI

1. Fruškogorska transverzala

Vojvodina je isključivo ravničarski kraj. Ali, zahvaljujući Fruškoj gori planinarstvo je tu dobro razvijeno. Najveći vrh Fruške gore je Crveni Čot (539 m) po kome nosi naziv i planinarsko društvo u Petrovaradinu. Ovo društvo je planinarskom transverzalom povezalo najinteresantnije predjele Fraške gore, pa je tako puštena u obilazak 1956. godine prva transverzala u Srbiji. Ima 14 KT. Planinarski savez Vojvodine preuzeo je 1964. godine daljnju brigu oko održavanja transverzalnog puta, i nešto izmijenio trasu. Sada ima 24 KT, a može se obići za 4 dana hoda. Izmjenjen je dnevnik, a takodje i značka. Transverzalom rukovodi Planinarsko-smučarski savez Vojvodine, Novi Sad, Masarikova 1.

2. Ustanička transverzala

Godine, 1958. dolazi do osnivanja Ustaničke transverzale koja prelazi preko šumadijskih, valjevskih i podrinjskih planina. Počinje od Avale, a završava u Loznici. Duga je oko 400 km, a za njen obilazak potrebno je 12 -15 dana hoda. Ima 44 kontrolne tačke koje se nalaze u planinarskim domovima i kod domaćina po selima. Transverzala je pod upravom Planinarskog saveza Srbije, Beograd, Dobrinjska 11.

3. Prokletijska transverzala

Godine 1959. puštena je u obilazak Prokletijska transverzala koja se može obići za 10 dana. To je svakako najljepša transverzala Srbije, al je vrlo slabo propagirana. Do danas nije uspostavljena ni značka ove transverzale, pa je i to uzrok da se planinari radije odlučuju za obilazak drugih transverzala. Ima 24 KT.

Transverzalom rukovodi PD „Djerovica", Peć, Lole Ribara 2.

Kod Istog naslova može se naručiti i karta Prokletija Štampana a 8 boja, razmjere 1:75.000

4. Homoljska transverzala

Na terenu Homoljskih planina i Beljanice s početkom u Kučevu i sa završetkom u Žagubici, u dužini oko 120 km, Planinarsko-smučarsko društvo „Vukan" iz Požarevca markiralo je 1961. godine planinarski put pod nazivom Homoljska transverzala. Trasa transverzale vodi piitevima i stazama kojima je prolazio partizanski odred Veljko Dugošević. Može sa obići u 4 dnevne etape, a ima 14 KT.

Transverzalom rukovodi Planinarsko-smučarsko društvo „Vukan", Požaievac, gdje se može naručiti-dnevnik uz koji se dobije opširna uputa za obflazak.

5. Planinarski put na Tari

Planinarsko društvo „Slavlja" iz Beograda uspostavio je 1964. godine Kružni planinarski put na Tari koji se može obići za oko 18 sati pješačenja. Počinje i završava kod planinarske kuće na Kaludjerskim barama (1.055 ni). Značka za ovu transverzalu me postoji, ali se poslije obilaska dodjeljuje diploma vel. 13x18 cm. Ima 7 kontrolnih točaka. Planinarskim putem rukovodi Planinarsko-smučarsko društvo „Slavija", Beograd, Zmaja od Noćaja 9/IV.

6. Kukavička transverzala

S ciljem upoznavanja planine Kukavice, PSD „Lukavica" otvorilo je 9. maja 1975. godine Malo i Veliku Kukavičku transverzalu. Staza prolazi najljep-ši« predjelima Kukavice sa više obilježja iz NOB-a, kao i kroz Skobaljić grad. Velika transverzala se može obići za dva dana hoda - noćenje u planinarskom domu „Preko voda" 1.270 m stalno otvoren, dok je Mala transverzala predvidjena sa jednodnevni obilazak. Nakon obilaska dobija se prigodna diploma. Transverzala je pod upravom PSD „Kukavica" dom Partizana, 16.000 Leskovac.

7. Kosovska transverzala

Dana, 25.maja 1975. puštena je u obilazak dugo pripremana „Kosovska transverzala" koja obuhvata najviše vrlhove Prokletija, Šar planine i Kopaonika na području Kosova. Medjutim, dnevnici i značka još nisu izradjeni. Organizator Pokrajinski pl. savez Kosova želio je da iskoristi dolazak velikog broja planinara na ovogodišnji Pohod mladosti, pa je tom prilikom svečano otvorena i transverzala. Svim učesnicima pohoda biće priznati vrhovi koje su tom prilikom osvojili.

8. Transverzala „Boško Buha" (Srbija-Crna Gora-područje San džaka)

Trasa transverzale Boško Buha duga je oko 150 km. Ima 18 kontrolnih tačaka. Počinje u Prijepolju na teritoriji Srbije, a završava u Žabljaku ispod Durmitora, na teritoriji Crne Gore, Transverzalu je osnovao Savez organizacija za fizičku kulturu - planinarska društva Pljevlja i Prijepolje u zajednici sa savezom omladine tih krajeva 1969.god. Dnevnik se može dobiti kod SOFK-e Pijevlja,Trg 13. jula.

MLADIMA

Ako upoznamo ćudi planine, ako se trudimo da svakog dana otkrijemo novu tajnu prirode, ako savladamo tehniku penjanja, ako znamo odabrati pravu opremu, stalno održavamo svoju kondiciju, znamo ocijeniti kada se treba povući - onda je planinarstvo uživanje i sigurno jedna od najljepših i najsvrsishodnijih ljudskih sportsko-rekreativnih aktivnosti. Ako pak ne posjedujemo te osobine, onda je planinarstvo mučenje.

Drage mlade planinarske i planinari! Zar ima išta ljepše nego svoje slobodno vrijeme provoditi u prirodi. Kretati se prekrasnim cvjetnim planinskim pašnjacima, ili uživati u sjeni stoljetnih stabala hodajući po beskrajnim šumskim stazama. Kakva je tek draž i neizmjerno zadovoljstvo kada slavimo pobjedu nad osvojenim planinskim vrhuncem, ili kada snagom svojih mišica, vještinom i znanjem savladjujemo strme litice. A sigurno da i najvještijem pje.isii.ku nedostaju riječi da opiše duboke doživljaje kada osvajamo planinu zimi, kad svojim smučkama brazdamo nepregledna snježna planinska prostranstva. Planinarstvo predstavlja stalnu, tešku beskompromisnu ali poštenu borbu čovjeka sa prirodom, borbu u kojoj čovjek potvrđuje sebe i svoje snage postajući svog protivnika.

Međutim, treba voditi računa o tome da upravo tada, kada nam priroda pruža najviše čari, u njoj se kriju i veće opasnosti. Da, priroda nam može pružiti mnogo zadovoljstava. Planina nas može nagraditi, ali i kazniti za drskost. Stoga je potrebno da upoznamo opasnosti u planini i naučimo se od njih i sačuvati. Priroda je veliki učitelj, a mi njeni vječni učenici. Zato, da bi naš odlazak u planinu bio što ljepši, da bismo se uvijek zadovoljni vratili svojim kućama, treba poštovati odredjena pravila ponašanja u planini. Moramo naučiti da ne činimo greške koje mogu imati neželjene posljedice. Stoga nastojte zapamtiti preporuke koje su date u nastavku. Obilazeći kontrolne tačke planinarske transverzale po planinama BiH možete doći u priliku u kojoj će vam ova uputstva pomoći. U tim uputstvima sažeto je znanje mnogih planinara. Oni su to znanje sticali vlastitim iskustvom. Medju njima se svakako ističu članovi Gorske siužbe spašavanja koji su spremni u svako doba dana i noći, bez obzira na vrijeme, priskočiti u pomoć nevoljniku u planini.

Ono što je potrebno znati i učiniti prije nego podješ na planinu

- Budi član planinarske organizacije, na taj način ćeš mnogo naučiti.
- Čim ti se ukaže prilika, uključi se u planinarski tečaj, tečaj čitanja karata i dr.
- I na kraće izlete nastoj da ideš sa iskusnijim od sebe. Već tada počni učiti.
- Potrebno je da pravovremeno nabaviš osnovnu ličnu opremu, vjetrovku, hlače, dokoljenice, džemper, cipele, vunenu kapu, rukavice, bateriju, naprtnjaču, kabanicu, čuturu *za* vodu itd. A cepin, dereze i uže su korisna nadopuna,,
- Pročitaj što više planinarske literature, vodiče, priručnike i sl.
- Prije nego pođješ na namjeravanu turu ili izlet, pročitaj posljednji meteorološki izvještaj (ili ga slušaj preko radija ili TV). Ako nastupa loše vrijeme, odus-tani od namjeravanog težeg izleta. Nevrijeme je najčešći uzrok nesreće. Dobro je uza se imati tranzistor.
- Ukoliko nemaš kondicije, ne poduzimaj duže ture i izlete.
- Dok se stekneš veće iskustvo, uvijek se drži označenih planinarskih puteva i staza, Nastoj da što bolje naučiš služiti se kartom i busolom.
- Prije polaska na ture i izlet, posebno u kraj koji ti nije dobro poznat, potrebno je da saznaš što više podataka: raspitivanjem kod iskusnijih, i kod poznavalaca tog terena, eventualno čitanjem postojećih opisa i si.
- Svakako se pretplati na planinarsko glasilo, jer ćeš čitajući mnogo naučiti („Naše planine", „Planinski vestnik" i dr.).

Šta treba znati i kako se treba ponašati kad se nalazimo na planini

- Kada krećeš u većoj ili manjoj grupi, vodi računa da tempo hodanja bude ujednačen i podešen prema najslabijem u grupi. Ne odmaraj se često. Nikad ne polazi brzo već prvo lagane, a kasnije možeš nešto ubrzati.
- Izbjegavaj kretanje noću i po magli. Ako već moraš onda uz dobru svjetiljku, opremljen kartom i busolom.
- Dobrom odjećom zaštiti se od vjetra, a za to koristi i oblik terena. Jak vjetar pri niskim temperaturama, veoma brzo odnosi tjelesnu toplotu. Umoran i netreniran organizam podliježe podhlađivanju, glavnom uzroku, smrzavanja.
- Zimi, poslije velikih sniježnih padavina (debljina snijega iznad 30 em) ne treba se kretati po terenima gdje postoji opasnost od sniježnih lavina (na nagibima većim od 20 steperii) prva 24 sata.
- Za vrijeme kretanja kroz planinu ne viči i ne buči. To nije kulturno, a može biti i opasno. Pored tog može ti se pružiti prilika da, zahvaljujući svom ti hom kretanju vidiš mnogu šumsku životinju.
- Uspone a planini započinji rano ujutro, a za vrijeme podnevne žege planiraj odmor u hladu.
- Ako si u magli, noću ili nekoj drugoj prilici, izgubio označeni planinarski put,

ne podliježi panici već se obavezno vrati nazad i potraži izgubljenu planinarsku oznaku. Izgubljenu stazu traži uvijek sistematski održavajući stalno kontakt sa članovima grupe. Ne dozvoli individualne akcije.

- Ako si zalutao i moraš proboraviti noć vani, svakako odmah pristupi izradi skloništa ili kako to planinari kažu „bivaka". Zapamti! Osnovni princip je da se zaštitiš od spoljne temperature. Samo od sklanjanja u zavjetrinu nema mnogo koristi. Ako je zima, napravi kućicu od snijega - „iglu" ili rupu u snijegu. Ako je snijeg prhak nabijaj ga rukama i nogama. Možeš se dobro poslužiti poklopcem od provijant-doze. Ako si dobro sagradio svoj bivak i zatvorio sve otvore (osim otvora za ventilaciju) već samo svojom tjelesnom temperaturom podići ćeš unutarnju temperaturu iznad nule. Uz primjenu samo jedne goruće svijeće rezultat će biti daleko bolji. Za ljeto važe ista pravila. Za izgradnju bivaka upotrijebi kamen, grane, šatorsko krilo, vjetrovke, busene trave i dr. Kad završiš bivak, presvući se u suho donje rublje. Zapamti i to! Svoj bivak ne izgradjuj na livadama u udolinama (inverzija hladnog zraka), rubu šume (radi groma), grebenima.
- Ne loži vatru u šumi i ne pravi lomače. Ako je ipak neophodno, onda napravi propisno ognjište. Poslije napuštanja logora dobro i savjesno ugasi i najmanji ostatak vatre.
- Ne trgaj planinsko cvijeće, ono je ukras prirode. Bezobzirnim branjem nestale su mnoge vrste planinskog cvijeća. Poslije odmora ili dužeg zadržavanja na jednom mjestu, ne bacaj otpatke svugdje okolo. Sakupi sve ostatke jela i ambalaže i skloni ih u jamu, grm i si. Nastoj da na bilo kakav način učestvuješ u zaštiti čovjekove okoline.
- U susretu sa mještanima - planinskim stanovnicima, budi učtiv i prijazan. Budi druželjubiv, a za pružene usluge oduži se prikladnim darom.
- Krećući se planinskim stazama uklanjaj napadalo kamenje, grane i sl. Popravljaj putokaze i markacije.
- Kada đodješ u planinarski objekat, poštuj kućni red. Svaki domaćin kuće ili dežurni biće ti zahvalan ako mu pomogneš. Planinarske kuće i skloništa prije napuštanja očisti, operi sudje, pripremi sitna drva za potpalu. Višak hrane (konzervirane) ostavi budućim posjetiocima.
- Kad god odlaziš iz planinarskog objekta, obavezno *se* upiši u knjigu posjetitelja i tačno naznači pravac i cilj svog kretanja.
- Ne pij vodu sumnjive kvalitete. U tom slučaju prije upotrebe prokuhati. Na cisternama u kraškim predjelima budi štedljiv (sa vodom). Ne prolijeva vodu i ne zahtijevaj vodu za umiranje.
- Poštuj zaštitni režim u nacionalnim parkovima.
- Čuvaj se od sunca. Sunčanje za vrijeme tura je štetno jer izaziva tromost i umor.

- Glavu, zatiljak i oči treba zaštititi od sunca.
- Nosi uza se uvijek malu planinarsku apoteku.
- Ako se tvom drugu ili nekom dragom u grupi desi neugoda ili nesreća, nastoj mu, ako je to moguće, odmah pratiti prvu pomoć i organkovati transport, do prvog objekta ili u dolina. Ako ti nije moguće organizovsti transport, poslije pružene prve pomoći smjesti unesrećenog što »udobnije i zaštiti od nevremena. Pošalji najmanje dvojicu po pomoć. Uvijek treba napisati u Izvještaj o nesreći: ime i prezime unesrećenog, godine starosti, pol, opis povrede, tačan opis mjes ta nesreće, adresu stanovanja unesrećenog i kop treba obavijestiti, i koliki broj spasilaca je potreban. Na kraje potpis tko je predao izvještaj o nesreći.
- Ako si sam sa svojim drugom, nastoj mu pružiti prm pomoć i dobro ga smje stiti i zaštititi. Tada pristupi dozivanju za pomoć. Nemoj vikati ili davati bilo kakve signale bez odredjenog reda,. Služi se medjunarodnim znacima- za pomoć u planini. Po mogućnosti treba ih davati čujnim i vidnim signalima. Pištaljkom, zvonom, sirenom, zviždukom i vikanjem, svjetiljkom, bakljom, ogledalom, fenje rom, maramom, vjetrovkom, kapom, šalom i sl. Signale kombinujemo. Daj« se ovako: Znak davati 6 puta u jednoj minuti. Poslije minute pauze ponoviti po zive. To ćeš uporno ponavljati dok ne dobiješ odziv. Po pravilu odziv treba da bude tri puta u jednoj minuti. Kada se tako uspostavi kontakt, naizmjenično se *t*o ponavlja dok se ne uspostavi neposredan kontakt izmedju unesrećenog i onog koji je čuo poziv za pomoć (spasavalaca ili dragih) kad se može sporazumjeti govorom. Ukoliko nemaš sat, razmak izmedju davanja signala možeš odrediti brojanjem i to 21, 22, 23, itd. gdje svaki izgovoreni broj odgovara približno jednoj sekundi.

  Zapamti! Po pravilu, nikad ne smiješ napustiti svog povrijeđjenog druga. Ako ipak nemaš drugog' izlaza, zaštiti ga do maksimuma, na račun svoje lične opreme, ostavi mu veći dio hrane i podji po pomoć. Usput, stalno - svakih 10 - 15 minuta, šalji pozive za pomoć. Ako je to bespuće, u nužnim razmacima ostavljaj znakove po kojima ćeš lakše naći ranije dobro označeno mjesto gdje se nalazi tvoj povrijedjeni drug.

- Nevrijeme je najčešći uzrok nesreća i neprijatelj planinara. Zato vodi računa o oluji i gromovima. Ne kreći se u grupi. Neka se pupa razmakne, izbjegavaj vr-hove i grebene. Male i plitke pećine i udubljeiija u stijeni slaba su zaštita, čak obratno. Izbjegavaj usamljena stabla i nemoj ostati na rubu šume, već se skloni dublje u šumu pod niža stabla u što gušćoj regiji. Izbjegavaj i proplanke. Nisu dobra ni plitka udubljenja na ravnom tlu. Nemoj leći na zemlju. Ne treba od sebe bacati metalne predmete, niti cepin. Potrebno je samo skinuti cepin sa naprtnjače da šiljak ne strši iznad gkve. Najbolje je čučnuti sastavljenih nogu i pognuti glavu. Poknj se najlonskom folijom ili još boljom specijalnom zaštitom tzv. astrofolijom (metalizirana plastična folija vel. 170x140) i sačekati da nevrijeme prodje. Kad kiša pada izbjegavaj strma točila, kretanje ispodstijena ili u žljebovima. Pri jakom vjetru sklanjaj se sa izloženih mjesta.

- Pri jakoj sniježnoj mećavi zaštititi usta maramom ili šalom radi normalnog disanja.
- Svoju planinarsku legitimaciju nosi uvijek sa sobom sa markicom za dotičnu godinu.
- Dobro je da vodiš svoj lični planinarski dnevnik. To može da bude korisna dokumentacija od koje će imati koristi i drugi.
- Izvještavaj matično društvo o svojim pohodima, novim usponima, i stazama.

NA KRAJU TI JOŠ JEDNOM SAVJETUJEM: POSMATRAJ 1 UČI IZ PRIRODE, JER JE VLASTITO ISKUSTVO NAJBOLJE. ŠTO VIŠE NAUČIŠ O PRIRODI, O PLANINI I NJENIM ČUDIMA, NAĆI ĆEŠ U NJOJ VIZE VESELJA. OVIH NEKOLIKO UPUTA NEKA TI BUDU PUTOKAZ O ČEMU TREBAŠ NAJVIŠE VODITI RAČUNA KAD SE PRIPREMAŠ DA KRENEŠ U PLANINU I KAD SE BUDEŠ KRETAO PO PLANINI.

NEKA TVOJI NAPORI BUDU KRUNISANI ZADOVOLJSTVOM 1 RADOŠĆU KAKO BI SE UVIJEK ZADOVOLJAN VRATIO SVOME DOMU.

Drago Bozja,

INSTRUKTOR GORSKE SLUŽBE SPAŠAVANJA PSJ

ISPRAVKE

Uz fotografije na naslovnoj strani treba da stoji: Vrh Maglića

- Strana 4 red 7 treba da stoji umjesto Čakor: Čemerno
- Strana 8 Kao kontrolne tačke trebale su biti podrućene: KLEKOVAČA MALA, TITOVA PEĆINA, VRH VELIKA OSJEČENICA, MUZEJ POUNJA
- Strana 16 KT 17 red 23 treba da stoji: Obje... KT 22 red 18
- Strana 19 treba da stoji: Ščavnjama KT 38 red 21 treba da
- Strana 24 stoji: šumarska kuća KT 46 uz naslov tačna
- Strana 27 nadmorska visina je 495 m
- Strana 28 KT 48 red 10 od zagrade KT 64 treba da stoji: a zatim preko Kraljevine i Vraniće do kuće Pepelari. Put do Kraljevine vodi preko livada ...
- Strana 32 KT 63 drugi pasus treba da glasi: Ukoliko nastavimo kretanje u istom pravcu, za oko sat hoda doći ćemo do planinarskog doma na Skakavcu. Ukoliko od pomenute raskrsnice krenemo udesno, ispod Uževice...

Strana KT 71 red 5 treba da stoji: Velikog polja

35 KT 89 zadnji red treba da glasi: U centralnom dijelu planine nalazi se

Strana 42 vrh Ljubuša 1797 m, dok se sjeverno i južno od glavnog vrha nalaze dvije Male Ljubuse 1605 i 1676 m.

KT 90 red 6 treba da stoji: Drinavačkog polja

- Strana KT 122 red 8 treba da stoji: dijelu

44 KT 131 red 6 treba da stoji: „Lukijana Radojčić"

- Strana Kod daljinara Bjelašničke transverzale treba navedena vremena

55 hoda podrazumijevati da označavaju vrijeme hoda od prethodne iCT do

- Strana slijedeće KT

60 Kod daljinara Tuzlanske transverzaletreba »baciti izostavljene dio

- Strana nice:

69

KT 11 - KT12	2,30 h
KT 12 - KT 13	1,30 h
KT 13 - KT 14	3,30 h
KT 14 - Memići	0,30 h
Memići- KT 15	6,30 h
KT 15 - KT 16	4,00 h

- Strana 85

- Strana 110	red 7	umjesto riječi izvještaj treba da stoji „obavijest" uz navedeno u redu 8 i 9 treba još dodati: taćan datum i sat kada se dogodila nesreća, da li Je član PD i kop, da li i koliko osoba je bilo jega kada se dogodila nesreća, eventualno ime od koga je primljena posredno obavijest o nesreći.

-Molimo vas da uvažite ove ispravke, a takodje da budete tolerantni » ocjeni tehničkih, korekturnih i jezičkih grešaka koje nisu mogle biti ispravljene radi primjenjene tehnike tiska. Nedostatak novčanih sredstava, porast cijena grafičkih usluga i materijala, te kratko vrijeme koje nam je stajalo na raspolaganju bili su glavni uzrok da i pored našeg nastojanja, nismo postigli željeni kvalitet Vodiča.

REDAKCIONI ODBOR